

Μιχαήλ Γ. Χατσιούλη
συνταξιούχου δασκάλου

ΟΤΑΝ Η ΚΑΡΔΙΑ ΦΟΡΑ ΤΑ ΚΟΝΤΑ ΤΗΣ ΠΑΝΤΑΛΟΝΙΑ

Τα παιχνίδια που παίζαμε στη Σιάτιστα
και άλλες δραστηριότητές μας,
τότε που ήμασταν παιδιά.

= ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ =
= ΑΦΙΕΡΩΜΑ =

ΣΙΑΤΙΣΤΑ 2007

ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΧΑΤΣΙΟΥΛΗ
ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΟΤΑΝ
Η ΚΑΡΔΙΑ ΦΟΡΑ
ΤΑ ΚΟΝΤΑ ΤΗΣ
ΠΑΝΤΑΛΟΝΙΑ

ΤΑ ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ
ΠΟΥ ΠΑΙΖΑΜΕ ΣΤΗ ΣΙΑΤΙΣΤΑ
ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΑΣ,
ΤΟΤΕ ΠΟΥ ΗΜΑΣΤΑΝ ΠΑΙΔΙΑ

= ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ =
= ΑΦΙΕΡΩΜΑ =

ΣΙΑΤΙΣΤΑ 2007

* * *

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ

ΚΑΙ

ΠΡΟΣΦΕΡΕΤΑΙ

Σ' όσους

έμπρακτα δείξουν την αγάπη τους στη Σιάτιστα,
με την έμπρακτη φροντίδα και προσφορά
για ίδρυση και λειτουργία

ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

που θα συγκεντρώνει και θα αξιοποιεί
τον ιστορικό και πολιτιστικό πλούτο
της γενέτειράς μας Σιάτιστας.

Πριν

ο χρόνος σκεπάσει τα πάντα
με τη σκόνη της λήθης.

* * *

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΑΡΧΗ

Μ' αυτή την νέα μου προσπάθεια θέλω να περισώσω ένα ακόμα στοιχείο από αυτά που κάποτε αποτελούσαν το ανθρώπινο πρόσωπο, το χαρακτήρα, το χρώμα και τη μορφή της γενέτειράς μου Σιάτιστας. Θέλω να παρουσιάσω στα παιδιά μας, όσα βέβαια η μνήμη θα μπορέσει να ξαναζωντανέψει, τα παιχνίδια που παίζαμε και τις υπόλοιπες δραστηριότητές μας, όταν κι εμείς σαν κι αυτά, ήμασταν παιδιά.

Δε θα αναφερθώ στη μεγάλη αξία που έχει το παιχνίδι για τη σωματική διάπλαση και την ψυχική καλλιέργεια του παιδιού. Πάνω σ' αυτά έχουν κατά καιρούς γραφτεί πολλά βιβλία και έχουν μιλήσει χιλιάδες παιδαγωγοί και ψυχολόγοι.

Όλοι μας κάποτε ήμασταν παιδιά, όλοι μας κάποτε λίγο ή πολύ τρέξαμε, πέσαμε, χτυπήσαμε, γελάσαμε, κλάψαμε, κερδίσαμε, χάσαμε, χαρήκαμε, μαλώσαμε, νοιώσαμε τα πρώτα ερωτικά σκιρτήματα, ζηλέψαμε . . . Νομίζω ότι όλα αυτά δεν ήταν τίποτα άλλο από ένα ατέλειωτο παιδικό παιχνίδι. . . Μ' αυτό το παιχνίδι ανδρωθήκαμε, διαπλάσαμε το χαρακτήρα μας και μπορέσαμε να δώσουμε τη μάχη για τη ζωή. . .

Όταν περαστικοί βρισκόμαστε σε μέρη γνωστά αλλά ξεχασμένα, σε καινούργιες γειτονιές εκεί που κάποτε ήταν αλάνες, σε λησμονημένα σοκάκια της Σιάτιστας, ξυπνούν μέσα μας οι μνήμες και μας γυρνούν πίσω στα παιδικά μας χρόνια. Τότε η αγέρραστη «καρδιά» φορά τα κοντά της πανταλόνια και μας στέλνει πίσω στις αλάνες σ' ένα τρελό κυνηγητό με τις αναμνήσεις των παιδικών μας χρόνων.

Ο παραπάνω τίτλος, που είναι δανεισμένος από κάποιο νοσταλγικό τραγούδι, μας μιλά για κοντά παντελόνια που φορά η καρδιά. Αυτά τα κοντά πανταλόνια ήταν χαρακτηριστικό γνώρισμα της παιδικής μας ηλικίας. Θυμόμαστε ότι τότε φορούσαμε όλοι κοντά πανταλόνια Χειμώνα – Καλοκαίρι. Τι κι αν έκανε παγωνιά με θερμοκρασίες πολύ χαμηλές, τι κι αν τα γυμνά γόνατά μας ήταν μελανιασμένα από το κρύο, εμείς τρέχαμε έξω κόντρα στον καιρό. Ήταν μεγάλη ντροπή παιδί να φορέσει μακρύ πανταλόνι. Θυμάμαι ότι συμφωνήσαμε τρεις συνομήλικοι της γειτονιάς και παίρνοντας θάρρος ο ένας από τον άλλο φορέσαμε το πρώτο μακρύ μας πανταλόνι. Ήμασταν τότε στα δεκαέξι μας και πηγαίναμε στην πέμπτη τάξη του οκτατάξιου γυμνασίου (δηλαδή σημερινή πρώτη τάξη του λυκείου)... Αλλά...μέσα στις τόσες αλλαγές που συντελούνται καθημερινά γύρω μας επόμενο ήταν το να μιλούμε για κοντά πανταλόνια σαν μια μακρινή ανάμνηση...

Τα παιχνίδια που παίζαμε, στους τόσους ελεύθερους αλλά και ανώμαλους χώρους της Σιάτιστας, στις αλάνες και στα σοκάκια, ήταν πολλά και ποικίλα. Αν και τα χρόνια της παιδικής μας ηλικίας ήταν δύσκολα, (πόλεμος, Γερμανοϊταλική κατοχή, πείνα, τρομοκρατία, στερήσεις πολλές και πάλι πόλεμος...) το παιχνίδι δεν έλειπε. Τότε, ευτυχώς , δεν είχαμε τηλεόραση, «παιδότοπους» και κέντρα διασκέδασης και μας έμεινε απεριόριστος χρόνος για παιχνίδι.

Παίζαμε με ό,τι βρισκόταν γύρω μας. Έτοιμα, «αγοραστά» παιχνίδια, σπάνια είχαμε και αυτά θα ήταν κάποια: «τόπκα» (λαστικένιο τόπι), μερικά κουκλάκια για τα κορίτσια, «μπίλις» (βόλοι γυάλινοι ή χωμάτινοι), «σκαλιστά» (πολύχρωμα σε γυαλιστερό

χαρτί, αγγελάκια, παιδάκια με πολύχρωμα ρούχα, ζωάκια διάφορα, κομμένα στο περιγράμμα τους,) μερικές «χαλκομανίς»... και όλα αγορασμένα από το μπακάλικο της γειτονιάς. Τενεκεδένια πολύχρωμα αυτοκινητάκια, караβάκια, αεροπλανάκια, μεγάλες κούκλες που ανοιγόκλειναν τα μάτια, χρωματιστές σβούρες, δερμάτινες μπάλες με σαμπρέλα εσωτερική και μικρές φυσαρμόνικες, βρισκόταν στα χέρια μερικών «τυχερών» επειδή αυτοί είχαν θείους και νονούς σε διάφορες πόλεις και τους τα έκαναν δώρο στις γιορτές. Σπάνια κυκλοφορούσαν μεγάλα ποδήλατα, αφού τα καλντερίμια στα σοκάκια της Σιάτιστας εμπόδιζαν την κίνησή τους. Όλα αυτά μαζί με όλα τα άλλα υλικά που αφθονούσαν γύρω μας και με πολλή φαντασία και εφευρετικότητα στήναμε στη στιγμή χίλια παιχνίδια .

Τα παιχνίδια μας αυτά ήταν ομαδικά και τα περισσότερα μεικτά, με αγόρια και κορίτσια, λίγα ήταν εκείνα που παίζονταν μόνο από αγόρια ή μόνο από κορίτσια. Είχαμε παιχνίδια για όλες τις εποχές του χρόνου. Παιχνίδια που ήθελαν ανοιχτούς χώρους με καλοκαιρία, άλλα για βροχερές ώρες κι άλλα για τις κρύες και παγωμένες χειμωνιάτικες μέρες. Πολλά από αυτά τα συναντούμε, με διάφορες παραλλαγές, σε όλα σχεδόν τα μέρη του ελλαδικού χώρου, αφού τα μαθαίναμε στο σχολείο από τους δασκάλους μας και τα παίζαμε στο μάθημα της γυμναστικής και στα διαλείμματα.

Η περιγραφή της κατασκευής μερικών παιχνιδιών που γίνεται παρακάτω, ίσως ήταν περιττή, όπως π.χ. για το πώς κάναμε ένα χαρταετό «παμπόρ» αφού και σήμερα οι χαρταετοί αυτού του τύπου, γίνονται με τον ίδιο τρόπο. Ποιο όμως παιδί σήμερα ξέρει να φτιάχνει χαρταετό ή κάποιο άλλο

παιγνίδι; Ποιο παιδί νοιώθει σήμερα τη χαρά της δημιουργίας του δικού του παιγνιδιού; Εμείς νομίζω ότι σ' αυτό ήμασταν τυχεροί, παρ' όλες τις άλλες στερήσεις, νοιώθαμε αυτή τη χαρά της δημιουργίας και χαιρόμασταν το κάθε τι που κάναμε μόνοι μας.

Α γ α π η τ ά μ α ς π α ι δ ι ά

Με το παιγνίδι αφήστε τη φαντασία να δημιουργήσει, αναπτύξτε με το παιγνίδι το σώμα και την ψυχή, βοηθηθείτε απ' αυτό και οπλιστείτε για τον αγώνα της ζωής.

Το παιγνίδι θα χαράξει ανεξίτηλα μέσα σας τις καλύτερες αναμνήσεις και θα θεμελιώσει γερούς δεσμούς φιλίας.

. . . Και κάτι άλλο ακόμα. Όταν θα διαβάζετε αυτές τις γραμμές να μη νομίζετε ότι, τότε που ήμασταν εμείς παιδιά, η ζωή μας ήταν ένα ατέλειωτο παιγνίδι. Μη φανταστείτε τα παιδιά της εποχής μας ανέμελα και ξένοιαστα, να τρέχουν και να παίζουν από το πρωί μέχρι το βράδυ στις αλάνες, στα σοκάκια και στα χαγιάτια των σπιτιών της Σιάτιστας. Ναι! Παίζαμε αλλά το παιγνίδι γινόταν στον ελεύθερο χρόνο ύστερα από ένα σωρό άλλες απασχολήσεις και υποχρεώσεις που είχαμε στο σχολείο, στο σπίτι, στη δουλειά του πατέρα ή της μητέρας και στις τόσες άλλες δραστηριότητες που είχαν σχέση με τα ήθη και έθιμα του τόπου μας. Δίναμε το παρόν παντού, προσφέραμε με χαρά και ευχαρίστηση, ο καθένας με τον τρόπο του, όποια βοήθεια μπορούσαμε.. Συμμετείχαμε σε όλες σχεδόν της εκδηλώσεις της κοινωνίας που ζούσαμε.

Σιάτιστα Αύγουστος 2006
ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΧΑΤΣΙΟΥΛΗΣ

ΒΑΣΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΑΙ ΑΡΧΕΣ (Πάνω στα παιγνίδια που παίζαμε.)

Θα ήταν παράληψη το να γίνει μια περιγραφή των παιγνιδιών και να μη αναφερθούν οι βασικοί κανόνες και αρχές που έπρεπε να τηρούνται για να γίνεται αυτό χαρούμενο, δίκαιο και ειρηνικό.

1.- Για μερικά παιγνίδια, όπως *καραντάνις*, *τοικ*, *βασιλιάδης* κ.ά. η σειρά με την οποία έπαιρναν μέρος οι παίκτες στο παιγνίδι καθοριζόταν από την αρχή. Όποιος έκανε την πρόταση για παιγνίδι έλεγε και τη λέξη «*πρω*» που σήμαινε πρώτος και στη συνέχεια προλάβαιναν οι άλλοι να πουν «*δε*» (*δεύτερος*) «*τρι*» (*τρίτος*) κ.λ.π. Αν αυτό δεν γινόταν ή διαφωνούσαν, τότε χάραζαν στο χώμα μια ευθεία γραμμή και από απόσταση έριχναν το «βασιλιά λιάβο», την «καραντάνα», τη «μπίλα» ή τη «λουμάδα», ανάλογα με το παιγνίδι που θα έπαιζαν και αφού έριχναν όλοι, τότε έβλεπαν ποιου η καραντάνα ή η μπίλα ήταν πιο κοντά στη γραμμή. Αυτός έπαιζε πρώτος και ακολουθούσαν οι άλλοι ανάλογα με την απόσταση από τη γραμμή.

2.- Η επιλογή των παικτών στα ομαδικά παιγνίδια που ήταν περισσότερο αγορίστικα, όπως τα «σκλαβάκια», η «κλέντζα» κ. α. γινόταν από τους αρχηγούς της κάθε ομάδας. Το ποιος πρώτος θα άρχιζε να επιλέγει τους συμπαίκτες του το εύρισκαν με τα πόδια, με το «*βάλτσιμο*» ή με το «*πιάσιμο*». Οι αρχηγοί στέκονταν αντικριστά σε κάποια απόσταση κι άρχιζαν να «*βάζουν*» τα πόδια εναλλάξ, έτσι ώστε η φτέρνα να ακουμπά τη μύτη του παπουτσιού. Όταν πλησίαζαν σε απόσταση, που το κενό ανάμεσα στα πόδια των αντιπάλων ήταν περίπου ίσο με το μήκος ενός παπουτσιού, τότε ο αντίπαλος βάζοντας με τη

σειρά του το πόδι στο κενό θα «έπιανε» δηλαδή θα ακουμπούσε το παπούτσι του άλλου και θα κέρδιζε. Για να μη συμβεί όμως αυτό ο προηγούμενος είχε το δικαίωμα να αφήσει μεγαλύτερο κενό βάζοντας αντί ολόκληρο το πόδι του το «μισό», δηλαδή η καμάρα του παπουτσιού να ακουμπά τη μύτη ή και ακόμα περισσότερο έβαζε μόνο τη μύτη του παπουτσιού. Το ίδιο έκανε και ο αντίπαλος, ώσπου κάποτε το κενό μίκρυνε και ένας «έπιανε» τον άλλο.

3.- Στα παιγνίδια που η συμμετοχή των κοριτσιών ήταν μεγαλύτερη, η επιλογή των παικτών από τους «αρχηγούς» γινόταν με το γνωστό τραγούδι «*πιρνάει – πιρνάει η μέλισσα ...*». Οι «αρχηγοί» στέκονταν αντικριστά και με τα χέρια τους έκαναν αψίδα κάτω από την οποία έπρεπε να περάσουν όλοι οι παίκτες σε μια σειρά, τραγουδώντας το τραγούδι «*πιρνάει – πιρνάει η μέλισσα με τα μελισσόπουλα και με τα κλωσσόπουλα*». Όταν τελείωνε η σειρά των παικτών οι «αρχηγοί» κρατούσαν τον τελευταίο παίκτη και τον ρωτούσαν μυστικά αν προτιμάει π.χ. το λεμόνι ή το πορτοκάλι ή του έκαναν κάποια άλλη ερώτηση, που είχαν από πριν αποφασίσει. Ανάλογα με την απάντηση ο παίκτης πήγαινε πίσω από τον ένα ή τον άλλο «αρχηγό». Με τον τρόπο αυτό καθορίζονταν οι ομάδες στο παιγνίδι.

4.- Σε μερικά παιγνίδια, όπως το «*κυνηγητό*», τα «*τσουτσουλάκια*», το «*μπίκου*» ή «*φίτσιου γάτου*» κ.λ.π., εκείνος που θα γινόταν «*γάτος*» ή «*μάννα*» οριζόταν με τον παρακάτω τρόπο. Όλοι οι παίκτες έκαναν ένα κύκλο και τέντωναν το ένα τους χέρι προς το κέντρο του κύκλου τραγουδώντας ρυθμικά: «*Η πουλυψηφία κερδίζει και μας κουπανίζει μεσ' στου μαειρείο*». Όταν τελείωνε το τραγούδι, ο κάθε παίκτης κρατούσε την παλάμη του στραμμένη προς τα κάτω ή προς τα πά-

νω, οι περισσότεροι που είχαν την παλάμη στην ίδια κατεύθυνση απαλλάσσονταν από το να κάνουν το «γάτο» ή τη «μάννα». Αν ισοψηφούσαν ξανάκαναν το ίδιο. Αυτό γινόταν τόσες φορές ώσπου να μείνει ένας που θα γινόταν γάτος. Αν έμεναν στο τέλος δύο και δεν ήταν δυνατόν να βγει νικητής, τότε έμπαινε έναν τρίτος «βοηθητικός» και κέρδιζε εκείνος που η παλάμη του ήταν γυρισμένη ίδια με του βοηθητικού. Στην περίπτωση αυτή έλεγαν ρυθμικά και συλλαβιστά τη λέξη «βο-η-θη-τι-κός».

5.- Άλλος τρόπος για να επιλεγεί εκείνος που θα γίνει «γάτος» ή «μάννα» ήταν και ο παρακάτω. Όλα τα παιδιά κάναμε έναν κύκλο και ένας άρχιζε να λέει ρυθμικά και συλλαβιστά το παρακάτω ποίημα:

Α μπε μπα μπλομ. Το κι σι μπλομ.

Α μπε μπα μπλομ. Το κίσι μπλομ.. Μπλιμ μπλομ..

Σε κάθε συλλαβή έδειχνε με το δάκτυλό του με τη σειρά και έναν από μας, αρχίζοντας από τον εαυτό του. Σε εκείνον που θα σταματούσε έβγαινε από τον κύκλο, απαλασσόταν. Έτσι συνέχιζαν μέχρις ότου έμενε ένας που θα γινόταν «γάτος» ή «μάννα».

6.- Όταν ο παίκτης πάνω στη βιασύνη του ή από άλλο λόγο έκανε κάποιο σφάλμα, μπορούσε να το διορθώσει, αν την ίδια στιγμή έφτυνε και ομολογούσε το σφάλμα του, πριν ο συμπαίκτης του τον προλάβει. Έπρεπε να πει «Φτου. Ξαναρίχνου» ή «φτου λάθιψα...». Αν δεν προλάβαινε έχανε τη σειρά του.

7.- Αν κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, κάποιος παίκτης ήθελε να διακόψει για λίγο το παιχνίδι αλλά να μη χάσει τη σειρά του, έπαιρνε άδεια

από τους συμπαίκτες του με τη φράση «αφήνου πόρουν».

8.- Οι νικητές των παιχνιδιών σαν ανταμοιβή για τη νίκη τους ζητούσαν από το νικημένο διάφορα. Όπως να τους πάρουν καβάλα (στην πλάτη) ή τα «τσιούκατα» (στους ώμους) και να τους πάνε μια μικρή βόλτα, να κάνουν τη φωνή κάποιου ζώου, να πάρουν απ' αυτούς σπόρια, βασιλιάδες, μπίλες ή να κάνουν άλλα από πριν συμφωνημένα.

Σε πολλά από τα παιχνίδια, που ενώ είναι πανελλήνια, συναντούμε διάφορες παραλλαγές. Οι λόγοι αυτών των διαφοροποιήσεων είναι πολλοί. Όπως ένας λόγος είναι και το ότι τα παιχνίδια αυτά μεταφέρθηκαν από αλλού και τροποποιήθηκαν κατά τη μεταφορά από τόπο σε τόπο. Άλλος λόγος είναι ότι παίζονταν σε διαφορετικό περιβάλλον ή με άλλα μέσα και άλλες συνθήκες. Πολλές φορές επιβάλλονταν οι τροποποιήσεις αυτές για να δυσκολέψουν το παιχνίδι και να δημιουργήσουν έτσι μεγαλύτερο ενδιαφέρον γι' αυτό.

Όλα αυτά όμως δεν είχαν καμιά ιδιαίτερη σημασία. Το παιχνίδι ήταν παιχνίδι και παιζόταν με τους όρους και κανόνες που εμείς οι ίδιοι θεσπίζαμε και εφαρμόζαμε.

**_*_

ΟΡΓΑΝΑ, ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΥΛΙΚΑ. (Χρήσιμα για τα παιχνίδια μας.)

Για να γίνει ένα καλό παιχνίδι χρειάζονταν, πέρα από την όρεξη, την καλή διάθεση και τον κατάλληλο χώρο, τα απαραίτητα όργανα, μέσα και υλικά. Τα όργανα, τα μέσα και τα υλικά αυτά, μπορούμε να τα χωρίσουμε σε τρεις κατηγορίες.

Α) Σε εκείνα που τα χρησιμοποιούσαμε στο παιχνίδι έτσι όπως τα βρήκαμε και αποτελούσαν αυτά τα ίδια ξεχωριστό παιχνίδι. Αυτά ήταν: τα «στεφάνια», οι «μπίλις», οι «καραντάνις», οι «βασιλιάδης», οι «σβούρις», το «πάρτα όλα», τα «στιλνάρια» κ.λ.π.

Β) Στην κατηγορία αυτή είναι εκείνα τα όργανα και μέσα, που τα κάναμε μόνοι μας. Αυτά ήταν: τα «κάρα», τα «παμπόρια», οι «σιούμκις», οι «σφιντόνις», τα «τσιγκοτάρια», οι «λουμάδης», η «κλέντζα», οι «κούκλις», οι «ψαλίδις», οι «τζαμπούνις», οι «σουρίτρις» κ.λ.π. και

Γ) Εδώ ανήκουν τα υλικά με τα οποία κατασκευάζαμε τα διάφορα όργανα και παιχνίδια και ήταν: «Ιφημηρίδης», «κιραμίδης», «τινικέδης», «πέτρις», «σπάγκοι», «σπόρια», «μουκαβάδης», «πιτσιά», «λαστιχα», «καρφιά», «σανίδις», «πέλις», «ρουλεμάν», «πέταβρα», «καλάμια σταριού», «καλαμπκόφλα», «μάλαθρου», «τσιουμπέρια» κ.λ.π.

Για τα όργανα και μέσα που ανήκουν στην πρώτη και στη δεύτερη κατηγορία δεν θα γίνει εδώ καμιά περιγραφή. Αυτά θα περιγραφούν κανονικά στα παιχνίδια, αφού το καθένα από αυτά αποτελεί ξεχωριστό παιχνίδι. Για τα υπόλοιπα όμως της τρίτης κατηγορίας, που είναι κυρίως υλικά γίνεται παρακάτω αναφορά και μια απλή περιγραφή.

1) Ιφημηρίδης: (εφημερίδες) Μ' αυτές κάναμε τα «παμπόρια» και τις «ψαλίδις».

2) Κιραμίδης: (κεραμίδες) Επίπεδα κομμάτια από σπασμένα κεραμίδια για το παιχνίδι «κιραμδάκια» ή «τζιαμί»

3) Τινικέδης: (Κονσερβοκούτια) Άδεια τενεκεδάκια από κονσερβες απαραίτητο υλικό για το παιχνίδι του «μπίκου» ή «φίτσιου γάτου».

4) Πέτρις: (πέτρες) Εκείνο που αφθονούσε γύρω μας ήταν πέτρες, πέτρες, πέτρες. (πέτρες για πειροπόλεμο, πέτρες στρογγυλές τα «στιλνάρια» (βότσαλα ή πεντόβολα), πέτρες για «λουμάδης», πέτρες για «τσουτσουλάκια» . . . και σε κάθε παρεξήγηση βρισκόμασταν με την πέτρα στο χέρι.

5) Ρουλεμάν: Από παλιά μηχανήματα που τα χρησιμοποιούσαμε στις ρόδες των κάρων ή τα διαλύαμε και παίρναμε τις «μπίλις» που είχαν μέσα.

6) Σφόρα: (σπάγκος) Για την κατασκευή και το πέταγμα του «παμποριού» (χαρταετού). Για να μη αγοράζουμε το σπάγκο, μαζεύαμε τα κομμάτια από τις «ραμματιές» (αρμαθιές) των φύλλων του καπνού. Τον κερώναμε με κεριό από τις λαμπάδες και τον τυλίγαμε σε ξύλο, κάναμε «κουλούρα» (καλούμπα).

7) Σπόρια: «Σπόρια» λέγαμε τους μικρούς γυαλιστερούς σπόρους που βρίσκονταν μέσα στα «ξυλοκέρατα» (τα χαρούπια). Τα «ξυλοκέρατα» τα αγοράζαμε από το μπακάλη που τα έφερνε μέσα σε τσουβάλια από την Κρήτη. Δεν μας ένοιαζε τόσο πολύ αν μερικά ήταν πολύ ξεραμένα ή ήταν σκουληκιασμένα από την πολυκαιρία. Τα αγοράζαμε μόνο και μόνο για να πάρουμε τους πολύτιμους σπόρους «τα σπόρια». Μ' αυτά πληρώνομασταν όταν κερδίζαμε ή πληρώναμε όταν χάναμε σε κάποιο παιχνίδι. Με τα «σπόρια» παίζαμε «μουνά – ζυγά» και το παιχνίδι με την εξάεδρη σβούρα «πάρτα όλα».

Για να μη τα χάνουμε μέσα από τις τρύπιες τσέπες μας, τα φυλάγαμε σε μικρά πάνινα σακουλάκια. Τα σακουλάκια αυτά ήταν σαν εκείνα που είχαμε στην πρώτη τάξη του Δημοτικού Σχολείου που βάζαμε μέσα τα

φασόλια για το μάθημα της αριθμητικής. Τα αριθμητήρια μας.

8) Σκνία: (σχοινιά) Διάφορα σχοινιά χονδρά και μεγάλα «τριχιές» για τις κούνιες που κάναμε πρόχειρα από τα δοκάρια των σπιτιών ή τα κλαδιά των δένδρων. Για το παιχνίδι «σχοινάκι» α) το μονό που πηδούσε μόνο του το παιδί ή β) το ομαδικό που το γυρνούσαν δύο παιδιά και πηδούσαν πολλά συγχρόνως. Σχοινί χονδρό για το τράβηγμα μεταξύ των ομάδων. (διελκυστίνδα) .

9) Τσιουμπέρια: Ήταν μικρά ή μεγάλα αποκόμματα από πολύχρωμα υφάσματα που τα έπαιρναν τα κορίτσια από τις μοδίστρες. Με αυτά έντυναν τις κούκλες ή τα ανταλλάζαν μεταξύ τους και έκαναν διάφορες συλλογές.

10) Μουκαβάδης: (Χαρτόνια) Διάφορα λεπτά χαρτόνια για να κάνουμε μ' αυτά τις φιγούρες του «Γκααραγκιόζ».

11) Καρφιά: Για τα κάρα.

12) Σανίδις: (σανίδες) Για τα κάρα και για τις «γκλίστρις»

13) Πέλις ή πέταβρα: Λεπτές σανίδες από σκεπές παιδιών σπιτιών. Κάναμε τα «παμπόρια» και τις «κούκλις»

14) Καλάμια σιταριού: Κάναμε τις «τζαμπούνις»

15) Καλαμκόφλα: (φύλλα ξερά από τη ρόκα καλαμποκιού) Με αυτά και με το «χόρτο» πλέκαμε μικρά καλάθια και πανέρια, πάτους για πέδιλα. κ.ά.

16) Μάλαθρο: (άγριο άνιθο) Με καλάμια από «μάλαθρο» και σπιριτόξυλα κάναμε καρεκλάκια, τραπέζακια, κρεβατάκια κ.λ.π.

* * *

ΤΑ ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ ΠΟΥ ΠΑΙΖΑΜΕ (Περιγραφή των παιγνιδιών)

Η σειρά με την οποία παρουσιάζονται παρακάτω τα διάφορα παιχνίδια, δεν έγινε με κάποια ιδιαίτερη αξιολόγηση. Αυτό δεν θα μπορούσε να γίνει, αφού το κάθε παιχνίδι έχει την δική του αξία, την ιδιαίτερη σκοπιμότητα και το δικό του χαρακτήρα.

Όταν αποφασίζαμε να παίξουμε στις αλάνες και στα σοκάκια της Σιάτιστας, αρχίζαμε με το παιχνίδι που εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή νομίζαμε ότι είναι το κατάλληλο. Ποτέ δεν ιεραρχούσαμε τη σειρά των παιγνιδιών.

Με τις σκέψεις αυτές η παρουσίαση και η περιγραφή των παιγνιδιών έγινε με τη σειρά που αυτά έρχονταν στη μνήμη.

ΣΗΜ.: Στην περιγραφή των διαφόρων παιγνιδιών που ακολουθεί, χρησιμοποιούνται ονόματα, λέξεις και φράσεις όπως τα λέγαμε πάνω στο παιχνίδι με το Σιατιστινό γλωσσικό ιδίωμα. Οι αντίστοιχες λέξεις και φράσεις υπάρχουν στο βιβλίο του ίδιου συγγραφέα « Σιατιστινή Ντοπιολαλιά » (τα Σιατσνά). Για διευκόλυνση όμως υπάρχει στο τέλος σχετικό γλωσσάριο.

1.- Πιτροπούλιμος: (πειτροπόλεμος)

Αρχίζω την περιγραφή των παιγνιδιών (αναρωτιέμαι όμως αν αυτό ήταν παιχνίδι !) από τον «**πιτροπούλιμου**». Ο πειτροπόλεμος είναι ένα φαινόμενο που παρατηρείται σε εποχές πολέμων και ανωμάλων καταστάσεων, μια προσπάθεια εκτόνωσης και μια πρωτόγονη ενέργεια επιβολής του ισχυρότερου επί του αδυνάτου.

«Ου πιτροπούλιμους», από τα χρόνια ακόμα της τουρκοκρατίας μέχρι και τη δεκαετία του 1940, εποχές πολέμων και ανωμάλων καταστάσεων, ήταν το τοπικό σπορ

της Σιάτιστας. Τότε γίνονταν ομηρικές μάχες, μεταξύ των παιδιών που πολλές φορές έπαιρναν μέρος και μεγάλοι σε ηλικία, ανάμεσα στους κατοίκους της Χώρας και της Γεράνειας.

Τα πεδία των μαχών αυτών ήταν στους ελεύθερους χώρους, στη ζώνη από την περιοχή του Αγ. Γεωργίου, Αγ. Μηνά, Προφ. Ηλία και Αγ Χριστοφόρου. Οι περιοχές αυτές μέχρι και τη δεκαετία του 1950 ήταν ανοιχτές αλάνες και χωράφια χωρίς οικοδομές. Αυτό ίσως ήταν και ο ένας από τους λόγους που υπήρχε ένας διαχωρισμός και μια αντιπαλότητα μεταξύ των κατοίκων των δύο οικισμών της Σιάτιστας και η απροκάλυπτη αυτή αντιπαλότητα εκδηλωνόταν και με τον πετροπόλεμο. Ανάλογα με την έκβαση της μάχης, οι συμπλοκές δεν περιοριζόνταν μόνο στους ελεύθερους αυτούς χώρους, αλλά συνεχίζονταν και μέσα στις κοντινές γειτονιές. Θύματα, εκτός από τα ματωμένα κεφάλια, ήταν τα τζάμια και τα κεραμίδια των «προνομιούχων» κοντινών σπιτιών.

Για να είναι αποτελεσματικές οι «εμπόλεμες δυνάμεις» χρειαζόταν αρκετή εκπαίδευση. Για το σκοπό αυτό η κάθε γειτονιά ή περιοχή είχε και τη δική της ομάδα και συχνά οι τοπικές αυτές ομάδες έδιναν μάχες μεταξύ τους, με το ίδιο φυσικά μένος και συνέπειες.

Πολεμοφόδια ήταν οι πέτρες που αφθονούσαν γύρω και όπλα οι «σφιντόνις» και η μυϊκή δύναμη των «πολεμιστών». Όπως στα παλιά χρόνια του τρωικού πολέμου - αλλά και σε μάχες των αγωνιστών του 1821, οι εμπόλεμοι προσπαθούσαν να κάμψουν το ηθικό των αντιπάλων με απειλές και βρισιές φωνάζοντας δυνατά, έτσι γινόταν και με τον πετροπόλεμο στη Σιάτιστα. Η μάχη άρχιζε αφού προηγουμένως οι αντίπαλες ομάδες όριζαν τον χρόνο και τον τόπο της «συνάντησης» και τότε άρχιζε η διαδικασία της μάχης. Η μάχη κρατούσε μέχρις ότου η μία από τις αντίπαλες ομάδες να υποχωρήσει και να διαλυθεί, ή να συμβεί κανένας σοβαρός τραυματισμός. Πολλές φορές ο ερχομός της νύχτας «σφύριζε» τη λήξη του αγώνα. Άλλοτε πάλι το σταμάτημα του πετροπόλεμου γινόταν και με την επέμβαση των γονέων ή άλλων παραγόντων.

Σήμερα βέβαια, που εκείνοι οι λόγοι δεν υπάρχουν πια, ο πετροπόλεμος αποτελεί μια, όχι και τόσο ευχάριστη ανάμνηση.

2.- Βασιλιάδης: (κότσια ή αστράγαλοι)

«Βασιλιάδης» είναι τα μικρά εκείνα κόκαλα των ποδιών των μικρών μηρυκασικών ζώων, τὰ κότσια. Οι τέσσερες πλευρές των «βασιλιάδων» ήταν: α) «κάζα» το επάνω μέρος. β) «τσιούρλα» το απέναντι κάτω μέρος που έχει μια εγκοπή σαν τελικό σίγμα. γ) «λάκα» λέγαμε το πλαϊνό μέρος που έχει ένα βαθούλωμα και δ) «ρόμπα» το απέναντι μέρος, που έχει μια καμπούρα. Ανάλογα σε ποια θέση βρίσκεται ο «βασιλιάς» έχει και τη σημασία του στο παιχνίδι. Η καλύτερη θέση ήταν η «κάζα» και χειρότερη η «τσιούρλα». Όταν ο «βασιλιάς» εύρισκε κάποιο εμπόδιο και δεν έπαιρνε μια από τις παραπάνω θέσεις, τότε λέγαμε τη θέση αυτή «σκουρδούμστους» και ο παίκτης ξανάριχνε. Ο κάθε παίκτης είχε το δικό του καλό «βασιλιά» που τον ονόμαζε «λιάβο» επειδή μ' αυτόν λάβωνε τους άλλους. Για να είναι κατάλληλος ο «λιάβος» έπρεπε να έχει κάποιο σχετικό βάρος και να μπορεί τις περισσότερες φορές να στέκεται με την πλευρά της «κάζας» προς τα επάνω. Για να γίνεται αυτό έπρεπε η πλευρά της «τσιούρλας» να είναι αρκετά επίπεδη. Μερικοί έτριβαν σε πέτρα το «λιάβου» από τη μεριά της «τσιούρλας» να γίνει επίπεδη. Αυτό ήταν «ζαβλιά» (ζαβολιά), γι' αυτό στην αρχή του παιχνιδιού γινόταν ο σχετικός έλεγχος. «Ου ζαβλιάρης» (ζαβολιάρης) αποκλείονταν αν δεν άλλαζε τον «βασιλιά» λιάβου»

Παιχνίδια με «βασιλιάδης» ήταν πολλά και με πολλές παραλλαγές. Βασικό παιχνίδι ήταν το παρακάτω: Όλοι οι παίκτες βάζαμε από ένα βασιλιά πάνω σε μια χαραγμένη γραμμή κάτω στο χώμα και σχηματιζαμε μια σειρά από βασιλιάδες Σε απόσταση τριών ή τεσσάρων βημάτων από την πρώτη γραμμή υπάρχει και δεύτερη παράλληλη. Πίσω από την δεύτερη αυτή γραμμή προσπαθούσαμε να πετάξουμε το κότσι μας το «λιάβο» με σκοπό να χτυπήσουμε να «κάψουμε» έναν από τους βα-

σιλιάδες της σειράς. Όποιον χτυπούσαμε τον παίρναμε. Αν δεν χτυπούσαμε κανένα βάζαμε στη σειρά άλλον έναν από τους δικούς μας. Αν χτυπούσαμε κάποιον βασιλιά από τη σειρά και το κότσι μας στεκόταν με την πλευρά της «κάζας» πάνω, τότε παίρναμε όλους τους βασιλιάδες της σειράς. Αν δεν χτυπούσαμε κανέναν αλλά το κότσι μας στεκόταν με την πλευρά της «κάζας» τότε είχαμε το δικαίωμα να ξαναρίξουμε. Αν το κότσι μας χτυπούσε κάποιον βασιλιά της σειράς και στεκόταν με την πλευρά της «ισιούρλας» τότε δεν παίρναμε κανένα και ξαναρίχναμε όταν ξαναρχόταν η σειρά μας.

Του παιχνιδιού αυτού υπάρχουν παραλλαγές. Μια παραλλαγή είναι και αυτή, που αντί για βασιλιάδες βάζαμε στη σειρά δεκάρες. Το παιχνίδι τότε αποκτούσε μεγαλύτερο ενδιαφέρον, αφού είχε σκοπό και το χρηματικό κέρδος.

Πρόχειρο παιχνίδι με βασιλιάδες ήταν και το παρακάτω. Ένας παίκτης μάζευε από όλους μια χούφτα βασιλιάδες και τους έριχνε κάτω στο χώμα. Τότε ο πρώτος έριχνε το κότσι του και ό,τι έδειχνε αυτό έπαιρνε όσους βασιλιάδες είχαν την ίδια θέση. Αν το κότσι έπεφτε κάτσα έπαιρνε όλους τους βασιλιάδες, αν έπεφτε τσιούρλα έχανε, δεν έπαιρνε κανένα. Το ίδιο συνεχιζόταν με τον δεύτερο παίκτη κ.λ.π.

Άλλο παιχνίδι με βασιλιάδες ήταν το «πιάσιμου» ή το «κάψιμου». Πετούσε ο πρώτος παίκτης το κότσι του σε μια κατεύθυνση και ο δεύτερος συμπαίκτης προσπαθούσε από την ίδια θέση να χτυπήσει να «κάψει» με το δικό του κότσι το κότσι του πρώτου, αν αυτό κρινόταν εύκολο ή αλλιώς πετούσε το κότσι του σε άλλη κατεύθυνση. Το ίδιο έκαναν με τη σειρά και οι υπόλοιποι παίκτες. Μετά την πρώτη αυτή κίνηση άρχιζε ένας δεύτερος γύρος. Ο πρώτος παίκτης από τη θέση που βρισκόταν το κότσι του τώρα, προσπαθούσε να «κάψει» όποιον έκρινε εύκολο στόχο ή να πλησιάσει σε τόση απόσταση το κότσι του συμπαίκτη του όσο ήταν το μήκος κάποιου μέτρου που είχε οριστεί από την αρχή του παιχνιδιού ή την

ανοικτή παλάμη του χεριού, από τον αντίχειρα μέχρι το μικρό δάκτυλο. Αυτό ήταν το «πιάσιμο» Αν πετύχαινε το στόχο του

συνέχιζε να «*καίει*» ή να «*πιάνει*» τους άλλους παίρνοντας σε κάθε επιτυχία έναν βασιλιά από τον «καμένο», τον οποίο υποχρέωνε να φύγει από το παιχνίδι. Αυτό συνεχιζόταν μέχρις ότου βγει νικητής ο ένας. Το παιχνίδι όμως δεν τελείωνε αλλά ξανάρχιζε από την αρχή. Σκοπός του παιχνιδιού ήταν να κερδίσει ο παίκτης πολλούς βασιλιάδες.

Παραλλαγή αυτού του τρόπου παιχνιδιού ήταν το παιχνίδι με τις καραντάνις ή με τις λουμάδις.

3.- Καραντάνις (καραντάνες)

«*Καραντάνις*» ήταν μεγάλα χάλκινα τούρκικα νομίσματα (κέρματα), που είχαν μείνει στα σεντούκια από τον καιρό της τουρκοκρατίας. Ο κάθε παίκτης έπρεπε να έχει τη δική του καραντάνα. Πριν αρχίσει το παιχνίδι καθορίζονταν η σειρά των παικτών ή με κοινή απόφαση ή με κάποιον από τους παραπάνω τρόπους που αναφέρονται στην αρχή.

Το παιχνίδι αυτό ήταν παραλλαγή του παιχνιδιού με τους βασιλιάδες και λεγόταν κι αυτό «*κάψιμου*» ή «*πιάσιμου*». Αρχίζε με τον πρώτο που έριχνε την «*καραντάνα*» του σε μια κατεύθυνση κι ακολουθούσε ο δεύτερος με σκοπό να «*κάψει*» την «*καραντάνα*» του πρώτου ή να την πλησιάσει σε μια απόσταση ίση με κάποιο μέτρο. Το μέτρο αυτό ήταν ένα κομμάτι λεπτό ξύλο ή το άνοιγμα της παλάμης από τομ αντίχειρα μέχρι το μικρό. Όταν η απόσταση ήταν ακριβώς ίση με το μέτρο, λέγαμε «*είνι σουμίκους*». Όπως και με τους βασιλιάδες, ακολουθούσε ο τρίτος, ο τέταρτος κ.λ.π. Κάθε φορά που κάποιος «*έπιανε*» ή «*έκαιγε*» κάποιον έπαιρνε μια δεκάρα ή ένα βασιλιά ή μερικά σπόρια από «*ξυλοκέρατα*» (χαρούπια) και τον έβγαζε έξω από το παιχνίδι. Όταν έμενε ένας το παιχνίδι άρχιζε από την αρχή.

4.- Λουμάδις (αμάδες)

«Λουμάδης» ήταν πέτρινες πλάκες στρογγυλεμένες κάπως με διάμετρο από 6 μέχρι 10 εκατοστά του μέτρου, για να χωρούν στην τσέπη ή στην σάκα του σχολείου. Με τις «λουμάδης» αυτές παίζαμε πολλά παιγνίδια.

Το «πιάσιμου» ή το «κάψιμου» παιζόταν ακριβώς όπως παίζαμε τις «καραντάνις». Στο παιγνίδι αυτό αντί για «καραντάνις» χρησιμοποιούσαμε τις «λουμάδης».

Τις «λουμάδης» τις χρησιμοποιούσαμε και στα παρακάτω παιγνίδια όπως το «τσικ», τα «τσουτσουλάκια», το «μπίκου» ή «φίτσιου γάτου» κ.λ.π. για τα οποία θα γίνει περιγραφή παρακάτω.

5.- Κάρα (καροτσάκια):

Ποδήλατα στη Σιάτιστα δεν κυκλοφορούσαν πολλά επειδή οι δρόμοι της με τις απότομες ανηφοριές και τα ανώμαλα γκαλντερίμια δυσκόλευαν την κίνησή τους. Λιγότερα βέβαια ήταν τα τρίκυκλα παιδικά ποδήλατα καθώς και τα πατίνια. Την έλλειψη αυτή την αντιμετωπίζαμε με τα «κάρα». Αυτά ήταν ξύλινα αυτοσχέδια καροτσάκια και κυκλοφορούσαν σε δύο τύπους. Τα «κάρα» με μια ρόδα και δυο χειρολαβές που τα λέγαμε και καροτσάκια και τα άλλα με τέσσερες ρόδες και τιμόνι.

Τα πρώτα με μια ρόδα τα κάναμε με καδρόνια σε σχήμα (**A**) ή τριγωνικής σκάλας. Στην κορυφή, εκεί που ενώνονταν τα δυο μεγάλα καδρόνια, βάζαμε μια ξύλινη ρόδα από χοντρή σανίδα που μας την έκοβε κάποιος μαραγκός της γειτονιάς. Τα καδρόνια αυτά τα στερεώναμε με δύο άλλα μικρότερα. Το καροτσάκι αυτό το κρατούσαμε από τα άκρα των μεγάλων καδρονιών. Επάνω βάζαμε να καθίσει κάποιος που τον «κάναμε βόλτα» Μερικές φορές όταν δεν είχαμε επιβάτη φορτώναμε διάφορα πράγματα ή τα τρέχαμε άδεια στα σοκάκια της Σιάτιστας.

Τα «κάρα» με τέσσερες ρόδες αποτελούνταν από μια σανίδα φαρδιά με μήκος ένα περίπου μέτρο. Στη μια στενή μεριά της σανίδας καρφώναμε ένα καδρόνι που

προηγούμενα το είχαμε λεππύνει στα άκρα έτσι ώστε να αποτελεί άξονα που θα έμπαιναν οι δύο πσινές ρόδες. Στο μπροστινό μέρος στενεύαμε λίγο τη σανίδα και εκεί προσαρμόζαμε το τιμόνι. Αυτό ήταν ένα καδρόνι σαν αυτό που βάζαμε πίσω, με προσαρμοσμένες τις δυο ρόδες αλλά στερεωμένο με τη σανίδα μόνο με ένα καρφί στη μέση, έτσι ώστε να μπορεί να στραφεί δεξιά ή αριστερά. Για να το στρέψουμε εκεί που θέλαμε καρφώναμε δυο χειρολαβές στα άκρα ή δέναμε σχοινί ή σύρμα. Οι ρόδες και εδώ ήταν από χοντρό σανίδι κομμένο από το μαραγκό της γειτονιάς. Μερικοί είχαν τελειοποιήσει τα «κάρα» τους βάζοντας αντί για ξύλινο άξονα και σανιδένιες ρόδες, χοντρή σιδερόβεργα και ρουλεμάν από κάποιο παλιό μηχάνημα. Τα «κάρα» αυτά τα μεταφέραμε σε καθηφορικά μέρη και αφού ανεβαίναμε πάνω τα αφήναμε να κυλήσουν ελεύθερα. Αν δεν βρίσκαμε τέτοια μέρη τα κινούσαμε με σπρώξιμο ή τράβηγμα με σχοινί.

6.- Παμπόρια (χαρταετοί).

Άλλο ένα παιγνίδι που δεν χρειαζόταν πολλά έξοδα αλλά ήθελε τέχνη και εμπειρία, ήταν τα «παμπόρια» (οι χαρταετοί). Αρκετές από τις ελεύθερες ώρες του καλοκαιριού τις διαθέταμε για να κάνουμε και να πετάξουμε το «παμπόρι». Το κατασκευάζαμε μόνοι μας με υλικά που τα βρίσκαμε γύρω μας.

Για να γίνει ένα «παμπόρι» χρειαζόμασταν:

- α) Τρία μεγάλα καλάμια, καλάμια όμως δεν φύτερωναν στη Σιάτιστα, γι' αυτό βάζαμε τρεις λεπτές σανίδες «πέλες» ή «πέταβρα» από σκεπές παλιών σπιτιών,
- β) «Σφόρα» ή σπάγκο αυτόν τον εξοικονομούσαμε από παλιές «ραμμαπιές» (αρμαθιές) φύλλων καπνού, αφού αρκετές οικογένειες καλλιεργούσαν στη Σιάτιστα καπνά. Για να ενισχύσουμε το σπάγκο να αντέχει στο τέντωμα αλλά και να καλύψουμε τους πολλούς κόμπους, αφού γίνονταν από μικρά κομμάτια δεμένα μεταξύ τους, τον κερώναμε. Τον περνούσαμε δηλαδή πολλές φορές μέσα από μια μπάλα αγνού κεριού που την κάναμε από πασχαλιάτικες λαμπάδες.

γ) Αντί για λεπτές χρωματιστές κόλεις που αν τις βρίσκουμε έπρεπε να τις αγοράσουμε, χρησιμοποιούσαμε εφημερίδες.

δ) Αλεύρι για αλευρόκολλα.

Με ένα μαχαίρι κόβαμε τις «πέλις» να έχουν το ίδιο μήκος, τις «πελεκούσαμε» να γίνουν ελαφρές και ομοιόμορφες αλλά να μη χάσουν την αντοχή τους στην πίεση του αέρα και στις διάφορες τούμπες που θα χρειαζόταν να κάνουν με το πέταγμα. Στο κάθε άκρο της «πέλας» χαραζάμε μια εγκοπή για να κρατά τα «ζυγκιά» (ζύγια) και το σπάγκο που θα δένουμε περιμετρικά. Αφού καρφώναμε ή δένουμε τις «πέλες» στη μέση, τις ανοίγαμε ακτινωτά και τις στερεώναμε με σπάγκο που τον δένουμε περιμετρικά στα άκρα τους, στις χαραγμένες εγκοπές και γινόταν με τον τρόπο αυτόν ένα κανονικό εξάγωνο. Αυτός ήταν ο σκελετός του «παμποριού». Την επιφάνεια του σκελετού την καλύπταμε με εφημερίδες που τις κολλούσαμε με αλευρόκολλα μόνο γύρω-γύρω στον περιμετρικό σπάγκο. Η τέχνη ήταν στα «ζυγκιά» και στη «νουρά» (ουρά). Σε δύο συνεχόμενες κορυφές του εξαγώνου δένουμε από ένα κομμάτι σπάγκο λίγο μεγαλύτερο από το μήκος της ακτίνας και στο κέντρο, αφού τρυπούσαμε την εφημερίδα, ένα άλλο κομμάτι με το ίδιο μήκος. Τα τρία αυτά κομμάτια σπάγκου τα δένουμε μεταξύ τους και προσέχαμε να έχουν όλα το ίδιο μήκος ίσο με το μήκος της ακτίνας ή με το μήκος της πλευράς που ήταν το ίδιο και όταν τα κρατούσαμε τεντωμένα σχημάτιζαν μια κανονική τριγωνική πυραμίδα. Στην κορυφή της πυραμίδας αυτής δένουμε γερά το σπάγκο της «κουλούρας» (της καλούμπας). Στην απέναντι πλευρά, στην κάτω πλευρά, δένουμε από τις δυο κορυφές δύο κομμάτια σπάγκο με μήκος το καθένα ίσο με την ακτίνα και εκεί δένουμε τη «νουρά». Η «νουρά» ήταν μια μεγάλη χάρτινη αρμαθιά και γινόταν από λουρίδες εφημερίδας δεμένες με θηλιά σε σπάγκο. Το μήκος της ήταν περίπου ίσο με την περιμετρο του «παμποριού». Όταν ο αέρας ήταν δυνατός τότε ενισχύαμε την ουρά προσθέτοντας ένα κομμάτι ή δένουμε κάποιο κουρέλι. Αν από κάποιο ελάττωμα στα «ζυγκιά» ή κάποια άλλη αιτία, έγερνε δεξιά ή αριστερά τότε το ισορ-

ροπούσαμε δένοντας κάποιο αντίβαρο στην αντίθετη πλευρά. Τα αντίβαρα αυτά τα λέγαμε «αφτιά». Μερικές φορές στα ήσυχια καλοκαιρινά βράδια βλέπαμε να πετούν στον ουρανό «παμπόρια» που είχαν δεμένα στις ουρές τους αναμμένα κεριά μέσα σε μικρά χάρτινα χρωματιστά φανάρια. Ήταν ένα υπέροχο θέαμα την εποχή εκείνη. Όταν εντοπίζαμε τη θέση του «παμποριού» αυτού τρέχαμε και απολαμβάναμε από κοντά το θέαμα.

Την Καθαρή Δευτέρα δεν πετούσαμε «παμπόρια» αφού δεν γνωρίζαμε ότι αυτό ήταν έθιμο και ότι μόνο τότε γίνεται το πέταμα του καρταετού ή μήπως τότε δεν υπήρχε σαν έθιμο αλλά είναι κι αυτό καινούριο εισαγόμενο; Δεν γνωρίζω. Τα «παμπόρια» τα κάναμε όταν άρχιζαν οι καλοκαιρινές διακοπές και τα «σηκώναμε» (τα πετούσαμε) σχεδόν κάθε μέρα, σ' όλη τη διάρκεια του καλοκαιριού. Περιορισμούς με ηλεκτροφόρα καλώδια δεν είχαμε ούτε και άλλα εμπόδια

7) Ψαλίδις: (Σαΐτες)

Οι «ψαλίδις» ήταν ένα είδος καρταετού στην πιο απλή και εύκολη μορφή. Παίρναμε ένα διπλό φύλλο τετραδίου ή ένα τετράγωνο κομμάτι από εφημερίδα ή κάποιο σκληρό χαρτί, με πλευρά από 20 μέχρι και 50 εκατοστά. Το τετράγωνο αυτό χαρτί το διπλώναμε σε μια από τις διαγώνιες για να γίνουν δύο τρίγωνα. Ξαναδιπλώναμε το κάθε φύλλο του τριγώνου αντίθετα αλλά το δίπλωμα άρχιζε από την ίδια κορυφή και γινόταν άλλα δύο μικρότερα τρίγωνα. Όταν ανοίγαμε το χαρτί έπρεπε να είναι διπλωμένο σαν βεντάγια με τέσσερα τρίγωνα που έχουν την ίδια κορυφή αλλά αντίθετη επιφάνεια. Στο κάθε ελεύθερο άκρο του μικρού τριγώνου τρυπούσαμε και δένουμε μια κλωστή και κάναμε τα «ζυγκιά». Αυτά τα κάναμε με τις δυο αυτές κλωστές τις οποίες δένουμε έτσι ώστε να είναι ίσες μεταξύ τους αλλά και ίσες με την κορυφή της «ψαλίδας». Στο κάτω άκρο της «ψαλίδας» δένουμε την ουρά που δεν ήταν τίποτα άλλο από μια λωρίδα από το ίδιο χαρτί με φάρδος ένα δάκτυλο περίπου και αρκετό μήκος. Σχοινί για το πέταμα βάζαμε κλωστή

από καρούλι ραψίματος. Το τελικό σχήμα της ήταν ρόμβος. Για να πετάξει χρειαζόταν αρκετό αέρα αλλά αν αυτός έλειπε τότε τρέχαμε σε ανοικτό μέρος και όσο τρέχαμε η ψαλίδα μας πετούσε, όταν σταματούσαμε σταματούσε κι αυτή να πετά.

8) Σβούρις:

Αυτές ήταν ξύλινες σε σχήμα και μέγεθος περίπου αβγού. Υπήρχαν οι σβούρες οι «έτοιμες» του εμπορίου, εμείς όμως τις κάναμε από ένα κομμάτι χονδρό ξύλο που το πελεκούσαμε μόνοι μας. Στο ένα τους άκρο το πιο μυτερό που έμοιαζε με κώνο καρφώναμε μια «μπρόκα» (ειδικό καρφί που οι τσαγκάρηδες κάρφωναν κάτω στις σόλες από τα άρβυλα ή τα χοντρά παπούτσια) Στη μέση περιφερειακά καράζαμε μια εγκοπή. Στην εγκοπή αυτή τυλίγαμε ένα χονδρό σπάγκο, κρατούσαμε το ένα του άκρο και με μια απότομη κίνηση πετούσαμε τη σβούρα με το μέρος που είχε την «μπρόκα» κάτω. Η σβούρα τότε περιστρεφόταν και εμείς προσπαθούσαμε να την πάρουμε από κάτω, μέσα στην παλάμη μας, χωρίς να σταματήσει το γύρισμά της. Για να γίνει αυτό χρειαζόταν αρκετή προπόνηση και κάποια τέχνη.

9) Σφιντόνις (σφενδόνες)

Οι «σφιντόνις», για όσους δεν γνωρίζουν, είναι μία πλεξούδα πλεγμένη από σχοινιά ή λεπτά δερμάτινα λουριά, με μήκος ανάλογο με τον χρήστη, ενάμισι ή δύο μέτρα περίπου. Στο ένα άκρο υπάρχει μια θηλιά για να κρατιέται από τον δείκτη του χεριού, στη μέση άλλη μία θηλιά μεγαλύτερη για να συγκρατεί την πέτρα και το άλλο άκρο είναι ελεύθερο. Με περιστροφική κίνηση και απελευθέρωση του ενός άκρου της σφεντόνας η πέτρα εκσφενδονίζεται σε μακρινή απόσταση. Για να γίνει σωστή χρήση της σφεντόνας και η πέτρα να βρει το στόχο της χρειάζεται αρκετή εξάσκηση και κάποιο ταλέντο. Η χρήση της σφεντόνας γινόταν στην αρχή της μάχης όταν οι αντίπαλοι βρισκόταν σε αρκετή απόσταση. Όταν όμως

πλησίαζαν τότε οι σφεντόνες έμεναν ακρησιμοποιήτες και οι πέτρες πετιόταν με το χέρι.

10) Τσιγκοτάρια (λάστιχα)

Αποτελούνταν από ένα δικαλωτό ξύλο, «φούρκα» σε σχήμα κεφαλαίου (Y) συνήθως από κλαδί δένδρου, από δύο δυνατά λάστιχα με μήκος 30 – 40 εκατοστά το καθένα και ένα κομμάτι δέρμα μαλακό. Η μια άκρη του κάθε λάστιχου στερεωνόταν επάνω στο κάθε άκρο της δικάλας, στο κάθε «τσιτάλι» και η άλλη με το κομμάτι δέρμα. Με το «τσιγκοτάρ» μπορούσαμε να πετάμε την πέτρα αρκετά μακριά και να πετυχαίνουμε το στόχο. Με το ένα χέρι τεντωμένο κρατούσαμε τη «φούρκα» από το τρίτο κάτω άκρο και με το άλλο χέρι βάζαμε μια μικρή σφαιρική πέτρα στο δέρμα, τεντώναμε τα λάστιχα και σκοπεύαμε στο στόχο. Η σκόπευση γινόταν με το ένα μάτι κλειστό προσπαθούσαμε να βάλουμε σε ευθεία την πέτρα τη δικάλα και το στόχο. Όταν γινόταν η σκόπευση αφήναμε την πέτρα να φύγει και τα τεντωμένα λάστιχα την έστελναν στο στόχο αλλά και αρκετές φορές σε κάποιο τζάμι ή σε κάποιο κεφάλι.

11) Σιούμκα

Επειδή σε αρκετά παιγνίδια απαραίτητο όργανο ήταν το λαοσιχένιο τόπι και επειδή αυτό ήταν είδος σπάνιο την εποχή εκείνη ή έπρεπε να καταργήσουμε ορισμένα παιγνίδια ή να αυτοσχεδιάσουμε. Έτσι για να καλύψουμε το κενό που άφηνε η απουσία του, κάναμε ένα πανομοιότυπο τόπι, που μέσα είχε διάφορα κουρέλια και εξωτερικά ήταν ντυμένο με ύφασμα. Αυτό το πάνινο τόπι το λέγαμε «σιούμκα». Με τη σιούμκα παίζαμε αρκετά παιγνίδια, όπως τα «κιραμδάκια» ή «τζιαμί», ακόμα και ποδόσφαιρο.

Στα παιγνίδια μας αυτά με τη σιούμκα, προσέχαμε να την κρατάμε στεγνή γιατί αν έπεφτε σε βρεγμένο μέρος απορροφούσε νερά, γινόταν βαριά σαν πέτρα και πονούσε εκείνος που δεχόταν το χτύπημά της.

12) Στιφάνια (τσέρκια βαρελιών)

Βαρέλια κρασιού στη Σιάτιστα είχαμε πολλά και τα στεφάνια, τα τσέρκια των βαρελιών αυτών, αφθονούσαν γύρω μας. Φυσικό επακόλουθο της αφθονίας αυτής των στεφανιών ήταν να τα αξιοποιήσουμε παίζοντας μ' αυτά. Κάθε αγόρι σχεδόν αλλά και μερικά κορίτσια, είχε το δικό του στεφάνι. Το παιγνίδι που κάναμε με τα στεφάνια ήταν να τα κυλούμε στα σοκάκια της Σιάτιστας και να κάνουν τρομερό θόρυβο αναπηδώντας πάνω στα γκαλντερίμια. Το κύλισμα του στεφανιού γινόταν με τον «κλούτσου». Αυτός ήταν ένα χοντρό σύρμα ή μια σιδερόβεργα λυγισμένη στο ένα άκρο σαν ένα πι (Π) με άνοιγμα όσο περίπου το πλάτος της λάμας του στεφανιού και με ένα άλλο λύγισμα κατέληγε στη χειρολαβή. Για να μη μας πληγώνει το χέρι «ου κλούτσους» περνούσαμε τη χειρολαβή μέσα από ξύλο συκιάς ή τη ντύναμε με πανιά. Με τον «κλούτσου» ισορροπούσαμε το στεφάνι όρθιο και το σπρώχναμε να κυλήσει μπροστά. Στις κατηφοριές για να μη μας φεύγει το στεφάνι στρέφαμε τον «κλούτσου» έτσι ώστε να το συγκρατεί και να το κατευθύνει όπου εμείς θέλαμε. Τότε λέγαμε «βάνου φρένου». Μεγάλος σαματάς γινόταν όταν μαζευόμασταν όλοι μαζί και κυλούσαμε τα στεφάνια μας στις γειτονιές. Χαλούσε ο κόσμος και με το δικίο τους οι μεγάλοι ενοχλημένοι μας έβαζαν τις φωνές και μας απαγόρευαν να περνούμε μπροστά από τα σπίτια και τα μαγαζιά τους. Νομίζω όμως ότι το έκαναν όχι για τη φασαρία που κάναμε αλλά από ζήλια που η ηλικία τους κρατούσε μακριά από το παιγνίδι και κάποια κρυφή νοσταλγία των παιδικών τους χρόνων.

13) Του τσικ (κουτσό)

Είναι παιγνίδι ομαδικό, Παιζεται από αγόρια και κορίτσια περισσότερο όμως το προτιμούν τα κορίτσια. Ο αριθμός των παικτών πρέπει να είναι μικρός, δύο μέχρι τέσσερα άτομα. Η φύση του παιγνιδιού είναι τέτοια που για να παίξει κάποιος πρέπει να περιμένει να χάσει ο

προηγούμενος και μετά να πάρει σειρά. Αυτό μερικές φορές χρειάζεται αρκετό χρόνο με αποτέλεσμα να κάνε-ται το ενδιαφέρον για το παιγνίδι.

Του παιγνιδιού αυτού έχουμε δυο διαφορετικές μορφές. Η μία είναι αυτή η κλασική που πρωτοπαίξαμε με το παραλληλόγραμμο σχήμα που χωρίζεται σε έξη τετράγωνα. Η άλλη μορφή ήρθε αργότερα εδώ και έχει διαφορετικό σχήμα με τέσσερα παραλληλόγραμμα και τέσσερα τρίγωνα. Οι τρόποι όμως που παίζονται δεν παρουσιάζουν μεγάλες διαφορές.

Ο τρόπος που παίζαμε το «τσικ» με την κλασική μορφή είναι ο παρακάτω. Σε ένα επίπεδο μέρος της αλάνας χαράζαμε ένα παραλληλόγραμμο με διαστάσεις περίπου 60-70 εκατοστά πλάτος και 120-140 εκατοστά μήκος. Αυτό εσωτερικά το χωρίζαμε συνήθως σε έξη τετράγωνα «κουτιά» από τρία η κάθε στήλη. Μερικές φορές για να γίνει πιο δύσκολο κάναμε οκτώ «κουτιά». Θα ήταν ευχής έργο αν για το παιγνίδι αυτό βρίσκαμε κάποιο επίπεδο τσιμενταρισμένο, αυτό ήταν σπάνιο γι' αυτό σκουπίζαμε καλά το μέρος, το βρέχαμε και το πατούσαμε για να σφίξει το χώμα και εκεί πάνω χαράζαμε το σχήμα του παιγνιδιού.

Στο παιγνίδι αυτό ο κάθε παίκτης για να νικήσει έπρεπε να περάσει από πολλές φάσεις, παραλλαγές και περιορισμούς. Τα πρώτα τέσσερα από τα έξη κουτιά έπρεπε ο κάθε παίκτης να τα περάσει πεδώντας στο ένα πόδι (κουτσό) στα επάνω δύο μπορούσε ο παίκτης να πατήσει και τα δύο του πόδια, να «ξαποστάσει».

Πρώτη φάση: Ο παίκτης που άρχιζε το παιγνίδι, έριχνε τη λουμάδα του πατώντας πάντα έξω από τις γραμμές της στενής πλευράς, στο πρώτο δεξιό κουτί και από την αριστερή πλευρά πεδώντας ένα-ένα όλα τα κουτιά έφτανε στο πρώτο δεξιό και με μια κίνηση του ποδιού έβγαζε έξω από το κουτί τη λουμάδα του. Στη συνέχεια πετούσε τη λουμάδα του στο δεύτερο κουτί και αρχίζοντας πάλι από το αριστερό κουτί, όπως και προηγούμενα, πήγαινε τη λουμάδα του με το πόδι στο πρώτο κουτί και από εκεί την έβγαζε έξω. Αυτό συνεχιζόταν με το ριζιμο της λουμάδας στο τρίτο, στο τέταρτο, στο πέμπτο και τέλος

στο έκτο κουτί. Πάντοτε έπρεπε να ξεκινά από το αριστερό κουτί και να πηγαίνει δεξιά περνώντας από όλα τα κουτιά και να βγάζει έξω τη λουμάδα του από το ίδιο δεξιό κουτί. Εδώ έμπαιναν και οι πρώτοι περιορισμοί. α) Σε καμιά περίπτωση δεν έπρεπε να ακουμπήσει το πόδι του παίκτη ούτε και η λουμάδα του σε κάποια γραμμή. β) Ύστερα από συμφωνία μεταξύ των παικτών, όταν ο παίκτης μετακινεί τη λουμάδα του από κουτί σε κουτί, μπορούσε να κάνει πολλές κινήσεις ή απαγορευόταν να κουνήσει το πόδι του ή τη λουμάδα του περισσότερες από μία φορά. Αυτή η συμφωνία ήταν «με κούνημα ή χωρίς κούνημα» γ) Όποιος παίκτης έχανε σε κάποιο σημείο, δεν συνέχιζε αλλά ούτε έβγαине από το παιγνίδι. Περίμενε να ξαναέλθει η σειρά του για να συνεχίσει από το σημείο που είχε χάσει. Αυτό γινόταν για όλες τις φάσεις του παιγνιδιού.

Δεύτερη φάση: Αφού ο παίκτης περνούσε με επιτυχία την πρώτη φάση συνέχιζε χωρίς διακοπή τη δεύτερη. Η δεύτερη ήταν το «σταυρωτό». Ο παίκτης έπρεπε αρχίζοντας από το δεξιό κουτί να μεταφέρει τη λουμάδα του διαγώνια. Από το πρώτο να την πάει στο τέταρτο κι από εκεί στο πέμπτο, μετά στο έκτο κι από εκεί στο τρίτο, μετά στο δεύτερο και να βγει έξω.

Τρίτη φάση: Εδώ έπρεπε ο παίκτης να βάλει τη λουμάδα στο επάνω μέρος του παπουτσιού και να τη μεταφέρει βαδίζοντας από όλα τα κουτιά χωρίς να του πέσει κάτω. Στο τέλος με μια κίνηση να την πετάξει επάνω και να την πιάσει στον αέρα.

Τέταρτη φάση: Ήταν το «γκαβό» με κλειστά μάτια έπρεπε ο παίκτης να περάσει από όλα τα κουτιά κυκλικά χωρίς να πατήσει γραμμή. Σε κάθε κίνηση ο παίκτης ρωτούσε «πατώ;» και οι άλλοι απαντούσαν «όχι» ή «πατάς» ανάλογα. Αν πατούσε κάποια γραμμή διέκοπτε και περιέμενε να ξανάρθει η σειρά του για να συνεχίσει από αυτή τη φάση.

Πέμπτη φάση: Έπρεπε ο παίκτης να βάλει τη λουμάδα στο επάνω μέρος του χεριού και πηδώντας με το ένα πόδι (κουτσό) και με τεντωμένο το χέρι να περάσει από όλα

τα κουτιά τρεις φορές, χωρίς να του πέσει κάτω η λουμάδα.

Έκτη φάση: που λεγόταν «τρεις θάνατοι». Στη φάση αυτή έπρεπε ο παίκτης αρχίζοντας από το πρώτο κουτί να μετακινήσει τη λουμάδα του με το ένα πόδι (κουτσό) χωρίς να το αλλάζει, κυκλικά από όλα τα κουτιά τρεις φορές. (οι προηγούμενοι περιορισμοί εφαρμόζονται και στη φάση αυτή.)

Τελευταία φάση : Όταν ο παίκτης τελείωνε και τη φάση των «τριών θανάτων», ερχόταν η στιγμή να κάνει «ντάλα» να κερδίσει ένα από τα τετράγωνα. Για να διαλέξει ένα από τα τετράγωνα στεκόταν με την πλάτη γυρισμένη και χωρίς να βλέπει έριχνε τη λουμάδα του πίσω προς τα τετράγωνα. Σε όποιο τετράγωνο έπεφτε η λουμάδα, χωρίς να ακουμπήσει σε γραμμή, το έκανε δικό του και το σημάδευε με δυο διαγώνιες γραμμές. Έκανε «ντάλα».

Με την ολοκλήρωση και αυτής της φάσης ο παίκτης δεν έφευγε από το παιγνίδι αλλά συνέχιζε, αρχίζοντας πάλι από την πρώτη φάση. Κάθε φορά τώρα που έφτανε στη «ντάλα» του μπορούσε να πατήσει και τα δυο του πόδια να κουνήσει τη λουμάδα του όσο ήθελε. Ακόμα και να απαγορεύσει αν ήθελε, στους συμπαίκτες του να πατήσουν στο τετράγωνο αυτό.

Αυτό ήταν το βασικό «τσικ» (κουτσό) που παίζαμε στη Σιάτιστα. Αρκετές βέβαια παραλλαγές του παιγνιδιού αυτού συναντούμε και σε πολλά άλλα μέρη.

Ο τρόπος που παίζαμε το «τσικ» με την δεύτερη μορφή ήταν:

Στην αρχή όπως και για το προηγούμενο, χαράζαμε κάτω στο έδαφος ένα παραλληλόγραμμο με τις ίδιες περίπου διαστάσεις. Από τις στενές πλευρές του παραλληλογράμμου χωρίζαμε δύο τμήματα με παράλληλες γραμμές, ένα από πάνω και ένα από κάτω και αυτά τα χωρίζαμε σε δύο τετράγωνα το καθένα. Το μεσαίο τμήμα με δύο διαγώνιες γραμμές το χωρίζαμε σε τέσσερα τρίγωνα. Έτσι σχηματίζονταν τέσσερα τετράγωνα, δύο στη μια πλευρά και δύο στην απέναντι. Στη μέση άλλα τέσσερα τρίγωνα. Παρακάτω υπάρχουν τα δύο σχήματα των παιγνιδιών. Το παιγνίδι εξελισσόταν σε μία φάση. Αν ο

παίκτης σε κάποια στιγμή έχανε πριν προλάβει να ολοκληρώσει, συνέχιζε, όταν θα ερχόταν ξανά η σειρά του, από το σημείο που είχε χάσει.

Στην αρχή ο παίκτης έριχνε τη «λουμάδα» του στο (1) τετράγωνο και έμπαινε στο (2) με το ένα πόδι (κουτσό) και πηδούσε στο (3). Μετά άνοιγε τα πόδια και πατούσε συγχρόνως στα (4) και (5) με τα δύο πόδια. Στο (6) με το ένα (κουτσό) και στα (7) και (8) με τα δύο πόδια όπως στα (4) και (5). Από τη θέση αυτή με πήδημα έκανε μεταβολή και επέστρεφε με τον ίδιο τρόπο. Όταν έφτανε στο (2) πηδούσε στο (1) και με το πόδι έβγαζε έξω τη «λουμάδα». Στη συνέχεια έριχνε τη «λουμάδα» στο (2) έκανε τη ίδια διαδρομή με τον ίδιο τρόπο και έβγαζε πάλι τη «λουμάδα» από το (2) στο (1) και έξω. Αυτό γινόταν με το (3), στο (4) κ.τ.λ. μέχρι το (8). Τότε νικούσε και έπαιρνε ένα πόντο. Στην όλη του αυτή προσπάθεια δεν έπρεπε να πατήσει και ούτε η «λουμάδα» του να ακουμπήσει σε κάποια γραμμή.

14) Τα τσουτσουλάκια

Το παιχνίδι αυτό ήταν ομαδικό και παιζόταν σε ανοιχτό χώρο από αγόρια και κορίτσια. Στην αρχή τοποθετούσαμε πάνω σε κάποια επίπεδη βάση, μια σφαιρική πέτρα «*του τσουτσουλά*» που είχε μέγεθος ενός αβγού. Απέναντι και σε απόσταση αρκετών βημάτων, χαραζαμε μια ευθεία γραμμή. Πίσω από τη γραμμή αυτή παρατας σόμασταν οι παίκτες με τη «λουμάδα» του στο χέρι ο καθένας. Εκείνος που εκλεγόταν, να κάνει το φύλακα-«γάτου», με έναν από τους τρόπους που πιο πάνω περιγράφονται, στεκόταν κοντά στον «*τσούτσουλα*», χωρίς «λουμάδα», έτοιμος να επέμβει. Με τη σειρά μας ο κάθε παίκτης πετούσαμε τη «λουμάδα», με σκοπό τα χτυπήσουμε τον «*τσούτσουλα*» και να τον πετάξουμε αρκετά μακριά. Αν δεν πετυχαίναμε τον «*τσούτσουλα*» και η «λουμάδα» μας σταματούσε ανάμεσα από τον «*τσούτσουλα*» και τη γραμμή των παικτών τότε αυτός έχανε και γινόταν φύλακας-«γάτου». Αν δεν χτυπούσαμε τον «*τσούτσουλα*» αλλά η «λουμάδα», πήγαινε πίσω απ' αυτόν, τότε περι-

μέναμε πίσω από τη γραμμή την ευκαιρία να τρέξουμε και να ξαναπάρουμε τη «λουμάδα» μας. Η ευκαιρία δινόταν όταν ο επόμενος ή ένας από τους επόμενους παίκτες, χτυπούσε τον «*τσούτσουλα*» και τον πετούσε μακριά. Τότε ο φύλακας-γάτος έπρεπε να τρέξει να πάρει τον «*τσούτσουλα*», να τον βάλει στη θέση του και στη συνέχεια να τρέξει να πιάσει όποιον παίκτη έβρισκε έξω από τη γραμμή. Στο διάστημα αυτό, όσοι παίκτες είχαν τις «λουμάδες» τους πίσω από τον «*τσούτσουλα*», από προηγούμενα άστοχα πετάγματα, έτρεχαν στις «λουμάδες» τους και αν είχαν αρκετό χρόνο τις άρπαζαν και γυρνούσαν πίσω στη γραμμή τους. Αν δεν είχαν χρόνο τότε έμειναν εκεί με πατημένες τις «λουμάδες» τους. Ο φύλακας-γάτος δεν είχε το δικαίωμα να πιάσει παίκτη που βρισκόταν πίσω από τη γραμμή των παικτών ή παίκτη που βρισκόταν σε θέση πίσω από τον «*τσούτσουλα*» ενώ πατούσε τη «λουμάδα» του. Αν κάποιος παίκτης δεν προλάβαινε να πατήσει τη «λουμάδα» του και δεν προλάβαινε να γυρίσει πίσω στη γραμμή των παικτών, τότε ο φύλακας γάτος τον κυνηγούσε για να τον πιάσει. Όποιος πιανόταν γινόταν φύλακας-γάτος. Εκείνος ή εκείνοι που βρίσκονταν πίσω από τον «*τσούτσουλα*» με πατημένη τη «λουμάδα» τους για να την πάρουν έπρεπε ή να βρουν ευκαιρία να αρπάξουν τη «λουμάδα» τους και να φύγουν ή να προσπαθήσουν με το ένα πόδι να τη βάλουν πάνω στο άλλο, χωρίς να την πιάσουν με το χέρι και από εκεί με ένα τίναγμα να την πιάσουν στον αέρα. Τότε μπορούσαν να γυρίσουν πίσω στη γραμμή των παικτών και να συνεχίσουν το ριζίμο στον «*τσούτσουλα*».

Το παιχνίδι συνεχιζόταν με συνεχείς εναλλαγές των φύλακων-γάτων. Σταματούσε όταν ατονούσε το ενδιαφέρον των παικτών. Το πιο συνηθισμένο όμως τέλος του παιχνιδιού ήταν η παρεξήγηση από τη «*ζαβλιά*» (ζαβολιά) κάποιου παίκτη με αποτέλεσμα να ακολουθήσει ομηρική κοκορομαχία ή να εκτονωθεί η ένταση με το ξεκίνημα κάποιου άλλου παιχνιδιού.

15) Μπίκους ή Φίτσιου-γάτου

Παραλλαγή του παιγνιδιού «*Τα τσουτσουλάκια*» είναι το παιγνίδι «*μπίκους*» ή «*Φίτσιου-γάτου*». Το παιγνίδι αυτό το παίζαμε με «*λουμάδης*», αγόρια και κορίτσια, σε ανοικτό χώρο. Στη θέση όμως του «*τσούτσουλα*», της σφαιρικής πέτρας που σημάδευαν με τις «*λουμάδης*», τοποθετούσαμε ένα άδειο κυλινδρικό τενεκεδένιο κουτί από κονσόρβα «*του μπίκου*». Γύρω από το κουτί, το «*μπίκου*» ή «*φίτσιου-γάτου*», χαράζαμε ένα κύκλο με ακτίνα περίπου μισό μέτρο. Το παιγνίδι αυτό το παίζαμε όπως και τα «*τσουτσουλάκια*» αλλά αντί να ρίξουμε τον «*τσούτσουλα*» ρίχναμε το «*μπίκου*».

16) Κιραμδάκια ή τζιαμί:

Παιγνίδι μεικτό από αγόρια και κορίτσια σε ανοικτό χώρο. Μαζεύαμε από γύρω 9 – 10 σπασμένα κεραμίδια, τα «*κιραμδάκια*», με επιφάνεια επίπεδη και ίση περίπου με την παλάμη του χεριού μας. Τις περισσότερες όμως φορές τα «*κιραμδάκια*» αυτά τα είχαμε φυλαγμένα από προηγούμενο παιγνίδι. Μετά χαράζαμε στη μέση της αλάνας ένα κύκλο με διάμετρο δύο περίπου μέτρα, στο κέντρο του βάζαμε τα «*κιραμδάκια*» τα ένα πάνω στο άλλο και στήναμε το «*τζιαμί*». Στη συνέχεια «*διαλέγονταν*» οι δυο ομάδες που θα έπαιζαν και οριζόταν ποια θα φυλάει το «*τζιαμί*». Όταν άρχιζε το παιγνίδι, οι παίκτες της πρώτης ομάδας, που θα φύλαγε το «*τζιαμί*», στεκόταν κοντά στον κύκλο. Οι παίκτες της δεύτερης ομάδας ήταν συγκεντρωμένοι πίσω από μια γραμμή που απείχε αρκετά από το στημένο «*τζιαμί*». Σκοπός της κάθε ομάδας του παιγνιδιού αυτού ήταν διαφορετικός. Οι παίκτες της πρώτης ομάδας που φύλαγε, προσπαθούσαν να χτυπήσουν με τη «*σιούμκα*» και να βγάλουν από το παιγνίδι έναν-έναν τους αντίπαλους παίκτες. Οι άλλοι προσπαθούσαν να βρουν ευκαιρία να πλησιάσουν τον κύκλο και βιαστικά να στήσουν το γκρεμισμένο «*τζιαμί*» χωρίς να χτυπηθούν.

Στην αρχή οι παίκτες της δεύτερης ομάδας, με τη σειρά ο καθένας, πετούσε τη «*σιούμκα*» με σκοπό να ρίξει κάτω το «*τζιαμί*». Πολλές φορές στην προσπάθειά τους αυτή συνέβαινε να μη μπορέσει κανένας παίκτης της ομάδας να ρίξει κάτω το «*τζιαμί*», τότε άλλαζαν θέση οι ομάδες. Οι παίκτες της δεύτερης ομάδας φύλαγαν το «*τζιαμί*» και οι παίκτες της πρώτης προσπαθούσαν να το ρίξουν. Για να αρχίσει το παιγνίδι έπρεπε κάποιος παίκτης να πετύχει το «*τζιαμί*» και να ρίξει κάτω έστω και ένα από τα «*κιραμδάκια*» του. Τότε κάποιος από την ομάδα που φύλαγε έπαιρνε τη «*σιούμκα*», σκορπούσε τα στημένα «*κιραμδάκια*» μέσα στο κύκλο, έριχνε προς τα επάνω τη «*σιούμκα*» τρεις φορές και μετά την πετούσε με σκοπό να χτυπήσει κάποιον παίκτη από την αντίπαλη ομάδα. Με τον τρόπο αυτό έδινε το χρόνο στους παίκτες να σκορπιστούν σε διάφορες θέσεις. Εκείνοι που φύλαγαν προσπαθούσαν να χτυπήσουν με τη «*σιούμκα*» κάποιον αντίπαλο παίκτη και να τον βγάλουν από το παιγνίδι και οι άλλοι περίμεναν την ευκαιρία όταν η «*σιούμκα*» με το πέταμα έφευγε μακριά έτρεχαν και έστηναν κεραμίδι – κεραμίδι το «*τζιαμί*». Οι πρώτοι που φύλαγαν έπρεπε να προσέχουν όταν πετούσαν τη «*σιούμκα*» για να χτυπήσουν αντίπαλο ή να δώσουν πάσα σε σύντροφο, να μη τους ξεφεύγει μακριά και ούτε να μπορεί κάποιος αντίπαλος να την πιάσει στον αέρα. Όταν η «*σιούμκα*» πιανόταν στον αέρα από αντίπαλο παίκτη, κέρδιζε η ομάδα του παίκτη που την έπιασε και το παιγνίδι ξανάρχιζε από την αρχή με πάλι την ίδια ομάδα να φυλάει. Αυτός ήταν ο ένας από τους δυο τρόπους που κέρδιζε η δεύτερη ομάδα. Ο δεύτερος τρόπος ήταν να μπορέσουν οι παίκτες της ομάδας να ξαναχτίσουν το «*τζιαμί*» στο κέντρο του κύκλου έστω και με έναν μόνο παίκτη αχτύπητο από την αντίπαλη ομάδα. Για να νικήσει η άλλη ομάδα, αυτή που φύλαγε το «*τζιαμί*», έπρεπε να χτυπήσει με τη «*σιούμκα*» και να βγάλει από το παιγνίδι, έναν – έναν όλους τους αντίπαλους παίκτες πριν προλάβουν αυτοί να στήσουν το «*τζιαμί*». Τότε μόνο γινόταν και η αλλαγή των ομάδων στο παιγνίδι. Τη φύλαξη του «*τζιαμιού*» την έκανε η άλλη ο-

μάδα. Τέλος υπήρχε και ο παρακάτω περιορισμός. Ο παίκτης που κρατούσε τη «σιούμκα» δεν έπρεπε να τρέξει πίσω από τον αντίπαλο για τον χτυπήσει. Μπορούσε, αν ήθελε, να κάνει μόνο τρία βήματα και να πετάξει τη «σιούμκα» από εκεί που βρισκόταν ή να τη δώσει πάσα σε κάποιο σύντροφό του. Με τη νίκη της μιας ή της άλλης ομάδας το παιχνίδι ξανάρχιζε από την αρχή.

17) Μπίλις: (βόλοι)

Οι «μπίλις» είχαν διάφορα μεγέθη και ήταν κατασκευασμένες από διάφορα υλικά. Από γυαλί ωραίες χρωματιστές, από ψημένο πηλό βαμμένες με λαδομπογιά, σιδερένιες βαριές και γυαλιστερές από παλιά ρουλεμάν και όταν δεν είχαμε καμιά απ' αυτές τότε παίζαμε με τις «σιόμπλικις». «Σιόμπλικις» είναι παραμορφωμένα φύλλα βελανιδιάς από έντομα που παίρνουν σφαιρικό σχήμα. Είναι οι κηκίδες.

. Την καλύτερη «μπίλα» που χρησιμοποιούσαμε στο παιχνίδι τη λέγαμε «τσιγκσιάρ» επειδή μ' αυτήν πετυχαίναμε το στόχο (τσουγκρίζαμε τις μπίλιες των άλλων) ή «κουρσιούμ» αφού μ' αυτήν κουρσεύαμε τους άλλους. Υπήρχαν και μερικές «μπίλις» πολύ μεγάλες και βαριές, αυτές τις λέγαμε «μαούνις», αλλά τις περισσότερες φορές δεν τις δεχόμασταν στο παιχνίδι.

Στην αρχή το πρώτο ρίξιμο της μπίλιας γινόταν με όποιο τρόπο ήθελε ο καθένας, μετά υπήρχαν δυο τρόποι να την κινήσουμε για να πετύχουμε εκείνο που θέλαμε. Πρώτος τρόπος: βάζαμε το μεσαίο δάκτυλο δίπλα από τη μπίλια, πάνω στο μεσαίο δάκτυλο βάζαμε τον δείκτη και πιέζαμε το μεσαίο για να μπορέσει να τινάξει τη μπίλια στο στόχο. Δεύτερος τρόπος: Με κλειστή την παλάμη (γροθιά) βάζαμε τη μπίλια στο διπλωμένο δείκτη του χεριού που την κρατούσε δυνατά και με τον αντίχειρα κάτω από τη μπίλια την τινάζαμε εκεί που θέλαμε.

Με τις «μπίλις» παίζαμε αρκετά παιχνίδια, όπως το «κάψιμου», το «τριγουνου», τις «γούβις», τη «γραμμή» με «μπίλις», με «βασιλιάδης» ή με δεκάρες κ. α.

Το παιχνίδι «κάψιμου» άρχιζε με τον πρώτο που έριχνε τη «μπίλα» του σε μια κατεύθυνση, ακολουθούσαν οι άλλοι που έριχναν με τη σειρά τους τη «μπίλα» με σκοπό, αν μπορούσαν, να χτυπήσουν, να «κάψουν» τη μπίλα κάποιου. Αν έκριναν ότι δεν θα το πετύχουν τότε πετούσαν τη μπίλια αλλού και περίμεναν τη σειρά τους και κάποια κατάλληλη ευκαιρία να «κάψουν» τη «μπίλα» κάποιου. Όποιος «έκιγν» μια «μπίλα» έπαιρνε απ' αυτόν την ίδια ή μια άλλη ή ένα «βασιλιά» κ.λ.π. ανάλογα ποια ήταν η αρχική συμφωνία και τον υποχρέωνε να βγει από το παιχνίδι. Όταν στο τέλος έμενε ένας τότε ξανάρχιζε το παιχνίδι από την αρχή.

Άλλη παραλλαγή ήταν η «γραμμή». Ο καθένας από μας που παίζαμε, βάζαμε στη σειρά πάνω σε μια γραμμή από μια «μπίλα». Ο πρώτος έριχνε από κάποιο σημείο τη «μπίλα» του με σκοπό να χτυπήσει μια απ' αυτές. Όποια χτυπούσε την έπαιρνε και συνέχιζε από το σημείο που είχε σταματήσει η «μπίλα» του, να ρίχνει για να χτυπήσει και άλλες. Όταν έχανε έριχνε ο δεύτερος με τον ίδιο τρόπο. Μπορούσε ο δεύτερος ή ο επόμενος, να χτυπήσει και να πάρει μια από τις «μπίλις» της σειράς, μπορούσε όμως και να χτυπήσει και τον προηγούμενο και να πάρει όσες «μπίλις» είχε κερδίσει αυτός. Όταν τελείωναν οι «μπίλις» που ήταν στη σειρά πάνω στη γραμμή, βάζαμε ξανά από μία και συνεχίζαμε.

Παραλλαγές του παιχνιδιού με «μπίλις» ήταν και άλλες, όπως το «τριγωνο», οι «γούρνις» κ.λ.π.

18) Κυνηγητό

Το κυνηγητό ήταν παιχνίδι που δεν χρειαζόταν βοηθητικά μέσα, παρά μόνο μεγάλη αλάνα. Όταν αυτή δεν χωρούσε, τότε τρέχαμε στους γειτονικούς δρόμους και στις ρούγες των σπιτιών. Ο τρόπος που παίζαμε αυτό το παιχνίδι δεν διαφέρει από τον σημερινό. Στην αρχή, με έναν από τους παραπάνω τρόπους, οριζόταν ο «γάτος», αυτός που θα κυνηγούσε τους άλλους. Με το ξεκίνημα οι παίκτες σκορπίζονταν στο γύρω χώρο και ο «γά-

τους» έτρεχε για να πιάσει κάποιον. Εδώ γινόταν στην αρχή μια συμφωνία αν το «*πιάσιμου*» ήταν απλό χτύπημα του παίκτη με το χέρι ή κράτημα δυνατό. Εκείνος που «*χτυπιόταν*» ή «*πιανόταν*» γινόταν «*γάτους*» και το παιγνίδι συνεχιζόταν.

Μια παραλλαγή του παιγνιδιού αυτού ήταν ότι ο παίκτης για να αποφύγει να πιαστεί από το «*γάτου*» μπορούσε να πιάσει κάποιο χονδρό ξύλο ή σίδηρο ή να καθίσει κάτω στο χώμα. Τότε ο «*γάτους*» δεν είχε το δικαίωμα να πιάσει τον παίκτη αυτόν

Άλλη παραλλαγή του παιγνιδιού αυτού ήταν τα «*μαρμαρώματα*». Άλλος τρόπος για να αποφύγει ο παίκτης το πιάσιμο έπρεπε να προλάβει να φωνάξει «*μάρμαρου*» και να μείνει ακίνητος. Για να ξανατρέξει έπρεπε κάποιος άλλος συμπαίκτης του να τον ακουμπήσει και να φωνάξει «*ξεμάρμαρου*».

19) Κούκου (κρυφτό)

Το «*κούκου*» ήταν ομαδικό παιγνίδι και παιζόταν σε ανοιχτό χώρο, όπως και τώρα. Ο «*γάτους*» που οριζόταν στην αρχή, στεκόταν μπροστά από ένα χαρακτηριστικό σημείο κάποιου τοίχου ή πόρτας σπιτιού ή κορμού δένδρου με την πλάτη γυρισμένη προς την αλάνα. Όταν άρχιζε το παιγνίδι ο «*γάτους*» έκλεινε τα μάτια και όπως ήταν με την πλάτη γυρισμένη δεν έπρεπε να βλέπει κανέναν. Για να δώσει τον κατάλληλο χρόνο στους παίκτες να βρουν κάποιο μέρος να κρυφτούν, άρχιζε να μετρά με δυνατή φωνή μέχρι κάποιο αριθμό που είχαν συμφωνήσει. Ο «*γάτους*» άμα τελείωνε το μέτρημα φώναζε δυνατά: «*φτου κι βγαίνου*». Έφτυνε στο ορισμένο σημείο κι άρχιζε με προσοχή το ψάξιμο για να βρει πού είναι κρυμμένοι οι παίκτες. Όποιον έβρισκε τον φώναζε δυνατά με το όνομά του και έτρεχε να προλάβει να φτύσει στο ίδιο σημείο. Μαζί του έτρεχε και ο παίκτης που έβγαине βιαστικά από την κρυψώνα του για να προλάβει να φτύσει πρώτος. Αν ο παίκτης δεν προλάβαινε να φτύσει πριν από το «*γάτου*», έμεινε και περίμενε. Αν κάποιος από τους

κρυμμένους παίκτες έτρεχε και προλάβαινε να φτύσει πριν από το «*γάτο*», τότε ο «*γάτους*» άρχιζε από την αρχή το μέτρημα και ο παίκτης ή οι παίκτες, που είχαν βρεθεί, έτρεχαν να ξανακρυφτούν, φυσικά σε άλλο μέρος. Αυτό συνεχιζόταν μέχρις ότου ο «*γάτος*» βρει όλους τους παίκτες. Το παιγνίδι ξανάρχιζε με «*γάτο*» τώρα τον πρώτο παίκτη που είχε βρεθεί. Εκείνοι που είχαν φανερωθεί από το «*γάτο*» και περίμεναν, προσπαθούσαν να βοηθήσουν τους κρυμμένους. Παρακολουθούσαν τις κινήσεις του «*γάτου*» και έλεγαν συνθηματικά: «*Όταν θα λέου πορτουκάλλ θα βγαίνιτσι κι όταν θα λέου λιμόν θα κρύβιστσι*» Ανάλογα με τη θέση και την κίνηση του «*γάτου*» φώναζαν «*λιμόν*» - «*λιμόν*» δηλαδή κρύψου έρχεται ο «*γάτους*». ή «*πουρτουκάλλ*» - «*πουρτουκάλλ*» δηλαδή ο «*γάτους*» είναι μακριά και μπορείς να βγεις από την κρυψώνα σου και να τρέξεις να φτύσεις πριν απ' αυτόν και να μας ξαναβάλεις στο παιγνίδι. Μερικοί αντί για το σύνθημα «*λιμόν*» - «*λιμόν*» φώναζαν τη λέξη «*κρυ*» «*κρυ*» δηλαδή κρύψου.

Παραλλαγή αυτού του παιγνιδιού είναι με το «*μπίκου*» (κονσερβοκούτι). Εκεί κοντά που έκρυβε το πρόσωπο ο «*γάτους*» και μετρούσε για να προλάβουν να κρυφτούν οι συμπαίκτης του. υπήρχε τοποθετημένος πάνω σε μια πέτρα ο «*μπίκους*» (το άδειο κονσερβοκούτι). Όταν ο «*γάτους*» τελείωνε το μέτρημα αντί να πει «*φτου κι βγαίνου*» χτυπούσε τρεις φορές το «*μπίκου*» κάτω. Όταν ο γάτος ξεμάκραινε για να βρει τους κρυμμένους παίκτες έτρεχε κάποιος και αντί να φτύσει κλοτσούσε το «*μπίκου*» μακριά. Τότε ο «*γάτος*» έτρεχε να πάρει το «*μπίκου*» και να τον τοποθετήσει ξανά πάνω στη πέτρα. Στο διάστημα αυτό όλοι οι παίκτες που είχαν βρεθεί από το «*γάτου*», έτρεχαν και κρύβονταν ξανά.

20) Σκλαβάκια ή Αρματουλοί κι Κλέφτες:

(Κλέφτες κι Αστυνόμοι) ή (Αμπάριζα)

Παίζεται σε μεγάλο ανοιχτό χώρο και είναι γνωστό σε όλα σχεδόν τα μέρη της Ελλάδας. Ο σκοπός

του παιγνιδιού και ο τρόπος που παίζεται είναι ο ίδιος. Πιθανόν όμως να υπάρχουν από τόπο σε τόπο μερικές ασήμαντες διαφορές.

Αφού συγκροτηθούν οι δύο ομάδες, ορίζονται τα «λημέρια» τους. Αυτά είναι σταθερά σημεία, όπως κάποιο παγκάκι πάρκου, παρτέρι κήπου ή μια χαραγμένη γραμμή κάτω. Πρέπει να βρίσκονται το ένα απέναντι από το άλλο σε αρκετή απόσταση. Οι παίκτες της κάθε ομάδας συγκεντρώνονται στο λημέρι τους. Όταν αρχίζει το παιγνίδι κάποιος παίκτης από τη μια ομάδα βγαίνει από το λημέρι του και προκαλεί την έξοδο κάποιου αντίπαλου παίκτη. Σκοπός του είναι να παρασύρει τον αντίπαλο παίκτη και να τον φέρει όσο μπορεί πιο κοντά στο λημέρι του. Να τον πιάσει ο ίδιος δεν έχει το δικαίωμα. Αντίθετα αν τον πιάσει θα αιχμαλωτιστεί απ' αυτόν γιατί ο αντίπαλος παίκτης βγήκε από το «λημέρι» του μετά απ' αυτόν και έχει πρόσφατη «φωτιά». Υπάρχει ο κανονισμός του παιγνιδιού που δίνει δύναμη και δικαίωμα, να αιχμαλωτίσει αντίπαλο παίκτη, μόνο σ' εκείνον που βγήκε από το λημέρι του τελευταίος, σ' αυτόν δηλαδή που έχει πάρει τελευταίος «φωτιά». Για να πάρει ο παίκτης «φωτιά» και να αποκτήσει το δικαίωμα να πιάσει αιχμάλωτο πρέπει να γυρίσει πίσω στο «λημέρι» του και μετά να ξαναβγεί μπροστά. Στη διάρκεια του παιγνιδιού συμβαίνει παίκτης να κυνηγά αντίπαλο παίκτη και να κυνηγιέται συγχρόνως από άλλον, επειδή ο τρίτος έχει βγει στο κυνήγι τελευταίος και έχει πρόσφατη «φωτιά». Μια παραλλαγή πάνω σ' αυτόν τον κανονισμό, που γίνεται ύστερα από συμφωνία, είναι ότι μπορεί κάποιος να ανανεώσει τη «φωτιά» χωρίς να γυρίσει στο «λημέρι» του. Αυτό μπορεί να γίνει αν τη «φωτιά» του την δώσει κάποιος συμπαίκτης του που την πήρε πρόσφατα, με ένα χτύπημα στη πλάτη. Όποιος παίκτης αιχμαλωτίζεται οδηγείται στο αντίπαλο «λημέρι», μένει όρθιος με το ένα πόδι να πατά στην άκρη της γραμμής και να περιμένει κάποιον συμπαίκτη του να τον ελευθερώσει. Όταν οι αιχμάλωτοι είναι πολλοί, τότε μπαίνουν στη σειρά με τα χέρια ανοιχτά, ο πρώτος πρέπει να πατά στο άκρο της γραμμής του «λημεριού» και να πιάνονται μεταξύ τους σε χορό, με

κατεύθυνση προς το «λημέρι» τους. Στη θέση αυτή περιμένουν εκείνον που θα τους ελευθερώσει. Η απελευθέρωση των αιχμαλώτων γίνεται από κάποιον συμπαίκτη που βρίσκει ευκαιρία να ορμήσει και να πιάσει έναν από τους αιχμαλώτους. Όταν όλοι οι αιχμάλωτοι είναι πιασμένοι από τα χέρια τότε απελευθερώνονται όλοι, αν δεν είναι πιασμένοι ελευθερώνεται μόνο εκείνον που θα πιάσει ο συμπαίκτης του.

Το παιγνίδι τελειώνει με νικήτρια την ομάδα εκείνη που θα μπορέσει να αιχμαλωτίσει όλους τους παίκτες της άλλης ομάδας, ή με την ομάδα είναι και εκείνη που κάποιος παίκτης της θα μπορέσει να «κυριεύσει» το «λημέρι» της αντίπαλης ομάδας. Αυτό γίνεται όταν κάποιος παίκτης βρει την κατάλληλη ευκαιρία και μπορέσει με μια ξαφνική έφοδο να περάσει από το μέσο του αντίπαλου «λημεριού», χωρίς να πιαστεί αιχμάλωτος.

Στο τέλος οι παίκτες της ομάδας που νίκησε υποχρεώνουν του νικημένους να τους «πάρουν καβάλα» (να τους μεταφέρουν στους ώμους) και να τους κάνουν μια μεγάλη βόλτα στην αλάνα.

21) Μακρά γουμάρα (Καμήλα)

Το παιγνίδι αυτό είναι το πρώτο από μια σειρά παιγνιδιών που είναι στη βάση τους όμοια αλλά παρουσιάζονται με πολλές παραλλαγές. Παίζεται μόνο από μεγάλα αγόρια. Τα παιδιά της μιας ομάδας μπαίνουν στη σειρά το ένα πίσω από το άλλο, σκύβουν και πιάνονται μεταξύ τους. Ο πρώτος σκύβει και στηρίζεται καλά από κάποιο δυνατό στήριγμα, κάποιο τοίχο ή κορμό δένδρου. Ο δεύτερος μπαίνει από πίσω, σκύβει, πιάνεται από τη μέση του πρώτου και κρύβει το κεφάλι. Το ίδιο κάνει ο τρίτος με το δεύτερο κ.λ.π. Με τον τρόπο αυτό πιάνονται όλοι οι παίκτες της ομάδας και κάνουν τη «μακρά γουμάρα» (μακριά γαϊδούρα). Οι παίκτες της άλλης ομάδας με τη σειρά, παίρνουν φόρα και πηδούν στις ράχες των σκυμμένων παικτών. Πρέπει εδώ να πηδήσουν όλοι της ομάδας πάνω στη «μακρά γουμάρα», να κρατηθούν εκεί για δέκα περίπου δευτερόλεπτα, από τη στιγμή που θα πη-

δήσει και ο τελευταίος, χωρίς κάποιος να πέσει ή να πατήσει κάτω. Για το χρόνο των δέκα δευτερολέπτων κανονίζεται με το αργό μέτρημα από κάποιον μέχρι το δέκα. Αν στο χρόνο αυτόν οι παίκτες που πήδησαν, κρατηθούν στη ράχη της «μακράς γουμάρας» τότε κερδίζουν και επαναλαμβάνουν το πήδημα. Αν δεν μπορέσουν να κρατηθούν στη ράχη και πέσουν ή πατήσει κάποιος έσω και για λίγο κάτω, τότε χάνουν και παίρνουν τη θέση της άλλης ομάδας. Αν πάλι οι παίκτες της ομάδας που είναι σκυμμένοι, δεν μπορέσουν να κρατήσουν το βάρος των παικτών της άλλης ομάδας και κάτσουν, τότε χάνουν και επαναλαμβάνουν το σκύψιμο. Στο παιχνίδι αυτό ο αριθμός των παικτών της κάθε ομάδας πρέπει να είναι ο ίδιος.

22) «Τσιαμ-τσιαμ κώτσιου ντάλα...»

Αυτό το παιχνίδι είναι μια παραλλαγή του παιχνιδιού «μακρά γουμάρα» Παιζεται από αγόρια χωρίς να κάνουν ξεχωριστές ομάδες. Ένας παίκτης σκύβει τη ράχη και κρατιέται από κάποιον συμπαίκτη του. Ο συμπαίκτης αυτός του κρατά το κεφάλι και του κρύβει τα μάτια για να μη μπορεί να βλέπει τι γίνεται πίσω του. Από πίσω ένας παίκτης πηδά στη ράχη του σκυμμένου και τον χτυπά απαλά και ρυθμικά στο κεφάλι και λέγει: « τσιαμ – τσιαμ – κώτσιου – ντάλα – έκατσιν - να φάει – ντάλα - κι καπάτιν - την χουλιάρα – σαν ξερς – κι δεν ξερς – πόσα – δάχλα – έχου – πάνου – να μ' πεις;» Σταματά να μιλά και με το ένα χέρι πάνω από το κεφάλι, αφήνει ελεύθερα ένα ή δύο μέχρι και τα πέντε δάκτυλα ή κανένα όταν τα κρατά μαζεμένα σε γροθιά. Ο σκυμμένος παίκτης έπρεπε να μαντέψει πόσα δάκτυλα είναι ανοικτά πάνω από το κεφάλι του. Αν το έβρισκε σηκωνόταν αυτός και έσκυβε ο άλλος που ήταν στη ράχη του. Αν δεν έβρισκε πόσα δάκτυλα είναι ανοικτά τότε παρέμενε σκυμμένος. Στη συνέχεια πηδούσε ο δεύτερος παίκτης, μετά ο τρίτος κ.λ.π. Ο κάθε παίκτης άρχιζε να κάνει από την αρχή ό,τι έκανε και ο πρώτος μέχρις ότου ο σκυμμένος μαντέψει τον αριθμό των ανοικτών δακτύλων.

23) “Αν ακουμπήσου κι σαρδέλα”

Το παιχνίδι αυτό παίζεται από αγόρια χωρίς να αποτελούν ομάδες. Ένας που ορίζεται, μένει στη μέση κάποιου χώρου με τα πόδια στη διάσταση, κρατιέται με τα χέρια από τα γόνατά του, τεντώνει τη ράχη και κρύβει το κεφάλι του. Οι άλλοι παίκτες, ένας-ένας με τη σειρά, ακουμπώντας με τα χέρια στη ράχη του σκυμμένου παίκτη, λένε δυνατά: «αν ακουμπήσου κι σαρδέλα», πηδούν από πάνω του και μένουν ακίνητοι όπου πατήσουν. Το μόνο που μπορούν είναι με ένα πήδημα να κάνουν μεταβολή. Μετά τον πρώτο με τον ίδιο τρόπο πηδά ο δεύτερος και προσέχει να μη ακουμπήσει σε κανένα σημείο εκείνον που πήδησε πρώτος. Μπορεί βέβαια να πηδήσει από άλλο σημείο σε άλλη κατεύθυνση. Τον δεύτερο ακολουθεί ο τρίτος που προσέχει να μη ακουμπήσει κανένα από τους προηγούμενους. Αν πηδήσουν όλοι και δεν ακουμπήσει κανένας κανένα τότε ξαναρχίζει το παιχνίδι από την αρχή. Σκυμμένος πάλι παραμένει ο ίδιος. Αν κάποιος με το πήδημα που κάνει ακουμπήσει κάποιον, το παιχνίδι σταματά. Αρχίζει ξανά με σκυμμένο παίκτη αυτόν που ακούμπησε τους άλλους.

24) Αφήνου το σκουφάκι μου...

Ελάχιστες είναι οι διαφορές του παιχνιδιού αυτού από το προηγούμενο «αν ακουμπήσου κι σαρδέλα» Υπάρχει και εδώ ο σκυμμένος παίκτης στη μέση κάποιου ανοικτού χώρου και οι άλλοι με τη σειρά πηδούν από πάνω του. Η διαφορά είναι ότι εδώ ο κάθε παίκτης που πηδά λέγει: «αφήνου το σκουφάκι μου κι φεύγου» και αφήνει στη ράχη κάποιο μικρό αντικείμενο, ξυλάκι, πέτρα ή ό,τι θέλει. Όταν πηδήσει δεν μένει ακίνητος εκεί που πήδησε, όπως στο προηγούμενο παιχνίδι, αλλά απομακρύνεται. Προσέχει όμως όταν πηδά να μη ρίξει κάτω τα αντικείμενα που άφησαν οι προηγούμενοι. Όποιος ρίξει κάτω έσω και ένα αντικείμενο χάνει και σκύβει αυτός στη θέση του άλλου. Όταν πηδήσουν όλοι χωρίς να πέσει

κανένα αντικείμενο από τη ράχη του σκυμμένου παίκτη, τότε με την ίδια σειρά ξαναπηδούν και παίρνει ο καθένας ό,τι είχε αφήσει. Όταν πηδά ξανά λέει : « παίρνου του σκουφάκι μου κι φεύγου».

25) Σκαπνάκια ή Βαρελάκια:

Το παιγνίδι αυτό μπορεί να χαρακτηριστεί σαν σχολικό. Παίζεται στα σχολεία στο μάθημα της γυμναστικής. Μπαίνουν όλοι οι παίκτες σε μια γραμμή. Ο πρώτος σκύβει και κάνει «σκαπνάκι». Ο δεύτερος πηδά τον πρώτο και μένει δίπλα του σε μικρή απόσταση σκυμμένος όπως ο πρώτος. Ακολουθεί ο τρίτος που πηδά τον πρώτο και τον δεύτερο και μένει δίπλα στο δεύτερο κι αυτός σκυμμένος. Ακολουθεί ο τέταρτος και στη συνέχεια όλοι οι υπόλοιποι. Όταν πηδήσει και ο τελευταίος σηκώνεται ο πρώτος και πηδά με τη σειρά όλα τα «σκαπνάκια», όλους δηλαδή που είναι σκυμμένοι. Συνεχίζει ο δεύτερος και το παιγνίδι τελειώνει όταν γίνει βαρετό ή κουραστούν οι παίκτες.

26) Κλέντζα ή τσιλίκι .

Το παιγνίδι αυτό παιζόταν από κάπως μεγάλα παιδιά. Χρειαζόταν εξάσκηση στο πέταγμα της μικρής «κλέντζας» και πολλή προσοχή γιατί εύκολα γίνονταν τραυματισμοί.

Για το παιγνίδι χρειαζόταν η «κλέντζα» (μικρή και μεγάλη). Η «Κλέντζα» ή το «τσιλίκι» ήταν δυο λεπτά αλλά δυνατά ξύλα. Το ένα μακρύ περίπου 60 – 70 πόντους και το άλλο μικρό γύρω στους 30 πόντους με πελεκημένα μυτερά τα άκρα του. Στην αρχή χαράζαμε κάτω στο χώμα ένα κύκλο με διάμετρο ένα μέτρο περίπου. Σε κάποιο σημείο της περιφέρειας του κύκλου βάζαμε μια μεγάλη πέτρα. Ο παίκτης που άρχιζε το παιγνίδι στεκόταν στο κέντρο του κύκλου και με το ένα χέρι πετούσε ψηλά τη μικρή «κλέντζα» και με την μεγάλη τη χτυπούσε στον αέρα να πάει όσο γινόταν πιο μακριά. Αυτό δεν ήταν εύκολο για όλους. Χρειαζόταν κάποια τέχνη και αρκετή ε-

ξάσκηση. Όποιος δεν μπορούσε να χτυπήσει στον αέρα τη μικρή «κλέντζα», χρησιμοποιούσε τη μεγάλη πέτρα που βάζαμε στην περιφέρεια του κύκλου. Εκεί επάνω στην πέτρα έβαζε τη μικρή «κλέντζα» έτσι ώστε να προεξέχει το ένα της άκρο. Με τη μεγάλη «κλέντζα» τη χτυπούσε στην άκρη που προεξείχε και με το χτύπημα αυτό πεταγόταν και πήγαινε μακριά. Οι άλλοι παίκτες στεκόταν απέναντι σε τόση απόσταση όση θα μπορούσε να φτάσει περίπου η μικρή «κλέντζα». Σκοπός του καθενός ήταν να την πιάσει στον αέρα. Όποιος έπιανε τη μικρή «κλέντζα» στον αέρα κέρδιζε και πήγαινε αυτός μέσα στον κύκλο στη θέση του προηγούμενου που έχανε. Όταν τη μικρή «κλέντζα» δεν την έπιανε κανένας στον αέρα και έπεφτε κάτω, την έπαιρνε όποιος την προλάβαινε και την πετούσε πίσω να μπει μέσα στον κύκλο ή να πλησιάσει στη περιφέρεια του κύκλου σε απόσταση μικρότερη από το μήκος της μεγάλης «κλέντζας». Στην περίπτωση αυτή αυτός κέρδιζε. Εκείνος όμως που ήταν μέσα στον κύκλο περίμενε με την μεγάλη «κλέντζα» στο χέρι να προλάβει τη μικρή που του την πετούσαν πίσω, να την χτυπήσει στον αέρα ή πριν προλάβει να σταματήσει και να την πετάξει μακριά. Μετά μετρούσε την απόσταση από την περιφέρεια του κύκλου μέχρι εκεί που σταματούσε η μικρή «κλέντζα». Πόσες φορές δηλαδή κωρούσε η μεγάλη σ' αυτή την απόσταση και έπαιρνε τους αντίλογους πόντους. Μπορούσε, αν ήθελε να πάρει και άλλους πόντους, να σηκώσει στον αέρα τη μικρή «κλέντζα» με τη μεγάλη, από τη θέση που είχε σταματήσει, χωρίς να την πιάσει με το χέρι, να την χτυπήσει όσες φορές μπορούσε στον αέρα και να την στείλει μακριά προσθέτοντας και άλλους πόντους. Μετά ξαναγυρνούσε ο ίδιος μέσα στον κύκλο και άρχιζε το παιγνίδι από την αρχή.

Εδώ χρειάζεται να τονιστεί πάλι ότι το παιγνίδι αυτό εκτός από τη τέχνη στο χτύπημα της μικρής «κλέντζας», ήταν και αρκετά επικίνδυνο. Στην προσπάθεια των παικτών να πιάσουν στον αέρα τη μικρή «κλέντζα», τραυματιζόνταν στα χέρια και στο κεφάλι απ' αυτήν. Αλλά και στην προσπάθεια του παίκτη να τινάξει μακριά τη

μικρή «κλέντζα» χτυπούσε πολλές φορές κάποιον συμπαίκτη του.

Τι να γίνει όμως ... κάθε αγώνας χρειάζεται θυσίες,

27) Τζιζ:

Το παιγνίδι αυτό είναι παγκοσμίως γνωστό και παίζεται κυρίως από μεγάλους. Η προεργασία είναι απλή. Το παίζαμε σε οποιοδήποτε χώρο. Ένας της παρέας, ως τον ονομάσουμε «γάτο» αφού δεν γνωρίζω να είχε άλλο όνομα, στήνεται με την πλάτη γυρισμένη στους συμπαίκτης του. Με την παλάμη του ενός χεριού έκρυβε τα μάτια του, το άλλο χέρι το περνούσε σταυρωτά από το στήθος και έβαζε απλωμένη την παλάμη δίπλα από την μασχάλη του άλλου χεριού. Οι άλλοι πήγαιναν από πίσω και κάποιος χτυπούσε με την παλάμη του την παλάμη του «γάτου». Όλοι τότε προσπαθούσαν να τον μπερδέψουν φωνάζοντας δυνατά «τζιζ ζ ζ ζ». Ο «γάτος» έπρεπε να βρει τον δράστη. Αν τον έβρισκε απαλλασσόταν και «γάτος» γινόταν ο δράστης. Αν δεν τον έβρισκε ξανάπαιρνε την πρώτη του θέση και το παιγνίδι συνεχιζόταν.

Τα χτυπήματα στην παλάμη δεν έπρεπε να ήταν δυνατά. Στην πορεία όμως τα αίματα ζεσταίνονταν και τα χτυπήματα όλο και δυνάμωναν... Το παιγνίδι από εδώ και πέρα έπαυε πια να είναι ευχάριστο. Γινόταν σκληρό και βάνουσο.

28) Του λουρι ή Μυρίζ κι βαρ.

Για το παιγνίδι αυτό χρειαζόταν μια δερμάτινη μακριά ζώνη «του λουρι» και η «μάννα» με ένα βοηθό. Η επιλογή της «μάννας» γινόταν με κάποιον από τους γνωστούς τρόπους. Σε κάποια γωνία της αλάνας καθόταν η «μάννα» και κρατούσε την άκρη από το «λουρί». Το άλλο άκρο το κρατούσαμε όλοι οι άλλοι. Η «μάννα» έπρεπε να πει στο βοηθό της, που ήταν δίπλα της, χωρίς να το ακούσουν οι άλλοι, την απάντηση στην ερώτηση που θα έκανε. Έπρεπε να το κάνει αυτό σαν απόδειξη ότι αυτή ήταν η απάντηση που περίμενε από τους παίκτες και δεν

μπορούσε να την αλλάξει. Παράδειγμα: Ρωτούσε η «μάννα» να βρουν οι παίκτες ποιο ζώο αρχίζει από (α) άλφα. Οι απαντήσεις ήταν πολλές όπως άλογο, αγελάδα, ασβός κ.λ.π. Ποια όμως ήταν η σωστή; Σωστή ήταν αυτή που είχε πει από πριν στο βοηθό της. Οι παίκτες άκουγαν την ερώτηση και απαντούσαν ό,τι νόμιζαν σωστό. Όταν κάποιος έβρισκε τη σωστή απάντηση άρπαζε το «λουρί» από τη «μάννα» και άρχιζε να κυνηγά και να χτυπά όποιον έβρισκε κοντά του. Αυτό το συνέχιζε μέχρις ότου να φωνάξει η «μάννα»: «*μυρίζ κι βαρ*». Τότε αυτός που κρατούσε το «λουρί» σταματούσε να χτυπά και έτρεχε πίσω στη «μάννα» για να αποφύγει το ζύλο από όλους που τώρα τον κυνηγούσαν για να τον χτυπήσουν. Αρκετές φορές η «μάννα» αργούσε επίτηδες να φωνάξει «*μυρίζ κι βαρ*» και άφηνε τον παίκτη που κρατούσε το «λουρί» να πάει μακριά για να μπορέσουν οι άλλοι να τον ξυλοφορτώσουν. Μόλις παρέδιδε το «λουρί» στη «μάννα» τα πνεύματα ηρεμούσαν και το παιγνίδι ξανάρχιζε με καινούρια ερώτηση της «μάννας». Το παιγνίδι αυτό όταν παιζόταν από μεγάλα αγόρια, διαφοροποιούνταν οι ερωτήσεις. Έμπαιναν ερωτήσεις «πονηρές» και ακατάλληλες να αναφερθούν.

29) Καλημέρα βασιλιά:

Παιγνίδι που παιζόταν από μικρά συνήθως παιδιά. Κάποιος έκανε το βασιλιά που καθόταν στο θρόνο του και δεχόταν την επίσκεψη των υπηκόων του. Οι «*υπήκοοι*» τα παιδιά ύστερα από συνεννόηση μεταξύ τους, αποφάσιζαν να παρουσιάσουν στο βασιλιά κάποιο επάγγελμα ή κάποια εργασία, χωρίς λόγια αλλά μόνο με κινήσεις παντομίμας. Αφού έβρισκαν τι θα παρουσιάσουν στο βασιλιά, πήγαιναν όλα μαζί και τον καλημέριζαν.

Παιδιά: «*Καλημέρα βασιλιά*»

Βασιλιάς: «*Ω ! καλώς τα τα παιδιά. Για πού πάτε βρε παιδιά;*»

Παιδιά: «*Για δουλειά*»

Βασιλιάς: «*Για ποια δουλειά;*»

Παιδιά: (εδώ τα παιδιά μόνο με κινήσεις προσπαθούσαν να παρουσιάσουν κάποια εργασία ή κάποιο επάγ-

γελμα, όπως το σκάψιμο με κασμά, το θέρισμα του σιταριού, το ράψιμο με το χέρι, το κέντημα, το ραμμάτισμα του καπνού και άλλα.) Ο βασιλιάς έπρεπε να μαντέψει ποια ήταν η δουλειά, όταν τη μάντευε όλοι σκορπίζονταν και αυτός έτρεχε να πιάσει κάποιον που θα τον έκανε βασιλιά. Το παιχνίδι συνεχιζόταν με τον καινούριο βασιλιά.

30) Γκαίω – Βαγγαίω

Το παιχνίδι αυτό ήταν καθαρά κοριτσιίστικο, μερικές φορές όμως συμμετείχαν και αγόρια.

Στην αρχή όλα τα κορίτσια έμπαιναν στη γραμμή το ένα δίπλα στο άλλο πιασμένα με τα χέρια σταυρωτά μπροστά. Απέναντι σε αρκετή απόσταση ήταν ένα άλλο κορίτσι της παρέας που έπαιζε το ρόλο της «προξενήτρας». Η αρχή γινόταν με την κοπέλα που προχωρούσε προς τις άλλες κοπέλες με ρυθμικό βήμα και επέστρεφε στη θέση της με βήματα προς τα πίσω. Τραγουδούσε το τραγούδι: «Ένα λεπτό κρεμμύδι, γκαίω – Βαγγαίω» «Ένα λεπτό κρεμμύδι, φράνσε – φρασέω» (δυο φορές). Όταν σταματούσε αυτή έκαναν το ίδιο όλες οι κοπέλες όπως ήταν πιασμένες, πήγαιναν προς την κοπέλα και επέστρεφαν με βήματα προς τα πίσω τραγουδώντας: «Και τι θα το εκάνετε, γκαίω – Βαγγαίω» «Και τι θα το εκάνετε, φράνσε – φρασέω» (δυο φορές). Η κοπέλα επαναλαμβάνε το βηματισμό και έλεγε: «Θελω να το παντρέψω, γκαίω – Βαγγαίω» «Θέλω να το παντρέψω, φράνσε – φρασέω» (δυο φορές). Οι κοπέλες πηγαينوέρχονταν και ρωτούσαν: «Και ποιάνε επαντρεύετε γκαίω - Βαγγαίω» «Και ποιάνε επαντρεύετε φράνσε – φρασέω» Η κοπέλα απαντούσε: «παντρεύουμε την ... (έλεγε το όνομα μιας κοπέλας) γκαίω – Βαγγαίω» «Παντρεύουμε την φράνσε – φρασέω». Οι κοπέλες ξαναρωτούσαν: « Και ποιόνε της εδίνετε, γκαίω – Βαγγαίω» « και ποιόνε της εδίνετε, φράνσε – φρασέω» Η κοπέλα απαντούσε: « Της δίνουμε έναν ναύτη, που όλο μύγες χάρφει». Οι άλλες δεν δέχονταν: « Αυτόνε χάρισμά σας, στα μούτρα τα δικά σας». Η κοπέλα έκα-

νε άλλη πρόταση: « Σας δίνουμε το βασιλιά, με το σπαθί στο χέρι» . Οι κοπέλες πάλι αρνούσαν : « Αυτόνα δεν του θέλουμε, γιατί θα την εσφάξεν». Η κοπέλα επέμενε με νέα πρόταση: « Σας δίνουμε τον Άγγελο, με το χρυσό ποτήρι». Οι κοπέλες δέχονταν αυτή την πρόταση: « Αυτόνε του εθέλουμε , και τον παρακαλούμε». Μετά από αυτό η κοπέλα «προξενήτρα» έπαιρνε την κοπέλα που είχε προτείνει στην αρχή. Οι δυο τώρα κοπέλες συνέχιζαν: « Σας πήραμε, σας πήραμε μια όμορφη κοπέλα». Οι άλλες απαντούσαν: « Μας πήρατε, μας πήρατε μία παλιοκασέλα» . Ο διάλογος συνεχιζόταν με αυτές τις αντιπαραθέσεις: « Σας πήραμε, σας πήραμε φλουρί Κωνσταντινάτο», « Μας πήρατε, μας πήρατε βαρέλι δίχως πάτο». « Σας πήραμε, σας πήραμε ένα τσουβάλι λίρες», « Μας πήρατε, μας πήρατε ένα τσουβάλι ψείρες». Ο διάλογος αυτός των αντιπαραθέσεων μεγάλωνε αν έμπαιναν και άλλες προτάσεις.

Το παιχνίδι συνεχιζόταν με καινούρια πρόταση από τις δυο κοπέλες τώρα για τρίτη κοπέλα και ακολουθούσε ο ίδιος διάλογος από την αρχή, μέχρις ότου ... παντρεύονταν όλες οι κοπέλες.

31) Το σχοινάκι:

Το «σχοινάκι» παιζόταν ή από ένα άτομο που το ίδιο έστριβε ένα μικρό σχοινί και πηδούσε μόνο του ή από πολλά μαζί με μεγάλο βέβαια σχοινί. Δύο κορίτσια κρατούσαν τις άκρες από το σχοινί και το περιέστρεφαν για να κάνει στον αέρα μια μεγάλη καμάρα. Σε κάποια στιγμή έμπαιναν μέσα στην καμάρα μια ή πολλές κοπέλες και πηδούσαν προσέχοντας να μη πατήσουν το σχοινί και ούτε το σχοινί να μπλεχτεί στα πόδια τους. Όποια κοπέλα μπλεκόταν με το σχοινί έχανε και πήγαινε να γυρίζει το σχοινί. Στο παιχνίδι αυτό έμπαιναν και αγόρια.

Μερικές φορές έλεγαν λέξη προς λέξη σε κάθε πήδημα :«Μαρία, Μαρία, Ορίστε κυρία, Τα πιάτα Μαρία. Τα πλένω κυρία. Τα πιάτα τα θέλω. Τάσπασα κυρία ...» κ.λ.π.

32) Τα άλογα:

Το παιγνίδι αυτό το παίζαμε μόνο τα αγόρια και παρουσιαζόταν με τρεις μορφές.

Πρώτη μορφή: Ο καθένας κρατούσαμε από ένα μακρύ και λεπτό ξύλο, (όπως κοντάρι σκούπας). Στο ένα άκρο δένουμε ένα σχοινί που παρίστανε το χαλινάρι και μερικές κορδέλες σαν χάμουρα. Αυτό το ξύλο με τη φαντασία μας γινόταν άλογο. Το βάζαμε ανάμεσα στα πόδια σαν να το καβαλούσαμε και τρέχαμε στα σοκάκια.

Δεύτερη μορφή: Παίρναμε ένα ξυλάκι λεπτό γύρω στους 15 πόντους. Στα δυο του άκρα δένουμε ένα σπάγκο και έτσι γινόταν χαλινάρι. Αυτό το χαλινάρι το βάζαμε στο στόμα του παιδιού που γινόταν άλογο κι εμείς κρατούσαμε το σπάγκο σαν «ζυγκιά» (ηνία) και χωρίς να τον καβαλάμε τρέχαμε μαζί.

Τρίτη μορφή: Με τη σειρά οι μισοί της παρέας δεχόταν να γίνουν «άλογα» και οι άλλοι μισοί «καβαλάρηδες». Τα «άλογα» έσκυβαν και στην πλάτη τους ανέβαιναν οι «καβαλάρηδες». Όλοι μαζί τρέχαμε ένα γύρω στην αλάνα. Μετά αλλάζαμε.

33) Τζαμπούνις:

«Τζαμπούνις» ήταν εκείνες οι σφυρίχτρες που έβγαζαν ένα ήχο σαν τον ήχο της γκάντιας. Τις «τζαμπούνις» βέβαια δεν τις αγοράζαμε, αλλά τις κάναμε εμείς οι ίδιοι. Παίρναμε ένα καλάμι από σιτάρι ή κριθάρι όταν ήταν ακόμα πράσινο, το καθαρίζαμε από τα φύλλα και κόβαμε ένα κομμάτι από τον ένα κόμπο μέχρι τον άλλο. Το κομμάτι αυτό είχε στο ένα άκρο τον κόμπο και στο άλλο ήταν ανοιχτός σωλήνας. Με ένα κοφτερό μαχαίρι ή ξυράφι χαράζαμε το καλάμι κάτω από τον κόμπο λοξά σαν να θέλαμε να το κόψουμε φάλτσα μέχρι τη μέση του πάχους. Με τον τρόπο αυτό γινόταν μια γλωσσίτσα. Βάζαμε το καλάμι αυτό από τη μεριά του κόμπου και του χαραγματος μέσα στο στόμα και φυσούσαμε. Η «τζαμπούνα» ήταν έτοιμη. Η κάθε «τζαμπούνα» έβγαζε και το δικό

της ήχο. Όταν σφύριζαν όλες μαζί έκαναν μια «υπέροχη» συγχορδία που ξεκούφαινε τη γειτονιά.

34) Σουρίχτρις από καϊσοκόκαλα:

Για να γίνουν αυτές οι «σουρίχτρις» (σφυρίχτρες) έπρεπε να έχουμε το κουκούτσι από ένα «καϊσι» (βερίκοκο). Παίρναμε το κουκούτσι και το τρίβαμε πάνω σε κάποια αμμόπετρα ή σε ανώμαλο τσιμέντο για πολλή ώρα και από τις δύο καμπυλωτές πλευρές, μέχρις ότου τρυπήσουν. Με ένα καρφί φαρδαινάμε λίγο την τρύπα, βγάζαμε από μέσα την ψίχα του κουκουτσιού και η «σουρίχτρα» (σφυρίχτρα) ήταν έτοιμη. Τη βάζαμε στο στόμα, ανάμεσα από τα δόντια και τα χείλη και φυσούσαμε μέσα – έξω τον αέρα.

35) Τα χπάρια.

Τα «χπάρια» ήταν κι αυτά παιγνίδια που τα κάναμε μόνοι μας και είχαν σκοπό να κάνουν κάποιο κρότο «να χτοπουν» (να χτυπούν) από αυτό πήραν και το όνομα. «χπάρια». Αυτά τα κάναμε με δύο τρόπους α) με χαρτί και β) με ξύλο «βουζιλιάς» (κουφοξυλιάς). Τα δυο αυτά είδη δεν είχαν καμιά ομοιότητα μεταξύ τους.

α) Τα χάρτινα «χπάρια» τα κάναμε με ένα κομμάτι χαρτί τετράγωνο ατσαλάκωτο, (τις περισσότερες φορές από τα μεσαία διπλά φύλλα των τετραδίων μας.), τα τετραγωνίζαμε, τα διπλώναμε στις διαγώνιες δυο φορές και με ένα δεύτερο τσάκισμα γινόταν τέσσερα ορθογώνια τρίγωνα με κοινή ράχη την υποτεινούσα. Κρατούσαμε με τα δυο μας δάκτυλα τις δυο απέναντι ελεύθερες κορυφές και με ένα δυνατό τίναγμα του χεριού απελευθερώνονταν τα δυο άλλα μέρη και έκαναν ένα κρότο καθώς ξεδιπλώνονταν απότομα. Αυτό ήταν όλο. Τα ξαναδιπλώναμε και επαναλαμβάναμε το χτύπημα.

β) Τα καλύτερα «χπάρια» ήταν εκείνα που τα κάναμε με ξύλο «βουζιλιάς» (κουφοξυλιάς). Παίρναμε ένα κομμάτι από χοντρό κλαδί «βουζιλιάς» περίπου δεκαπέντε ή είκοσι εκατοστά του μέτρου, ίσιο και να μην

έχει κόμπους. Το τρυπούσαμε εύκολα επειδή έχει «ψύχα» μαλακή. Μετά κάναμε ένα έμβολο από σκληρό ξύλο με διάμετρο όση η τρύπα της «βουζιλιάς» και μεγαλύτερο σε μήκος απ' αυτήν. Στη συνέχεια κάναμε αρκετές μικρές μπαλίτσες από βαμβάκι, από βρεγμένο χαρτί ή από άλλο υλικό, τόσο σε μέγεθος όσο να χωρούν με λίγη πίεση στην τρύπα της «βουζιλιάς». Η λειτουργία ήταν απλή. Βάζαμε με κάποια πίεση στο ένα άκρο της τρύπας τη μια μπαλίτσα και στο άλλο μια άλλη την οποία με το έμβολο τη σπρώχναμε να προχωρήσει λίγο μέσα. Το «χπαρ» ήταν έτοιμο να λειτουργήσει. Με το ένα χέρι το κρατούσαμε δυνατά και με το άλλο πιέζαμε το έμβολο απότομα μέσα στην τρύπα. Ο αέρας που ήταν μέσα στην τρύπα πιεζόταν και ανάγκαζε τη μπαλίτσα, που ήταν στην άκρη, να τιναχτεί μακριά με ένα δυνατό κρότο.

36) Κουρώνα – Γράμματα

Το παιγνίδι αυτό ήταν κι αυτό παιγνίδι τύχης. Το παίζαμε συνήθως τις ημέρες των Χριστουγέννων, επειδή τότε μπορούσαμε να έχουμε δικά μας χρήματα. Τα χρήματα αυτά τα κερδίσαμε από τα «κόλιαντα» (κάλαντα) των Χριστουγέννων και από τα δώρα της Πρωτοχρονιάς. Στα «κόλιαντα» που τα ψάλλαμε χαράματα την παραμονή των Χριστουγέννων μας έδιναν «μουσουκούλουρα», «κουλιαντίνις», λίγα κάστανα, ξερά σύκα, «ξυλουκέρατα» ή κανένα μανταρίνι. Ελάχιστες φορές μας έδιναν χρήματα. Την ημέρα της Πρωτοχρονιάς, με το κόψιμο της Βασιλόπιτας, που γινόταν στο κάθε σπίτι το πρωί μετά τη Θεία λειτουργία, οι γονείς μας έδιναν για το καλό της χρονιάς τα δώρα μας που ήταν λίγα χρήματα σε κέρματα μικρής βέβαια αξίας. Αυτά για μας ήταν μια μικρή περιουσία. Αν ήμασταν και τυχεροί να βρούμε το φλουρί, τότε γινόμασταν «πάμπλουτοι». Την περιουσία αυτή την μεγαλώναμε όταν αργότερα βγαίναμε στους δρόμους και πλησιάζαμε τους μεγάλους, γνωστούς και αγνώστους και τους τραγουδούμε: «*Κι βάλι του χιράκι σου στην αργυρή σου τσέπη κι βγάλι λίρις κι φλουριά κέρνα τα παλικάρια.*» «*Χρόνια πουλλά καλή χρουνιά*». Εκείνοι βέβαια έκαναν

την ανάγκη φιλότιμο και μας έδιναν κανένα κέρμα. Έτσι ακολουθώντας το πνεύμα των ημερών, με την καρτοπαιξία των μεγάλων στα καφενεία, δοκιμάσαμε κι εμείς την τύχη μας «για του καλό τς χρουνιάς» και παίζαμε το «Κουρώνα - Γράμματα», με σκοπό να κερδίσουμε χρήματα. Αυτό παιζόταν από δύο οι οποίοι εναλλάσσονταν. Για να κερδίσει εκείνος που «έστριβιν» (πειτούσε προς τα επάνω) ένα κέρμα, έπρεπε το κέρμα αυτό να πέσει κάτω με την μεριά της «κορώνας» προς τα επάνω. Τότε έπαιρνε από τον άλλο το ποσό των χρημάτων που είχε συμφωνηθεί. Αν το κέρμα έπεφτε με τα «γράμματα» προς τα επάνω, τότε έχανε και πλήρωνε. Η συμφωνία για το ποσό της πληρωμής, γινόταν κάθε φορά που «έστριβε» το κέρμα με τη φράση: «*ρίχνου για μια δικάρα, για ένα «σφέ»* (κέρμα 50 λεπτών), *για μια δραχμή*» κ.λ.π. Όταν κάποιος έχανε, έκανε την πρόταση αντί να πληρώσει ανάλογα να διπλασιάσει το ποσό αν χάσει ή να ξεχρεωθεί αν κερδίσει. Έλεγε: «*άλλα τόσα ή ξε*». (διπλασιάζω ή ξεχρεώνω).

Το παιγνίδι αυτό, όταν δεν είχαμε χρήματα, το παίζαμε με αντάλλαγμα «σπόρια», «βασιλιάδης» ή «μπιλίς».

37) Τσίγκ ή Γραμμή:

Το παιγνίδι αυτό το παίζαμε, όπως και το προηγούμενο «κουρώνα-γράμματα», όταν στην τσέπη μας είχαμε χρήματα, ύστερα από κάποια μεγάλη γιορτή.

Στην αρχή, όλοι που θα παίζαμε, βάζαμε από μια δεκάρα ή άλλο ποσό που συμφωνούσαμε και τα κρατούσε ένας που έκανε τη «μάνα». Μετά χαράζαμε κάτω στο χώμα μια γραμμή και από απόσταση ρίχναμε με τη σειρά την καραντάνα ή το καλύτερο ήταν ένα τάλιρο (νικέλινο κέρμα των 5 δραχμών του 1930), με σκοπό να πέσει πάνω στη γραμμή ή να πλησιάσει περισσότερο σ' αυτήν. Ο δεύτερος προσπαθούσε να ρίξει το τάλιρο πάνω στη γραμμή ή το καλύτερο να σκεπάσει τον προηγούμενο κ.λ.π. Αφού έριχναν όλοι βλέπαμε ποιου η καραντάνα ή το τάλιρο ήταν πάνω στη γραμμή ή κοντά σ' αυτήν και ανάλογα έμπαινε ο καθένας σε μια σειρά. Ο πρώτος έριχνε στριφογυριστά προς τα πάνω το τάλιρο ή άλλο νό-

μισμα, όπως στο «κορώνα-γράμματα» και συγχρόνως η «μάννα» πετούσε κάτω τις δεκάρες. Έτσι ο πρώτος έπαιρνε όσες δεκάρες έδειχναν ότι και το τάλιρο δηλαδή «κορώνα» ή «γράμματα» Μετά ο δεύτερος παίκτης στριφογύριζε το τάλιρο και η «μάννα» πετούσε ξανά τις υπόλοιπες δεκάρες και έπαιρνε αυτές που κέρδιζε. Το παιχνίδι συνεχιζόταν με τον τρίτο κ.λ.π. μέχρις ότου τελειώσουν οι δεκάρες. Μετά ξανάρχιζε πάλι από την αρχή.

38) Ζυμ – προυζύμ :

Το παιχνίδι αυτό είναι παραλλαγή άλλου παιχνιδιού «του λουρι ή Μυρίζ κι βαρ». Στη αρχή χαράζουνε κάτω στο χώμα ένα κύκλο με διάμετρο όχι μεγαλύτερη από ένα μέτρο. Μέσα εκεί μένει ο «γάτος» που ορίζεται με κάποιον από τους παραπάνω τρόπους, οι υπόλοιποι παίκτες είναι σκορπισμένοι γύρω. Το παιχνίδι αρχίζει με το σύνθημα «ζυμ» που δίνει η «μάννα». Τότε βγαίνει από το κύκλο ο «γάτος» και προσπαθεί πηδώντας με το ένα πόδι «κουτό» να πιάσει κάποιον από τους παίκτες που τρέχουν γύρω, η «μάννα» συνεχίζει να φωνάζει «ζυμ» παρακινώντας τον «γάτο» να πιάσει κάποιον. Οι υπόλοιποι παίκτες προσπαθούν να αποφύγουν το «γάτο» αλλά και να τον παρασύρουν μακριά από τον κύκλο. Αφού ο «γάτος» στην προσπάθειά του να πιάσει κάποιον απομακρυνθεί αρκετά από τον κύκλο, η «μάννα» φωνάζει «προυζύμ» και τότε όλοι οι παίκτες ορμούν να πιάσουν το «γάτο» που χάνει πια τη δύναμή του και να τον ξυλοφορτώσουν. Αν προλάβει και μπει στον κύκλο γλιτώνει. Το παιχνίδι αρχίζει πάλι από την αρχή. Αν κάποιος πιαστεί γίνεται «γάτος».

39) Γκαραγκιόης: (Καραγκιόζης)

Ανάμεσα στα τόσα άλλα παιχνίδια, μας απασχολούσε και το Θέατρο Σκιών ο Καραγκιόζης «ου Γκαραγκιόης».

Από τη Σιάτιστα περνούσαν κατά καιρούς θίασοι, παλαιότες, ταχυδακτυλουργοί και έδιναν παραστάσεις.

Ανάμεσά τους ήταν και ο περίφημος Καραγκιόζης. Μεγάλο γεγονός ήταν για μας να παρακολουθήσουμε μια παράσταση Καραγκιόζη. Μετά από μια τέτοια παράσταση μας άνοιγε η όρεξη να γίνουμε κι εμείς καραγκιοζοπαίχτες και να δίνουμε παραστάσεις με «εισιτήριο» φυσικά. Με τις λίγες οικονομίες που είχαμε αγοράζαμε φυλλάδια με περιπέτειες του Καραγκιόζη. Μέσα υπήρχαν τυπωμένες οι διάφορες φιγούρες των ηρώων. Αυτές τις αντιγράφαμε σε «μουκαβάδης» (χαρτόνια) τις κόβαμε και τις καρφώναμε σε λεπτά πηκάκια. Με ένα παλιό άσπρο σεντόνι, που με χίλιες προσπάθειες εξοικονομούσαμε, στήναμε το «μπερντέ» σε κάποιο υπόστεγο. Για φωτισμό είχαμε τις μισοκαμένες πασχαλινές λαμπάδες. Στην είσοδο στεκόταν ο «ταξιθέτης» που μάζευε τις δεκάρες ή το αντίτιμο του εισιτηρίου σε είδος.(κυδώνι, μήλο, σπόρια,) και έβαζε τους θεατές να κάτσουν κάτω στο δάπεδο. Εδώ χρειαζόταν το ταλέντο του «γκαραγκιοζοπαίχτη» που εκτός από το να μάθει τα λόγια του κειμένου, έπρεπε να μιμείται και τις φωνές των ηρώων. Κάποτε η παράσταση άρχιζε ανάμεσα σε γέλια, φωνές και τσιρίγματα. Δεν είμαι σίγουρος αν μια τέτοια παράσταση είχε κάποια σχέση και ομοιότητα με εκείνη που κάποτε είχαμε παρακολουθήσει από επαγγελματία καραγκιοζοπαίχτη. Αυτό όμως δεν είχε και τόσο μεγάλη σημασία. Εκείνο που μετρούσε ήταν ότι δόθηκε παράσταση «Γκαραγκιόζ» και ότι βρέθηκαν μερικοί που την παρακολούθησαν.

40) Χιόνια - Χιουνουπόλιμους - Γκλίστρις:

Ο Χειμώνας, ακόμα και σήμερα που οι συνθήκες διαβίωσης βελτιώθηκαν αρκετά, δημιουργεί στους ανθρώπους πολλά προβλήματα. Στα χρόνια εκείνα, που ήμασταν εμείς παιδιά, τα προβλήματα αυτά ήταν ασύγκριτα μεγαλύτερα και περισσότερα. Εμείς όμως σαν παιδιά, προσπαθούσαμε τα προβλήματα αυτά να τα κάναμε παιχνίδι.

Περιμέναμε το πρώτο χιόνι γιατί τότε η γιαγιά, «η μαμάνα» θα έκοβε το «τζιούκ» (σειζούκι με μουσταλευριά και καρύδια). και θα μας έδινε να φάμε. Μετά θα έβαζε δίπλα στο τζάκι το «τσακάλ» (τσουκάλι) με το καλαμπόκι που θα το τρώγαμε ζεστό, ζεστό με μούστο. Το πρώτο χιόνι που έπεφτε στις αυλές μας ανάλογα με την ποσότητα το λέγαμε «*ις γάτας του χιον*» ή «*τ' σκλιου του χιον*». Όταν ο Χειμώνας αγρίευε και τα χιόνια σκέπαζαν τα πάντα, εμείς αρχίζαμε τα παιχνίδια με το χιόνι. Χιονοδρομικά κέντρα δεν είχαμε, αλλά δεν τα χρειαζόμασταν. Είχαμε τόσο χιόνι και για τόσο χρονικό διάστημα που το βαριόμασταν.

Το πρώτο παιχνίδι ήταν ο χιονοπόλεμος. Το χιόνι που πετούσαμε μεταξύ μας δεν ήταν το αφράτο χιόνι που πρόχειρα παίρναμε από κάτω, αλλά το σφίγγαμε δυνατά να γίνει μια μπάλα που τη λέγαμε «γκρούντα». Τις «γκρούντις» αυτές τις πετούσαμε όπως θα πετούσαμε μια πέτρα. Σφικτές όπως ήταν πήγαιναν με δύναμη αρκετά μακριά, γι αυτό μάτωναν μύτες, μαύριζαν μάτια και έσπαζαν τζάμια.

Δεύτερος ερχόταν ο χιονάνθρωπος. Δεν υπήρχε αλάνα χωρίς χιονάνθρωπο. Στην αρχή κυλούσαμε πάνω στο παχύ χιόνι μια μεγάλη «γκρούντα» και σιγά - σιγά αυτή γινόταν ένα μεγάλο βαρέλι που χρειαζόταν πολλοί μαζί για να το κουνήσουμε. Αυτό ήταν το σώμα του χιονάνθρωπου που το στήναμε κάπου να φαίνεται. Επάνω βάζαμε ένα μικρότερο βαρελάκι που ήταν το κεφάλι. Πρώτα έπρεπε ο όγκος αυτός να είναι στερεός και σφικτός γι αυτό τον χτυπούσαμε από όλες τις πλευρές με μια σανίδα. Για να μη λιώνει εύκολα τον βρέχαμε με λίγο νερό και τη νύχτα γινόταν πάγος. Μετά άρχιζε το καλλιτεχνικό μέρος. Του δίναμε τη μορφή ανθρώπου και τον στολίζαμε με καπέλο, γραβάτα, μπαστούνι και μια μεγάλη πίπα στο στόμα. Στο τέλος ευχαριστημένοι με το δημιουργημά μας τον καμαρώναμε και τον φροντίζαμε να μη πάθει κακό. Με τη ζωνρή παρουσία μας γύρω του, έπαιρνε κι αυτός ζωή, γινόταν ένα μ' εμάς και μας χαμογελούσε από εκεί ψηλά. Έτσι νομίζαμε τότε...

Τα σκι, τα έλκηθρα και τα παγοδρόμια δεν μας ήταν άγνωστα. Τα ξέραμε γιατί τα βλέπαμε σε εικόνες και φωτογραφίες μέσα από τα βιβλία που διαβάζαμε. Αυτό όμως δεν μας έκανε ποτέ να αισθανθούμε την έλλειψή τους. Οι πολλές κατηφορίες της Σιάτιστας, το παχύ χιόνι και οι χαμηλές θερμοκρασίες μας βοηθούσαν να κάνουμε ό,τι έκαναν αυτοί στις εικόνες των βιβλίων με τα σκι και τα έλκηθρα. Κάναμε τις «γκλίστρις» (τσουλήθρες) όσες θέλαμε και όπου θέλαμε. Για να γίνουν αυτές δεν χρειαζόταν και μεγάλη προσπάθεια. Με τα πόδια πατούσαμε το χιόνι για να γίνει σφικτό και ίσιο και αν δεν έφτανε αυτό το βρέχαμε να γίνει πάγος. Επάνω γλιστρούσαμε όρθιοι σαν να κάναμε πατινάζ σε πάγο, καθιστοί με τα ρούχα ή πάνω σε σανίδα σαν σε έλκηθρο. Τι άλλο θέλαμε; Με τις «γκλίστρις» όμως αντιμετωπίζαμε τις αντιδράσεις των μεγάλων. Μια τέτοια «γκλίστρα» σε δρόμο που περνούσαν άνθρωποι γινόταν παγίδα. Για να μη συμβαίνει αυτό, κάναμε τις «γκλίστρις» σε απόμερα μέρη και είχαμε την ησυχία μας και εμείς και οι μεγάλοι.

<><><><><>

ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ ΓΙΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΧΩΡΟ

Στις άσχημες καιρικές συνθήκες, το χειμωνιάτικο κρύο, το χιόνι και τη βροχή, αλλά και στις σκληρές συνθήκες της γερμανοϊταλικής κατοχής και των πολέμων που ζούσαμε στα παιδικά μας χρόνια, χρόνια φόβου και αγωνίας, ήμασταν πολλές φορές υποχρεωμένοι να μένουμε κλεισμένοι μέσα στο σπίτι. Όλα αυτά όμως δεν στέκονταν ικανά, μέσα στις τόσες στερήσεις που μας επέβαλλαν, να μας στερήσουν και το παιχνίδι. Πάντοτε είχαμε στην εφεδρεία μας παιχνίδια για κάθε περίπτωση που τα παίζαμε σε κλειστούς χώρους, σε δωμάτια σπιτιού, σε αποθήκες και σε υπόστεγα. Τα ίδια βέβαια παιχνίδια τα παίζαμε και σε άλλους χώρους και σε διαφορετικές ώρες. Μερικά από αυτά ήταν: *Τριότα, Ιννιάρρα, Πιτάει – πιτάει, Μουνά – ζυγά, Πάρτα όλα, Αινίγματα, Γλωσσοδέτες, Χουχουιάσινις, Μούτσκου, Σπλνάρια, Κούκλις, Σκαλιστά, Χαλκομανίς.*

1) Τριότα (τριλιζα)

Η «τριότα» είναι η γνωστή τριλιζα. Στην αρχή σχηματίζαμε σε μια επίπεδη επιφάνεια σε χαρτόνι, στο τραπέζι, σε στρωμένο τσιμέντο ή ακόμα και κάτω στο χώμα, ένα τετράγωνο με πλευρά. Ανάλογα με την επιφάνεια, από 20 μέχρι 40 εκατοστά του μέτρου. Μετά χαράζαμε τις δύο διαγώνιες και τις δύο διάμεσες του τετραγώνου και η «τριότα» ήταν έτοιμη. Σ' αυτή παίζαμε μόνο δύο παιδιά. Χρειαζόμασταν εκτός από το σχήμα της «τριότας», από τρία «πιόνια» ο καθένας, δηλαδή πετραδάκια, κουμπιά ή άλλα μικρά αντικείμενα, διαφορετικά για τον καθένα και με το ξεκίνημα τα τοποθετούσαμε με τη σειρά ο καθένας, ένα-ένα στα σημεία που ενώνονταν οι γραμμές. Σκοπός μας ήταν να προλάβουμε να βάλουμε τα δικά μας «πιόνια» σε μια από τις οκτώ ευθείες των τριών σημείων και να κάνουμε «τριότα» ή να εμποδίσουμε τον συμπαίκτη μας να κάνει το ίδιο τοποθετώντας ένα από τα «πιόνια» μας εκεί που νομίζαμε ότι θα

κάνει εκείνος «τριότα». Αν με την πρώτη αυτή τοποθέτηση δεν έκανε κανένας «τριότα», αρχίζαμε με την ίδια πάντα σειρά, να μετακινούμε τα «πιόνια» σε ένα ελεύθερο διπλανό σημείο, με τον ίδιο σκοπό, το να προλάβουμε να κάνουμε «τριότα». Όταν αυτό γινόταν το παιχνίδι άρχιζε πάλι από την αρχή.

2) Ιννιάρρα: (Εννιάρρα)

Η «ιννιάρρα» είχε πολλές ομοιότητες με τη «τριότα» αλλά ήταν περισσότερο σύνθετη. Χρειαζόταν αρκετή προσοχή στις κινήσεις και κάποια ικανότητα στο να καταλαβαίνουμε τις προθέσεις του αντιπάλου. Στην αρχή κάναμε το σχήμα της «ιννιάρρας, που ήταν ένα τετράγωνο με πλευρά ανάλογη με την επιφάνεια που διαθέταμε από 20 μέχρι 40 εκατοστά του μέτρου, εσωτερικά κάναμε άλλα δύο ομόκεντρα τετράγωνα και ενώναμε τις κορυφές τους με τέσσερες ευθείες και τα μέσα των πλευρών τους με άλλες τέσσερες διάμεσες. Έμοιαζε με ιστό αράχνης που η κάθε ευθεία γραμμή είχε τρία σημεία. Στο σύνολο είχαμε 24 σημεία. Παιζόταν από δύο παίκτες, που ο καθένας κρατούσε από εννιά «πιόνια» δηλαδή πετραδάκια, κουμπιά ή άλλα μικρά αντικείμενα. Έβαζε ο πρώτος παίκτης το πρώτο του «πιόνι» σε όποιο σημείο ήθελε και ακολουθούσε ο δεύτερος που έκανε το ίδιο. Κάθε φορά ο κάθε παίκτης τοποθετούσε στην «ιννιάρρα» από ένα «πιόνι». Σκοπός του κάθε παίκτη ήταν να μπορέσει να βάλει στην ίδιο ευθεία γραμμή τρία «πιόνια», να κάνει «τριάρρα» ή «τριότα». Όταν το πετύχαινε έπαιρνε ένα «πιόνι» από αυτά που είχε τοποθετήσει ο αντίπαλος και που δεν αποτελούσαν «τριάρρα». Αυτό όμως δεν ήταν εύκολο επειδή και ο αντίπαλος, εκτός από το ότι ήθελε να κάνει κι αυτός «τριάρρα», προσπαθούσε να βάλει τα «πιόνια» του σε σημεία που να εμποδίζει τον άλλο να κάνει το ίδιο. Όταν τοποθετούνταν όλα τα «πιόνια» πάνω στη «ιννιάρρα», άρχιζε η μετακίνησή τους. Ο κάθε παίκτης μπορούσε να μετακινήσει το πιόνι του, κάθε φορά μόνο σε μια διπλανή θέση, αν ήταν ελεύθερη. Δεν μπορούσε να βάλει το «πιόνι» του σε θέση που ήταν τοποθετημένο

άλλο «πιόνι και ούτε μπορούσε να το πηδήσει. Κάθε φορά που ο κάθε παίκτης με τις μετακινήσεις αυτές σχημάτιζε «τριάρα» έπαιρνε από τον αντίπαλο και ένα πιόνι. Το παίγνιδι τελείωνε όταν ο ένας παίκτης έμενε μόνο με δύο «πιόνια». Νικητής βέβαια ήταν ο άλλος.

3) Πιτάει – πιτάει: (πετάει – πετάει)

Είναι σε όλους γνωστό το παίγνιδι αυτό και μια περιγραφή θα ήταν περιττή. Εκείνο όμως που ήταν το αστείο σημείο και σκορπούσε το γέλιο ήταν όταν ανάμεσα μας ήταν κάποιο παιδί από άλλο μέρος. Επειδή δεν γνώριζε την Σιατιστινή Ντοπιολαλιά, μπερδευε τα ονόματα διαφόρων ζώων και πραγμάτων. Όταν π.χ. έλεγε η «μάννα» «Πιτάει – πιτάει του παμπόρ» εκείνος δεν σήκωνε το χέρι. Μπερδευε το «παμπόρ» (χαρταετό) με το βαπόρ (καράβι). Πού να ξέρει αν πετάει «ου τζιντζιρας», «του κτσι», «του πλι» ή «η σαρμάντσα»;

4) Κουλουκυθιά – κουλουκυθιά:

Ήταν κι αυτό παίγνιδι «εσωτερικού χώρου» και παιζόταν από μικρούς και από μεγάλους. Όλοι οι παίκτες παίρναμε από έναν αριθμό, διαφορετικό ο καθένας. Καθόμασταν κάτω σε έναν κύκλο και άρχιζε η «μάννα» («μάννα» ήταν κάποιος από μας) : « Έχου μια κουλουκυθιά που κάμνι ... (έλεγε έναν αριθμό) κουλουκυθία ...» σταματούσε και περίμενε την αντίδραση από εκείνον που είχε αυτόν τον αριθμό. Εκείνος που είχε τον αριθμό που έλεγε η «μάννα» έπρεπε αμέσως να ερωτήσει τη «μάννα» « Γιατί να κάνει ...»; (έλεγε τον αριθμό του) Η «μάννα» τον ρωτούσε « Πόσα να κάνει»; εκείνος απαντούσε « Να κάνει» (έλεγε έναν άλλο αριθμό) . Επαναλαμβανόταν ο ίδιος διάλογος ανάμεσα από τον πρώτο και το δεύτερο. Με τις επαναλήψεις αυτές οι παίκτες μπερδεύονταν ή πιάνονταν αφηρημένοι και έχαναν. Όποιος έχανε ή έπρεπε να βγει από το παίγνιδι ή να κάνει τη φωνή κάποιου ζώου.

5) Μουνά – Ζυγά

Ήταν παίγνιδι καθαρά τύχης και το παίζαμε συχνά, μέσα σε κλειστό χώρο ή έξω στην αλάνα. Σκοπός μας ήταν να κερδίσουμε εύκολα πολλά «σπόρια». Βάζαμε το χέρι μέσα στο σακούλι που φυλάγαμε τα «σπόρια» και παίρναμε λίγα που τα κρύβαμε στην παλάμη και ρωτούσαμε τον συμπαίκτη να μας πει αν είναι «μουνά ή ζυγά»; Εκείνος προσπαθούσε να μαντέψει και έλεγε ό,τι αυτός νόμιζε. Μετά μετρούσαμε τα «σπόρια» της παλάμης και αν είχε μαντέψει σωστά τα έπαιρνε, αν όχι μας έδινε όσα σπόρια είχε η παλάμη, από τα δικά του.

6) Πάρτα όλα

Τις ημέρες των Χριστουγέννων έκανε την εμφάνισή της και η εξάεδρη εκείνη σβούρα με το όνομα « ΠΑΡΤΑ ΟΛΑ » Ήταν μια σβούρα σε σχήμα εξαεδρικού πρίσματος που στην κάθε έδρα έγραφε από μία εντολή: « ΒΑΛΕ ΕΝΑ – ΠΑΡΕ ΕΝΑ - ΒΑΛΕ ΔΥΟ – ΠΑΡΕ ΔΥΟ – ΒΑΛΤΕ ΟΛΟΙ – ΠΑΡΤΑ ΟΛΑ ». Όλοι οι παίκτες καθόταν γύρω από μια επίπεδη επιφάνεια, ένα τραπέζι ή κάτω στο πάτωμα. Στην αρχή έβαζαν όλοι από ένα «σπόρο» από χαρούπια ή ένα φασόλι ή ό,τι άλλο μπορούσε να παιχτεί, ακόμα και δεκάρες αν υπήρχαν. Μετά ο καθένας με τη σειρά, γυρνούσε τη σβούρα και όποια εντολή έδειχνε στην επάνω έδρα, όταν σταματούσε αυτή, έπρεπε ο παίκτης να πειθαρχήσει.

Όταν το παίγνιδι αυτό δεν παιζόταν με «σπόρια» ή φασόλια, αλλά με χρήματα, όπως δεκάρες ή δραχμές, έχανε το ψυχαγωγικό του χαρακτήρα και σκοπό. Γινόταν κερδοσκοπία με δυσάρεστες βέβαια συνέπειες μερικές φορές.

7) Αινίγματα - Γλωσσοδέτες

Όταν οι Φθινοπωρινές νύχτες μεγάλωναν και το κρύο δυνάμωνε, άρχιζαν στα σπίτια μας τα «νυχτέρια». Οι γειτόνισσες, με κάποιο εργόχειρο η καθεμιά, μαζεύ-

ονταν σε κάποιο σπίτι και κάτω από το φως της λάμπας πετρελαίου, άρχιζαν τη συζήτηση. Μιλούσαν για τα γεγονότα της ημέρας, για φαγητά και γλυκά, για οικογενειακά προβλήματα και για ό,τι είχε σχέση με τα ενδιαφέροντα του καθενός.

Εμείς τα παιδιά μαζευόμασταν τότε σε κάποια άλλη γωνιά και αρχίζαμε να λέμε αινίγματα και γλωσσοδέτες. Με τον τρόπο αυτό περνούσε ευχάριστα η βραδιά και το ενδιαφέρον που δείκναμε να βρούμε τη λύση του αινίγματος, έδιωχνε μακριά τη νύστα που βάραινε τα βλέφαρά μας. Όταν το αίνιγμα ήταν μπερδεμένο και δεν βρίσκαμε τη λύση του, αγοράζαμε την απάντηση προσφέροντας κάποιο κράτος, ή πόλη.

Η ζωηράδα μας και τα γέλια που κάναμε. παράσερνε πολλές φορές και τους μεγάλους που διέκοπταν τις συζητήσεις και έπαιρναν κι αυτοί μέρος στα αινίγματα και τους γλωσσοδέτες. Η βραδιά μας έκλεινε συνήθως, με κάποιο παραμύθι από κάποια «παραμυθού» της παρέας.

8) Χουκουιάσινις

Ένα άλλο παιγνίδι κάπως διαφορετικό από τα άλλα που έμοιαζε με τα αινίγματα και τους γλωσσοδέτες ήταν οι «χουκουιάσινις». Το παίζαμε συνήθως τα βράδια μέσα στο σπίτι, στα «νυχτέρια» των μεγάλων. Κάποιος της παρέας έλεγε σ' όλους: π. χ. «ήταν κι καπούταν ένα σπίτι πούχιν έναν χουκουιάσιν, μια χουκουιάσιν, έναν πέτσονου, μια αρνίθα κι δυο πουλακίθις. Ποιο είναι;». Εδώ η ερώτηση αυτή, με το Σιατιστινό γλωσσικό ιδίωμα, ζητούσε να απαντήσουμε ποια ήταν η οικογένεια που είχε ένα γέρο (παππού), μια γριά (γιαγιά), έναν άνδρα (πατέρα), μια γυναίκα (μητέρα) και δύο μικρά κορίτσια(κόρες). Τα συνθηματικά αυτά ονόματα των διαφόρων μελών μιας οικογένειας ήταν: α) Χουκουιάης (κάποιος γέρος που έμενε μόνος, ή ο παππούς), β) Χουκουιάσιν (κάποια γριά που έμενε μόνη, ή η γιαγιά) Ο παππούς

και η γιαγιά μιας οικογένειας που ζούσαν μαζί ονομάζονταν «ένα αντρώου» γ) Πέτσονους (ο άνδρας του σπιτιού ή ο πατέρας), δ) Αρνίθα (γυναίκα ή η μητέρα), ε) Πιτονάρ (το αγόρι), στ) Πουλακίθα (το κορίτσι), ζ) Τσιρουπούλ (το πολύ μικρό παιδί, το μωρό). Για να παιχτεί σωστά αυτό το παιγνίδι θα έπρεπε εκείνος που ρωτούσε αλλά και οι άλλοι, να γνωρίζουν τη σύνθεση της κάθε οικογένειας της γειτονιάς ή άλλης γνωστής οικογένειας. Το παιγνίδι αυτό παρουσίαζε ενδιαφέρον και γινόταν αφορμή να γνωρίσουμε καλύτερα το οικογενειακό περιβάλλον της γειτονιάς μας.

9) Του μούτσκου (μουγκό)

Ανάμεσα από τα αινίγματα, τους γλωσσοδέτες και τις «χουκουιάσινις» ή όταν θα άρχιζε κάποιο παραμύθι, για να ηρεμήσουν τα πνεύματα και να σταματήσουν τα γέλια και οι φωνές, έμπαινε ένας αυστηρός όρος. Έπρεπε όλοι να κλείσουν τα στόματα και να μη ακούγεται κανένας ψίθυρος. Το σύνθημα ήταν : «όποιους ουμιλήσ κι μπαρμπαρίσ θα φάει μια γάτα ψιμέν». Στην προσπάθειά μας όμως να πειθαρχήσουμε σ' αυτήν την εντολή, κάναμε χωρίς να το θέλουμε, διάφορες γκριμάτσες. Αυτό γινόταν αιτία να έχουμε τα αντίθετα αποτελέσματα. Από «μούτσι» (μουγκοί) που έπρεπε να μένουμε, να χαλούμε τον κόσμο από τα γέλια και τις φωνές..

10) Στιλνάρια (πεντόβολα)

Αυτά ήταν στρογγυλεμένες μικρές πέτρες που τις βρίσκαμε μέσα στην άμμο του ποταμού (μικρά βότσαλα). Μ' αυτά έπαιζαν συνήθως τα κορίτσια διάφορα παιγνίδια σε όποιο χώρο κι αν βρίσκονταν. Δεν χρειαζόταν καμιά προετοιμασία φτάνει να είχαν μαζί τους τα «στιλνάρια». Μερικές δεν τα αποχωρίζονταν ποτέ, όπως μερικά αγόρια είχαμε πάντα μαζί μας «τς βασιλιάδης», «τς μπίλις» κι «τς καρανάνις». Για το παιγνίδι χρειαζόταν πέντε μέχρι επτά «στιλνάρια». Σε μερικά μέρη το παίζουν μόνο με πέντε μικρά βότσαλα για αυτό το λένε και «πει-

τόβολα». Η σειρά με την οποία θα έπαιζαν καθοριζόταν με τον εξής τρόπο. Οι παίκτριες για να καθορίσουν τη σειρά που θα έπαιζαν, έριχναν προς τα επάνω όλα τα «σιλνάρια» και τα δέχονταν με την ανάποδη του χεριού τους. Η σειρά ήταν ανάλογη με την ποσότητα που θα συγκρατούσαν. Όποια δεχόταν τα περισσότερα, έπαιζε πρώτη. Μετά άπλωναν κάτω στο δάπεδο όλα τα «σιλνάρια». Η πρώτη έπαιρνε ένα «σιλνάρι», το πετούσε προς τα επάνω και όσπου να γυρίσει αυτό πίσω, έπαιρνε από κάτω άλλο ένα και προλάβαινε να πιάσει στον αέρα και εκείνο που είχε πετάξει. Άφηνε το ένα κάτω σε άλλο μέρος και επαναλάμβανε την ίδια κίνηση μέχρις ότου μετακινήσει όλα τα «σιλνάρια». Συνέχιζε το ίδιο παίρνοντας τώρα από δύο – δύο τα «σιλνάρια», μετά από τρία – τρία και στο τέλος με μια κίνηση όλα μαζί. Όταν τελείωνε η φάση αυτή άρχιζε ή δεύτερη. Η παίκτρια στη συνέχεια έπρεπε αντί να συγκεντρώσει τα «σιλνάρια» σε άλλο μέρος να τα περάσει από την «καμάρα». Με τον αντίχειρα και το δείκτη του ενός χεριού, που το κρατούσε ακίνητο, έκανε μια «καμάρα» (γέφυρα) και με το άλλο πετούσε επάνω το ένα «σιλνάρ» και μέχρι να το ξαναπιάσει, έπρεπε να περάσει κάτω από αυτή την «καμάρα» ένα – ένα όλα τα «σιλνάρια». Αν τελείωνε και τη φάση αυτή χωρίς να χάσει, έπαιρνε έναν πόντο. Αν έχανε συνέχιζε η δεύτερη.

11) Κούκλις

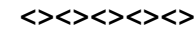
Οι κούκλες την εποχή μας ήταν σπάνιο είδος, το παιγνίδι όμως με κούκλες γινόταν και μάλιστα με όλο του το μεγαλείο. Τα κορίτσια έλυσαν κι αυτό το πρόβλημα με αυτοσχέδιες κούκλες που είχαν όλα τα χαρακτηριστικά. Σαν βάση χρησιμοποιούσαν ένα κομμάτι λεπτού σανιδιού ή «πέλας» και με κατάλληλο πελέκημα σχημάτιζαν το κεφάλι, τους ώμους και τα πόδια. Αυτό το έντυναν με τα πολύχρωμα υφάσματα που είχαν, «τα τσιουμπέρια», κάλυπταν το κεφάλι με λευκό ή ροζ ύφασμα, ζωγράφιζαν επάνω το πρόσωπο και στερέωναν μαλλιά. Η κούκλα ήταν έτοιμη να κάνει τις επισκέψεις της στη γει-

τονιά, στην κουμπάρα και όπου η μόδα της εποχής επέβαλε.

12) Σκαλιστά. - Χαλκομανίς

Τα «σκαλιστά» ήταν εικόνες πολύχρωμες, λουλουδιών, μικρών παιδιών, φυτών και ζώων, μορφές από ήρωες των παραμυθιών κ.λ.π. τυπωμένες σε γυαλιστερό χαρτί. Ήταν κάπως ανάγλυφες και «σκαλισμένες» δηλαδή κομμένες στο περίγραμμά τους, γι' αυτό τις λέγαμε «σκαλιστά». Το μέγεθός τους ήταν από λίγα εκατοστά μέχρι και μιας σελίδας μεγάλου τετραδίου. Αυτά τα αγοράζαμε ή τα κερδίζαμε στα διάφορα παιγνίδια και κάναμε μ' αυτά διάφορες συλλογές. Κάτι σαν συλλογή γραμματοσήμων.

«Οι χαλκομανίς» ήταν κι αυτές πολύχρωμες χάρτινες μικρές εικόνες που με κατάλληλο βρέξιμο τις ξεκολλούσαμε από το χαρτάκι που ήταν κολλημένες και τις κολλούσαμε σε φύλλα τετραδίου ή στα σχολικά μας βιβλία. Επειδή ήταν διαφανείς επιφάνειες διακοσμούσαμε μερικές φορές τα τζάμια των φαναριών ή και των παραθύρων του σπιτιού. Οι χαλκομανίες αντικαταστάθηκαν σήμερα με τα διάφορα αυτοκόλλητα.



ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ

(Παιγνίδια γνωστά σε όλους)

Τα παιγνίδια που παίζαμε έξω στις αλάνες και στα σοκάκια της Σιάτιστας ή κλεισμένοι μέσα στο σπίτι, δεν είχαν τελειωμό. Πέρα από αυτά που περιγράψαμε παραπάνω είναι και πολλά άλλα, πολύ γνωστά σε όλους που παίζονται σε κάθε γωνιά του ελλαδικού χώρου. Ιδιαίτερη περιγραφή για τα παιγνίδια αυτά δεν γίνεται. Μια απλή όμως αναφορά σ' αυτά με λίγα στοιχεία είναι απαραίτητη.

Τα παιγνίδια αυτά είναι:

1) Το δακτυλίδι :

«Που ν' το – που ν' το το δακτυλίδι
Νάτο, νάτο εγώ το κρατώ.
Ψάξε, ψάξε δε θα το βρεις
Δε θα το βρεις, δε θα το βρεις
Το δακτυλίδι που ζητείς»

2) Πινακωτή – πινακωτή:

« Πινακωτή – πινακωτή
Από τ' άλλο μου τ' αυτί»

3) Σ' αγαπώ - σ' αγαπώ:

«- Σ' αγαπώ, σ' αγαπώ
- Πού με βάνεις;
- Απάνω στο σκαμνί.
- Κι αν πέσω απ' εκεί;
- Θα φας ψημένο αρνί.
- Σ' αγαπώ, σ' αγαπώ.
- Πού με βάνεις;
- Απάνω στο μπαλκόνι.
- Κι αν πέσω απ' εκεί;
- Θα φας ένα κυδώνι.

4) Κυρά Μαρία

-Πού θα πας κυρά Μαρία; δεν περνάς, δεν περνάς.
-Που θα πας κυρά Μαρία; δεν περνάς – περνάς.
-Θα υπάγω εις τους κήπους, δεν περνώ, δεν περνώ.
-Θα υπάγω εις τους κήπους, δεν περνώ, περνώ.
-Τι θα κάνεις εις τους κήπους; δεν περνάς, δεν περνάς.
-Τι θα κάνεις εις τους κήπους; δεν περνάς – περνάς.
-Θα μαζέψω δυο βιολέτες, δεν περνώ, δεν περνώ.
-Θα μαζέψω δυο βιολέτες, δεν περνώ – περνώ.
-Τι θα κάνεις τις βιολέτες; δεν περνάς, δεν περνάς.

-Τι θα κάνεις τις βιολέτες; δεν περνάς – περνάς.
-Θα τις δώσω της καλής μου, δεν περνώ, δεν περνώ
-Θα τις δώσω της καλής μου, δεν περνώ – περνώ.
-Και ποια είναι η καλή σου; δεν περνάς, δεν περνάς.
-Και ποια είναι η καλή σου; δεν περνάς – περνάς.
-Η καλή μου είναι η ... (λέει όνομα), δεν περνώ, δεν περνώ.
-Η καλή μου είναι η Δεν περνώ – περνώ.

5) Φουλιές:

Κοσκινίζω πίτουρα να φάει ου πιλικάνους - Μία
“ “ “ “ “ “ - Δύο
“ “ “ “ “ “ - Τρεις.

6) Τυφλόμυγα:

7) Πιρνάει – πιρνάει η μέλισσα:

Πιρνάει – πιρνάει η μέλισσα
Με τα μελισσόπουλα
Και με τα παιδόπουλα (ή κλωσσόπουλα)

8) Ου παπάς ου γούμενος:

- Έχου πάπλουμα χρυσό, έχου κι μιταξουτό.
- Φέρ' το δω για να το δω.
- Το χει ο γιος μου στο σκουλειό.
- Έμαθα πως πέθανιν, Ποιος παπάς του έθαψιν;
- Ου παπάς ου γούμενος,
Μι τα γουμινάκια του
κι μι τα παιδάκια του.

9) Το μαντηλάκι:

- Το μαντηλάκι πέρασε, κι η κόρη το γυρεύει...
-

10) Γύρω, γύρω όλοι.

Γύρω, γύρω όλοι, στη μέση ο Μανώλης
Χέρια, πόδια στη αυλή, όλοι κάθονται στη γη

Κι ο Μανώλης στο σκαπνί.

11) Τι ώρα είναι;

12) Το καλασμένο τηλέφωνο:

13) Κούνια με σχοινί :

14) Τραμπάλα :

*Τράμπα τραμπαλίζομαι. Πέφτω και τσακίζομαι
Και χτυπώ το γόνα μου. Και φωνάζει η νόνα μου.*

:<>:<>:<>:<>:<>:

:<>:<>:<>

:<>:

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ **ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΜΑΣ ΧΡΟΝΩΝ**

Όταν κάποιος διαβάσει όλα τα παραπάνω, ίσως σχηματίσει τη γνώμη ότι η ζωή μας, τότε που ήμασταν παιδιά, δεν ήταν τίποτα άλλο από ένα ατέλειωτο παιγνίδι. Ότι σκοπός και φροντίδα μας ήταν τότε, το πώς θα περνούσαμε όλες τις ώρες, παίζοντας στις αλάνες και τα σοκάκια της Σιάτιστας. Κάποια τέτοια σκέψη όμως θα ήταν άδικη γιατί δεν είναι αυτή η αλήθεια. Οι ώρες που είχαμε στη διάθεσή μας για παιγνίδι, ήταν λίγες. Αυτές τις λίγες ώρες φροντίζαμε να τις αξιοποιούμε με κάθε δυνατό τρόπο.

Την περίοδο που λειτουργούσαν τα σχολεία και λειτουργούσαν τότε πρωί και απόγευμα και από τη Δευτέρα μέχρι και το Σάββατο, οι ελεύθερες ώρες ήταν ακόμα πιο λίγες. Στις λίγες αυτές ώρες έπρεπε να ετοιμάσουμε τα μαθήματα της επόμενης ημέρας και να προσφέρουμε κάποια βοήθεια στο σπίτι ή στη δουλειά του πατέρα. Παράλληλα μ' αυτά έπρεπε να δραστηριοποιηθούμε και σε διάφορους άλλους τομείς. Το Καλοκαίρι και τις διακοπές των Χριστουγέννων και του Πάσχα άλλαζαν βέβαια τα πράγματα. Τότε υπήρχε αρκετός χρόνος για παιγνίδι και για περισσότερες δραστηριότητες.

Οι διάφορες αυτές δραστηριότητες είχαν σχέση με την οικογενειακή και την κοινωνική ζωή, τα ήθη και τα έθιμα του τόπου. Το κάθε παιδί θεωρούσε υποχρέωσή του να προσφέρει κάποια βοήθεια στο σπίτι, στην οικογένεια. Τα κορίτσια γινόταν «το δεξί χέρι» της μητέρας στο συγύρισμα του σπιτιού, στο μαγείρεμα, στο κέντημα και σε κάθε άλλη φροντίδα του σπιτιού. Τα αγόρια, ανάλογα με το επάγγελμα του πατέρα, πρόσφεραν τη βοήθειά τους στο κατάστημα, στο εργαστήρι, στο κωράφι, στο αμπέλι. Πέρα όμως απ' όλα αυτά, υπήρχαν παιδιά που είχαν κάποια ξεχωριστή απασχόληση. Μερικοί είχαν να

φροντίζουν περισσότερα, άλλοι ασχολούνταν με «λαγούλια» (κουνέλια) και άλλοι από την Άνοιξη και όλο το Καλοκαίρι φύλαγαν στο σπίτι τους ένα ή δύο «μανάρια» (αρνιά) που τα πήγαιναν για βοσκή στα γύρω χωράφια και τα περιποιούνταν με ξεχωριστή φροντίδα.

Εκεί όμως που όλοι συμμετείχαμε και παίρναμε ενεργό μέρος, αγόρια και κορίτσια, ήταν στη διατήρηση των διαφόρων εθίμων της Σιάτιστας.

Χριστούγεννα:

Οι ημέρες των Χριστουγέννων ήταν γεμάτες παραδοσιακές εκδηλώσεις. Στις εκδηλώσεις αυτές εμείς τα παιδιά, με την παρουσία μας, δίνουμε ένα ξεχωριστό εορταστικό χρώμα.

Μόλις τελείωνε το καλοκαίρι και άρχιζαν να λειτουργούν τα σχολεία, ξεκινούσαμε ομάδες – ομάδες και πηγαίναμε στα γύρω χωράφια και στις πλαγιές των βουνών και μαζεύαμε το «λόζιου» (τα ξερά χόρτα). Αυτά τα αποθηκεύαμε σε υπόστεγα και αχερώνες για να στήσουμε την προπαραμονή των Χριστουγέννων (23 Δεκεμβρίου) την «κλαδαρά». Την τελευταία εβδομάδα, πριν από τα Χριστούγεννα, σε κάθε γειτονιά, ετοιμαζόταν το μέρος που θα στήνονταν η «κλαδαρά». Εκεί στη μέση της αλάνας ανοίγαμε μια τρύπα κάτω στο χώμα. Στην τρύπα αυτή θα στερεώναμε αργότερα την προπαραμονή των Χριστουγέννων (23 Δεκεμβρίου), ένα μακρύ κοντάρι που θα ήταν η βάση της «κλαδαράς». Κάθε βράδυ η γειτονιά μας, όπως και όλες οι άλλες γειτονιές, γέμιζε από τον ήχο των κουντουριών που χτυπούσαμε όταν μαζευόμασταν στην αλάνα. Εκεί «ζεσταίναμε την τρύπα» ανάβαμε φωτιά μέσα σ' αυτήν και χορεύαμε γύρω της. Το στήσιμο της «κλαδαράς» ήταν μια ιεροτελεστία. Αρχίζαμε από τη πρωί της 23^{ης} Δεκεμβρίου και φέρναμε στη αλάνα «κουβαλούσαμε του λόζιου» τα ξερά χόρτα που τόσους μήνες είχαμε μαζέψει. Το απόγευμα με τη βοήθεια και των μεγάλων άρχιζε το στήσιμο. Πρώτα στερεώναμε στη τρύπα το κοντάρι που ήταν μακρύ πάνω από δυο μέτρα. Στην κορυφή του δένουμε τη «φούντα», ένα μεγάλο δεμάτι «λόζιο-

υ» στολισμένο με κορδέλες. Στη συνέχεια βάζαμε γύρω και μέχρι επάνω «όλου του λόζιου που είχαμι κουβαλήσ». Την «κλαδαρά» την ανάβαμε το βράδι. Για το άναμμα έπρεπε να μαζευτούν όλοι οι γείτονες, μικροί – μεγάλοι και να περιμένουμε να ανάψουν πρώτα οι «κλαδαρές» από άλλες γειτονιές και μετά η δική μας. Με το άναμμα το θέαμα ήταν φαντασμαγορικό. Χιλιάδες σπιθές σκορπούσαν στο μαύρο ουρανό και οι φλόγες έγλυφαν τα χειμωνιάτικα σύννεφα. Τότε άρχιζε ο χορός με πρώτο το γεροντότερο της γειτονιάς, γύρω από την «κλαδαρά». Όταν οι φλόγες χαμήλωναν κάποια από τα παλικάρια της γειτονιάς πηδούσαν και άρπαζαν μέσα από τις φλόγες το μακρύ κοντάρι. Με τη φαντασία μας τότε, πηγαίναμε στη μακρινή Βηθλεέμ, αφού η παράδοση έλεγε ότι η «κλαδαρά» συμβόλιζε το λαμπερό αστέρι των Μάγων και τις φωτιές των ποιμένων, εκείνο το βράδυ που γεννήθηκε ο Χριστός.

Μετά το άναμμα γυρνούσαμε στα σπίτια μας και προσπαθούσαμε να κοιμηθούμε νωρίς. Έπρεπε σε λίγες ώρες, πριν ακόμα αρχίσει να φωτίζει η μέρα, να μαζευτούμε όλοι της παρέας με τη «τζιουμάκα» (ξύλινο σφυρί ή ρόπαλο) στο χέρι και το σακούλι στον ώμο να πούμε τα «κόλιαντα»(κάλαντα). Έπρεπε να προλάβουμε να πάμε σε πολλά σπίτια πριν μας προλάβει το φως της ημέρας. Όταν φώτιζε η ημέρα κανένα σπίτι δεν μας δεχόταν. Μέσα στο σακούλι μαζεύαμε τα «κόλιαντα», αυτά που μας πρόσφεραν στα διάφορα σπίτια. Όταν γυρνούσαμε στα σπίτια μας, κουρασμένοι, παγωμένοι και νυσταγμένοι αλλά χαρούμενοι, αδειάζαμε το σακούλι που είχε μέσα από όλα τα «καλούδια», «μουστουκούλουρα», «σαλιάρια», «κουλιαντίνις», κάστανα, καρύδια, ξερά σύκα, «ξυλοκέρατα», μανταρίνια και σπάνια κανένα κέρμα της μισής ή της μιας δραχμής.

Λίγες ημέρες πριν από τα Χριστούγεννα, μια άλλη χαρά περιμένε αρκετούς από εμάς. Με το σφάξιμο του γουρουνιού, που αρκετές οικογένειες έτρεφαν στα σπίτια τους, εκτός από τις τηγανιές και τις «τοιγαρίδες» που θα έτρωγαν, θα έπαιρναν και τη «φούσκα» του. Αυτό ήταν σημαντικό γεγονός και το περιμέναμε από καιρό. Ό-

ποιος είχε στην κατοχή του τη «φούσκα» ένοιωθε ξεχωριστός. Ίσως επειδή αυτό γινόταν μια φορά το χρόνο ή επειδή ήταν το μοναδικό μπαλόνι που δεν έσπαζε εύκολα, αν και το ταλαιπωρούσαμε πολύ στα διάφορα παιγνίδια μας.

Το τριήμερο των Χριστουγέννων δεν κάναμε τίποτα το ιδιαίτερο. Μερικές φορές, και αυτό το κάναμε όχι μόνο τα Χριστούγεννα, αλλά και σε άλλες γιορτές, μαζεύομασταν η παρέα και πηγαίναμε στα σπίτια που γιόρταζαν κάποιον από την οικογένεια. Μπαίναμε στην αυλή του σπιτιού και φωνάζαμε «σέτσι πουλλά» (εις έτη πολλά) ή «Χρόνια πουλλά» «κέρασέ μας». Τότε έβγαινε από μέσα η «κιράστρα» με το δίσκο που είχε κεράσματα ειδικά για τα παιδιά, συνήθως «μέντζις» (καραμέλες). Τα σπίτια που είχαν κάποιον που γιόρταζε τα καταλαβαίναμε από το ότι είχαν τις πόρτες ανοιχτές για να δεχτούν όλους τους επισκέπτες.

Τις υπόλοιπες ημέρες μέχρι την πρωτοχρονιά είχαμε μεγάλη φροντίδα να βρούμε και να ετοιμάσουμε τη φορεσιά για να γίνουμε «μπουμπουσιάρια» (καρναβάλια). Την ημέρα αυτή, όπως και την ημέρα των Θεοφανίων, στη Σιάτιστα ήταν το έθιμο των καρναβαλιών, τα «μπουμπουσιάρια». Τότε μικροί και μεγάλοι ντυνόμασταν καρναβάλια και το γλέντι άναβε με τις παρέες τα «όργανα», με μπόλικο Σιατιστινό κρασί, με «σαρμάδισ» και τηγανιές. Εμείς τα παιδιά ακολουθούσαμε τους μεγάλους και χορεύαμε μαζί τους στις πλατείες, πειράζαμε και φοβερίζαμε τους μικρότερους, όπως φοβέριζαν εμάς οι μεγαλύτεροι. Δεν παραλείπαμε όμως και να πλησιάζουμε τους συγγενείς και τους γνωστούς που συναντούσαμε στο δρόμο, να απλώναμε το χέρι και να τραγουδούμε «κι βάλι του χιράκι σου στην αργυρή σου τσέπη κι βγάλι λίρες κι φλουριά, κέρνα τα παλικάρια». Εκείνοι τότε μας έδιναν χρήματα για «το καλό της χρονιάς. Έτσι με τα χρήματα που μας «δωρίζαν» οι μεγαλύτεροι στο σπίτι, με το κόψιμο της Βασιλόπιτας στο Πρωτοχρονιάτικο τραπέζι και με αυτά που μαζεύαμε στο δρόμο κάναμε μια μικρή περιουσία. Χριστουγεννιάτικο δένδρο δεν στήναμε στα σπίτια μας, ούτε κρεμούσαμε κάλτσες στο τζάκι για να

βάλει μέσα τα δώρα του ο Αη-Βασίλης. Αυτά ήρθαν αργότερα από «έξω», για να διώξουν «άλλα» και να πάρουν τη θέση τους.

Την παραμονή της Πρωτοχρονιάς, όπως και την παραμονή των Χριστουγέννων, γυρνούσαμε στα σπίτια και λέγαμε τα «σούρουβα» (κάλαντα Πρωτοχρονιάς) και μαζεύαμε πάλι στο σακούλι τα «σούρουβα».

Την ημέρα των Θεοφανίων γινόμασταν πάλι «μπουμπουσιάρια» (καρναβάλια). Τα γλέντια επαναλαμβάνονταν και μ' αυτό έκλεινε ο κύκλος των εορτών των Χριστουγέννων. Την ημέρα αυτή εμείς τα παιδιά νοιώθαμε μέσα μας μια ανακούφιση γιατί με τον αγιασμό των νερών θα έφευγαν μακριά «τα δωδικάημιρα» (οι καλικάντζαροι) που δώδεκα μέρες μας φοβέριζαν και μας κρατούσαν σε αγωνία. Όσοι βέβαια πίστευαν στην ύπαρξή τους.

Αποκριές:

Τα έθιμα της Αποκριάς στη Σιάτιστα δεν είχαν κάποιο ιδιαίτερο χρώμα. Την Κυριακή της Μεγάλης Αποκριάς, όταν οι καιρικές συνθήκες το επέτρεπαν, μαζεύονταν στα αλώνια και στις αλάνες οι γυναίκες και οι μεγάλες κοπέλες και χόρευαν τα Σιατιστινά αποκριάτικα τραγούδια. Ανάμεσά του έλεγαν και κανένα «ξιδιάντρουπου» (ευτράπελο), «το ήθελε η μέρα». Εμείς τα παιδιά με ειδικά πιστόλια για «τάπες» και «καψούλια» βροντούσαμε στον αέρα τα δικά μας «κουμπούρια». Το βράδυ με λαχτάρα περιμέναμε να κάνουμε το «χάσκα». Στο βραδινό δείπνο της Αποκριάς, που γινόταν στο σπίτι του παππού, κάθονταν όλα τα μέλη της οικογένειας και αρκετοί στενοί συγγενείς, γύρω από το «σοφρά». Μετά το φαγητό γινόταν ο «χάσκας». Ο παππούς έδενε από την άκρη του «κλώστη» (πλάστη) με μακριά κλωστή ένα σφικτά βρασιμένο και καθαρισμένο αβγό. Το περιέφερε με τη σειρά στο ανοιχτό στόμα (που «έχασκιν») του καθενός και εκείνος χωρίς τη βοήθεια των χεριών προσπαθούσε να το πιάσει με τα δόντια και να το φάει. Στο τέλος όλοι έπρεπε να φαν από ένα αβγό βραστό. Αυτό ήταν και το τελευταίο αρτύσιμο

της βραδιάς. Από αυτή τη στιγμή άρχιζε η Μεγάλη Σαρακοστή. Η αρχή της ήταν με ένα αυγό και το τέλος της πάλι με ένα κόκκινο αυγό το Πάσχα. Στο τέλος της βραδιάς όλοι ζητούσαν μεταξύ τους συγγνώμη για τα τυχόν προηγούμενα αμαρτήματα και καθαροί πια πήγαιναν για ύπνο.

Την άλλη ημέρα που ήταν η Καθαρή Δευτέρα, οι νοικοκυρές με τη βοήθεια των κοριτσιών καθάριζαν σχολαστικά όλα τα μαγειρικά σκεύη του σπιτιού και το απόγευμα πηγαίναμε όλοι στο «τριόημιρου» (κούλουμα) στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου. Τρώγαμε «φουρνιτάρα» (λαγάνια) και καλβά. Εμείς τα παιδιά τρέχαμε στους γύρω θάμνους να βρούμε «φουλιές»...

Πάσχα:

Το Πάσχα περιμέναμε τις διακοπές των μαθημάτων, που άρχιζαν τότε τη Μεγάλη Τετάρτη, να παίξουμε έξω αφού για αρκετό καιρό μας κρατούσε κλεισμένους μέσα ο Χειμώνας. Η Μεγάλη Εβδομάδα περνούσε με τις προετοιμασίες για τη γιορτή. Με χαρά παρακολουθούσαμε τις μητέρες μας που έβαφαν τα αυγά τη Μεγάλη Πέμπτη και τα ζωγράφιζαν με πένα βουτηγμένη στο «γκιζάπ» ή «τοιγκόσπιρτου» (Θευικό ή υδροχλωρικό οξύ) και έκαναν τις «πιρδίκις». Εμείς από την ημέρα αυτή διαλέγαμε ποιο αυγό θα παίρναμε στην Ανάσταση. Μερικές φορές σπάζαμε και μερικά για να βρούμε το καλλίτερο. Το βράδυ άλλαζε η διάθεσή μας, σοβαρευόμασταν. Πηγαίναμε στην εκκλησία, ακούγαμε τα «Δώδεκα Ευαγγέλια» και ζούσαμε το Θείο Δράμα. Την άλλη μέρα μερικοί γονείς έφερναν στο σπίτι το αρνί ζωντανό και το έσφαζαν σε κάποια γωνιά της αυλής. Οι αρραβωνιασμένοι αγόραζαν το αρνί το στόλιζαν και το έστελναν δώρο στο σπίτι της αρραβωνιαστικιάς. Το έθιμο να σουβλίζουμε αρνί το Πάσχα δεν το είχαμε στη Σιάτιστα. Το πασχαλινό αρνί το μαγειρεύαμε στην κατσαρόλα με πολλούς τρόπους. Το βράδυ της Μεγάλης Παρασκευής παρακολουθούσαμε στην εκκλησία τα εγκώμια και την περιφορά του Επιταφίου με αναμμένα κεριά μέσα σε

χρωματιστά χάρτινα φαναράκια. Στην Ανάσταση η αγωνία μας μεγάλωνε περιμένοντας να ακούσουμε από το Δεσπότη το «Χριστός Ανέστη» και να τσουγκρίσουμε το δικό μας κόκκινο αυγό που θα έσπαζε όλα τα αυγά των άλλων.

Οι υπόλοιπες μέρες ήταν χαρούμενες με αρκετό παιγνίδι έξω στη φύση.

Πρωτομαγιά:

Την πρωτομαγιά όπως όλοι, έτσι κι εμείς τα παιδιά, πηγαίναμε «να πιάσουμε το Μάη» στην εκκλησία του αγίου Χριστοφόρου.

Της Παναγιάς – (Το Δεκαπενταύγουστο)

Ακολουθούσαμε κι εμείς το έθιμο των «καβαλάρηδων». Όποιο παιδί είχε δικό του ή νοίκιαζε για εκείνη την ημέρα κάποιο γαϊδούρι, ήταν πολύ τυχερό. Πρωί – πρωί την ημέρα της Παναγιάς 15 Αυγούστου, το στολίζαμε με «γκιουρντάνια» και λουλούδια από τα «ζουκούμια» της αυλής, βάζαμε πάνω στο σαμάρι μια κόκκινη «βελέντσα» και ξεκινούσαμε μαζί με τους άλλους να πάμε να προσκυνήσουμε στο Μοναστήρι της Παναγιάς στο Τσιαρούσινο (Μικρόκαστρο) διπλανό χωριό. Οι μεγάλοι βέβαια, όπως και τώρα, έκαναν μεγάλες παρέες και πήγαιναν να προσκυνήσουν, με τα άλογα στολισμένα με χάμουρα, «γκιουρντάνια» και γυαλιστερές σέλες.

Εμείς με τα στολισμένα γαϊδούρια τους ακολουθούσαμε. Για μερικούς από μας όμως ο δρόμος για το Μοναστήρι μας φαινόταν μακρύς και τότε σταματούσαμε έξω από τη Σιάτιστα, εκεί στην περιοχή της Αγίας Τριάδος στη Χώρα, Τρώγαμε, αν είχαμε κάτι να φάμε και γυρνούσαμε πίσω καμαρωτοί - καμαρωτοί.

Λ*Λ*Λ*Λ*Λ

ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Πέρα από αυτές τις δραστηριότητες, που είχαν σχέση με συγκεκριμένα έθιμα, συμμετείχαμε και σε άλλες εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής της Σιάτιστας.

Στο γάμο:

Στα έθιμα του γάμου παιδί έπρεπε να κρατά το γιαταγάκι και να φυλάγει τη νύφη που «ανάπιανε το προζύμι» για τα ψωμιά του γάμου. Παιδιά θα βοηθούσαν στο κουβάλημα των προικιών από το σπίτι της νύφης στο σπίτι του γαμπρού. Παιδί θα κρατούσε το «φλάμπουρο» και θα πήγαινε πρώτο μπροστά από τη γαμήλια πομπή για τα «στεφανώματα». Ακόμα και προσκλητήρια γάμου «καλισουχάρτια» γράφαμε στο Σχολείο, με υπόδειξη των δασκάλων μας.

Στην Εκκλησία:

Στη Θεία Λειτουργία, στην περιφορά του Επιταφίου και σε πολλές άλλες εκκλησιαστικές τελετές, εμείς τα παιδιά θα κρατούσαμε τα εξαπτέρυγα και τα λάβαρα της εκκλησίας. Ο παπάς της κάθε ενορίας στον αγιασμό των σπιτιών μας τα Θεοφάνια, κάποιο παιδί από εμάς θα έπαιρνε κοντά του για να κρατά το «κακάβ» με τον αγιασμό.

Στη βάπτιση:

Στη βάπτιση εμείς τα παιδιά θα τρέχαμε στον πατέρα του παιδιού, που περίμενε στο σπίτι, να του πούμε το όνομα και να πάρουμε το «μπαχτισί» (δώρο) και μετά να γυρίσουμε πάλι τρέχοντας στην εκκλησία για να μαζέψουμε από κάτω τις δεκάρες που θα πετούσε ο νουνός, στο τέλος του μυστηρίου.

Στις κοινωνικές υποχρεώσεις :

Όταν οι γονείς μας επρόκειτο να κάνουν κάποια επίσκεψη σε συγγενικό σπίτι, για αρραβώνα, γάμο, ερχομό κάποιου από την ξενιτιά ή για άλλο ευχάριστο γεγονός, εμείς τα παιδιά πήγαίναμε μπροστά με την «καναβέτα» στο χέρι.

Στον τρύγο:

Ο Τρύγος για τη Σιάτιστα ήταν ένα γεγονός που κρατούσε όλους σε μια υπερένταση. Οι Σιατιστινοί πέρα από τις τόσες άλλες δραστηριότητες με τις οποίες έκαμαν τη Σιάτιστα ζακουστή, την έκαμαν και μοναδική στη γύρω περιοχή για το καλό κρασί. Τα σιατιστινά αμπέλια έδιναν τον πολύτιμο καρπό τους και τα δροσερά «κατώια» των σιατιστινών αρχοντικών τον μετέτρεπαν στο υπέροχο και μοναδικό σιατιστινό κρασί. Η κάθε οικογένεια θα είχε και από κάποιο κομμάτι γης φυτεμένο αμπέλι και γι αυτό όταν ερχόταν η εποχή του τρύγου κάθε άλλη δραστηριότητα σταματούσε. Τα σχολεία έκλειναν ή υπολειπο-υργούσαν για μια περίπου εβδομάδα. Εμείς τα παιδιά ακολουθώντας τους μεγάλους βοηθούσαμε με πολλούς τρόπους. Στο τρύγημα του αμπελιού, στη μεταφορά των σταφυλιών «τραβώντας» τα φορτωμένα μουλάρια με τα μεγάλα κουδούνια από το αμπέλι στο σπίτι, στο πάτημα των σταφυλιών μέσα στα «πουστάβια», στη μεταφορά νερού από τα πηγάδια και σε τόσες άλλες δουλειές. Οι στιγμές ανεπανάληπτες και οι εικόνες μοναδικές. Η Σιάτιστα έμοιαζε με μελίσι σε εποχή ανθοφορίας.

Αργότερα, όταν ο γλυκός μούστος μέσα στα μεγάλα «βαϊένια» σιγοτραγουδούσε, στα «μαειρεία» οι Σιατιστινές άρχιζαν άλλη δουλειά. Ήταν το «δέσιμου» του μούστου μέσα σε μεγάλα καζάνια, στα «χαρανιά». Οι αυλές «μουσκουβουλούσαν» από τα «πιτιμέζια» (πετιμέζια), τις «μοτόπτις» (μουσταλευριές), τα «ιτζιούκια» (σειζιούκια) και τις «σταφυλαρμιές». Μέσα στα σπίτια, στα μεγάλα δωμάτια, εμείς τα παιδιά βοηθούσαμε στο άπλωμα των μοσχάτων σταφυλιών για να «ηλιαστούν», να σταφι-

δώσουν και να μας δώσουν το μοναδικό σιατιστινό «ηλιαστό» κρασί.

Για νερό:

Ένα μεγάλο πρόβλημα της Σιάτιστας ήταν και εν μέρει παραμένει ακόμα, το ζήτημα του νερού. Μέχρι το 1950 περίπου, που έγινε κεντρικό δίκτυο ύδρευσης με τη μεταφορά νερού από το βουνό «Μπούρινος» αρχικά και αργότερα από άλλου, κατάλληλο πόσιμο νερό παίρναμε από μερικές βρύσες που ήταν περιμετρικά της Σιάτιστας. Οι πιο γνωστές από αυτές ήταν ο «Βρέτος» και τα «Τσιουσμέδια» (επάνω) για τη Χώρα και τα «Τσιουσμέδια» (κάτω), ο «Παλιός», ο «Χατζής» και η «Τσιπουτούρα» για τη Γεράνεια. Οι άλλες ανάγκες των κατοίκων σε νερό αντιμετωπιζόνταν με τα πηγάδια (αρτεσιανά) και με σέρνες, που υπήρχαν, σχεδόν σε κάθε αυλή σπιτιού, αλλά το νερό τους δεν ήταν πόσιμο. Για πόσιμο νερό πηγαίναμε μόνοι μας ή μαζί με μεγαλύτερους ή με τις γυναίκες της γειτονιάς, αρκετά μακριά, στις παραπάνω βρύσες και φέρναμε με τα «γκιούμια» το πόσιμο νερό, που το φυλάγαμε σαν αγίασμα. Το δρομολόγιο αυτό έπρεπε να γίνει τακτικά, το χειμώνα με βροχές, παγωνιά και χιόνια και το καλοκαίρι, που το νερό στις πηγές λιγόστευε αρκετά, έπρεπε να περιμένουμε αρκετές ώρες σειρά για να γεμίσουμε. Εκεί στις βρύσες το καλοκαίρι γινόταν ένα πανηγύρι. Ήταν ο χώρος που συναντιόταν οι γυναίκες από διάφορες γειτονίες και γινόταν η σχετική ενημέρωση και το ανάλογο κουτσομπολιό. Για μας τα παιδιά ήταν η ευκαιρία για κάποιο παιγνίδι μέχρι να έρθει η σειρά να γεμίσουμε. Μερικές φορές όμως δεν έλειπαν και οι μικροκαυγάδες, όταν κάποιος «κατά λάθος» προσπαθούσε να χαλάσει τη σειρά και να μπει μπροστά από κάποιον άλλο. Τα αίματα άναβαν και η όλη ατμόσφαιρα ηλεκτριζόταν επικίνδυνα, ώσπου κάποιος ψυχραιμότερος τακτοποιούσε τις διαφορές και τα πνεύματα ηρεμούσαν και πάλι. Αυτές οι μικροσυμπλοκές ήταν απαραίτητες. Ήταν μια ποικιλία στη μονοτονία της προσμονής...

Η πιρπιρούνα:

Η πιρπιρούνα δεν ήταν παιγνίδι. Ήταν κι αυτή μια συμμετοχή δική μας για την αντιμετώπιση του φαινομένου της ξηρασίας. Ήταν μια κοινωνική πράξη. Όταν τα καλοκαίρια επικρατούσε ξηρασία και έκανε βδομάδες να βρέξει εμείς τα παιδιά κάναμε ένα είδος λιτανείας. Διαλέγαμε ένα παιδί, αγόρι ή κορίτσι, και του δέναμε γύρω γύρω στη μέση πολλές πρασινάδες. Μερικές φορές του δίναμε να κρατά και μια εικόνα Αγίου. Εμείς οι υπόλοιποι κάναμε μια πομπή και γυρνούσαμε σ' όλα τα σπίτια της γειτονιάς και τραγουδούσαμε:

« Πιρπιρούνα πιρπατεί κι τουν Θεο παρακαλεί.

Θε μου βρέξει μια βρουχή. Μια βρουχή βασιλική.

Όσα στάχια στα κουράφια τόσα κούτσουρα σι' αμπέλια.

Κυριαλέησουν, Κυριαλέησουν».

Σε κάθε σπίτι που πηγαίναμε έριχναν μέσα σε ένα «λαδερό» που είχαμε, λίγο λάδι και με μια κανάτα κατέβρεχαν τις πρασινάδες που ήταν ζωσμένη η «πιρπιρούνα» Με το λάδι αυτό πηγαίναμε σε διάφορα εξωκλήσια και ανάβαμε τα καντήλια του Αγίου και με την προσευχή μας Τον παρακαλούσαμε να βρέξει. Η «πιρπιρούνα» όμως έπρεπε να πάει στο σπίτι της και να αλλάξει ρούχα αφού με τα ραντίσματα έσταζε νερά από πάνω μέχρι κάτω.

ΜΕΡΙΚΑ ΑΚΟΜΑ

(Που κάναμε σαν παιδιά)

(Προλήψεις – Συνήθειες – Χειροτεχνίες)

Παραπάνω στην περιγραφή των διαφόρων παιγνιδιών είδαμε διάφορες κατασκευές όπως «κάρα», «κλέντζα», «σιούμκα», «κούκλις» κ.ά. Πέρα όμως από αυτές κάναμε και διάφορες άλλες «χειροτεχνίες». Μερικές από τις «χειροτεχνίες αυτές ήταν: Με χαρτί κάναμε βάρκες, περισσότερα, σαΐτες, βεντάγιες, αλατιέρες . Με σπιρτόξυλα

και κομμάτια από το καλάμι του πράσινου «μάλαθρου» (άγριο άνιθο) κάναμε καρεκλάκια, τραπεζάκια, καροτσάκια, σπιτάκια. Με τα φύλα από τα «βάρια» (το πιξάρι) που παίρναμε από την εκκλησία την ημέρα των Βαΐων κάναμε κομπολόγια. Βοηθούσαμε στο «ραμμάτιασμα» των φύλλων του καπνού. Κάναμε σε διάφορα χέρσα μέρη καλύβες «ντραγασιές» και μέναμε μέσα. Με ειδικό χόρτο και ξερά φύλλα από τις ρόκες του καλαμποκιού πλέκαμε καλαθάκια και πανέρια. Τα κορίτσια έπρεπε οπωσδήποτε να ασχολούνται με το κέντημα. Πολλά κεντήματα κοριτσιών σώζονται μέχρι σήμερα και στολίζουν τα σπίτια μας.

Νομίζαμε ότι μπορούσαμε να καλάσουμε το (Λ) «λάμδα» που έκαναν τα «αγρόπατκα» (αγριόχηνες) όταν πετούσαν πηγαίνοντας προς το βορρά. Για να το πετύχουμε βγάζαμε το παπούτσι και το πατούσαμε ανάποδα, με τη σόλα προς τα πάνω.

Όταν πετούσαν σε σμήνος πολλές μαζί «κάλις» (καλιακούδες) Φωνάζαμε δυνατά «κάικαν οι φουλιές σας» και νομίζαμε ότι διαλύονταν και σκορπούσαν στον ουρανό.

Περιμέναμε, όταν είχαμε για φαγητό κότα, να πάρουμε από το στήθος το δικαλωτό κόκαλο και να παίξουμε το «γιάντες».

Προλήψεις και απαγορεύσεις είχαμε πολλές. Οι συνθήκες τότε όχι μόνο τις επέτρεπαν αλλά και τις επέβαλλαν, γιατί πίσω απ' αυτές υπήρχε κάποια σκοπιμότητα.

Μερικές απ' αυτές ήταν:

- Μετά τη δύση του ηλίου δεν έπρεπε να φάμε ψωμί.
- Τα κορίτσια να μη κοιτάζονται τη νύχτα στον καθρέφτη γιατί δεν θα έρθει η προξενήτρα.
- Να μη δείχνουμε με το δάκτυλο τη νύχτα τα αστέρια γιατί θα βγάλουμε «μπαστραβίτσες» (μικρά εξογκώματα)
- Τα κορίτσια να μη γλύφουν το τηγάνι γιατί στο γάμο τους θα βρέχει.

- Να τρώμε όλο το ψωμί μας και να μην αφήνουμε μπουκιά, γιατί θα μας παρατήσσει η γυναίκα μας.
- Να μη πατάμε τη σκιά μας.
- Μη κουνάμε αναμμένο ξύλο γιατί τη νύχτα θα κατουρηθούμε στο κρεβάτι.
- Να μη κατουράμε στη στάχτη, δεν έκανε.
- Να μη πατάμε τη σκούπα, δεν θα ψηλώναμε
- Να μη πιάνουμε τα μάγουλά μας, γιατί θα πεθάνει η μάνα μας. κ.λ.π.

<><><><><><><><>

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Αβγουκούλκα (η) = άβαφο πασχαλινό αβγό στολισμένο με ζυμάρι και κολλημένη τσουκνίδα. Ψημένο στο φούρνο.

«**Αν ακουμπήσου κι σαρδέλα**» = Φράση που λέγεται σε παιγνίδι χωρίς ιδιαίτερη ερμηνεία και σημασία.

Αρνίθα (η) = κότα.

Βασιλιάς (ο) = το κότσι (**οι βασιλιάδεις**)

Βελέντσα (η) = χονδρή μάλλινη κουβέρτα με φλόκους. Η φλοκάτη.

Γάτος (ο) = εκείνος που επιλέγεται να φυλά ή να κυνηγά σε κάποιο παιγνίδι.

Γκαλντιρίμ (το) = λιθόστρωτος δρόμος. (**τα γκαλντιρίμια**)

Γκαραγκιόης (ο) = Καραγκιόζης.

Γκιζάπ (το) = θειικό ή υδροχλωρικό οξύ. Το τσιγκόσπιρτο.

Γκιούμ (το) = χαλκίνο δοχείο μεταφοράς νερού ή άλλου υγρού (**τα γκιούμια**)

Γκιουρντάν (το) = περιδέραιο, κόσμημα λαιμού.

Γκρούντα (η) = μπάλα χιονιού.

Γλίστρα (η) = τσουλήθρα στον πάγο.

Δουδικάημιρου (το) = καλικάντζαρος.

Ζαβλιά (η) = ζαβολιά.

Ζαβλιάρας (ο) = ζαβολιάρης.

Ζβαρδάγκαλους (ο) = θέση του βασιλιά όταν δεν είναι σε μια από τις τέσσερες (κάζα, τσιούρλα, λάκα, ρόμπα)

Ζουκούμ (το) = το λουλούδι πικροδάφνη.

Ζυγκί (το) = ζύγι, χαλινάρι. (**τα ζιγκιά**)

Ηλιαστό (το) = ειδικό και μοναδικό σιατισινό κρασί.

Ιτζιούκ (το) = χειμωνιάτικο γλυκό μέσα αρμαθιά από καρυδοπιχα και γύρω χυμένη μουσταλεβριά .

Κάζα (η) = η καλή μεριά του βασιλιά.

Καίου (ρ) = καίω. Στο παιγνίδι σημαίνει χτυπώ ή βγάζω κάποιον έξω από το παιγνίδι. (**καΐκα, κάψιμου**).

Καϊσι (το) = βερίκοκο.

Κακάβ (το) = χάλκίνο δοχείο με χερούλι.

Καλισουχάρτο (το) = προσκλητήριο.

Καναβέτα (η) = ξύλινη κασετίνα ζωγραφισμένη εξωτερικά για τη μεταφορά κρασιού.

Καραντάνα (η) = χάλκίνο μεγάλο τούρκικο νόμισμα.

Κατώι (το) = υπόγειο σπιτιού.

Κιραμδάκια (τα) = μικρά κομμάτια από σπασμένες κεραμίδες. Όνομα παιγνιδιού.

Κιράστρα (η) = η κοπέλα που προσφέρει γλυκά και ποτά στους επισκέπτες. Αυτή που κερνάει.

Κόλιαντα (τα) = κάλαντα. Τα προσφερόμενα είδη σε εκείνους που ψάλλουν τα κάλαντα.

Κλέντζα (η) = όνομα παιγνιδιού.

Κλούτσους (ο) = γάντζος. Το λυγισμένο χοντρό σύρμα που κυλούσαμε το στεφάνι.

Κοτσ (το) = αστράγαλος.

Κουλιαντζίνα (η) = μικρό ψωμάκι Χριστουγέννων.

Κουρσιούμ (το) = η μπίλια με την οποία μπορούσαμε να χτυπάμε καλύτερα τις μπίλιες των άλλων.

Λάκα (η) = η μια από τις τέσσερες πλευρές του βασιλιά.

Λημέρι (το) = η βάση της κάθε ομάδας στο παιγνίδι «σκραβάκια»

Λιάβους (ο) = το κότσι που χτυπούσαμε καλύτερα τα κότσια των άλλων.

Λουμάδα (η) = ομάδα.

Λουρί (το) = δερμάτινη ζώνη. Όνομα παιγνιδιού.

Μαιριό (το) = μαγειρείο. Η εξωτερική κουζίνα.

Μακρά γουμάρα (η) = μακριά γαϊδούρα. Όνομα παιγνιδιού.

Μαμάνα (η) = η γιαγιά.

Μάνα (η) = εκείνος που επιλέγεται να διευθύνει το παιγνίδι.

Μαούνα (η) = η μεγάλη μπίλια.

Μέντα (η) = καραμέλα. (*οι μέντζις*)

Μουστουκούλουρου (το) = κουλούρι ζυμωμένο με μούστο.

Μούτους (ο) = μουγκός, αυτός που δεν μιλά.

Μούτσους (ο) = Μυστικός, αμίλητος.

Μπαχτσιό (το) = φιλοδώρημα.

Μπίκουσ (ο) = όνομα παιγνιδιού, το κονσερβοκούτι.

Μπίλα (η) = ο βόλος. η μπίλια. (οι μπίλις)
Μπουμπουσιάρ (το) = καρναβάλι. (τα μπουμπουσιά-
ρια)
Μπρόκα (η) = Ειδικό καρφί κάτω από τη σόλα των
παπουτσιών.
Μυριζ κι βαρ = φράση στο παιχνίδι (του λουρι)
Νουρά (η) = η ουρά.
Ντάλα (η) = το κερδισμένο τετράγωνο στο παιχνίδι (του
τσικ)
Ξιδιάντρουπους (ο) = εκείνος που δεν ντρέπεται.
Ξυλουκέρατα (τα) = τα χαρούπια.
Παμπόρ (το) = ο χαρταετός. (τα παμπόρια)
Πέλα (η) = πολύ λεπτό σανίδι. (οι πέλις)
Πέταβρου (το) = άλλη ονομασία της πέλας.
Πέτσονους (ο) = πετεινός.
Πιάνου (ρ) = πιάνω, όρος παιχνιδιού.
Πιάσιμου (το) = πιάσιμο, όρος παιχνιδιού.
Πιρδίκια (η) = πέρδικα, το ζωγραφισμένο κόκκινο
πασχαλινό αβγό. (οι πιρδίκις)
Πιτσιμέζ (το) = πετιμέζι, γλυκό δεμένο με μούστο στα-
φυλιού.
Πιτσινάρ (το) = πετεινάρι.
Πιτροπόλιμους (ο) = πετροπόλεμος.
Πλι (το) = πουλί. (τα πλια)
Πουλακίθα (η) = πουλάδα, μικρή κότα.
Πουστάβ (το) = ξύλινο πατητήρι σταφυλιών.
Ραμματιά (η) = αρμαθιά.
Ρόμπα (η) = μια από τις τέσσερες πλευρές του βασιλιά.
Σαλιάρια (τα) = Σιατιστινά γλυκά με γέμιση από κα-
ρύδι, μοιάζουν με γεμιστούς κουραμπιέδες.
Σαρμάντσα (η) = κούνια μωρού.
Σιόμπλικα (η) = σφαιρικό παραμορφωμένο φύλλο
βελανιδιάς, κηκίδα.
Σιούμκα (η) = Μικρή μπάλα με γέμιση από κουρέλια
ντυμένη με ύφασμα.
Σουφράς (ο) = Χαμηλό στρογγυλό τραπέζι.
Σπόρια (τα) = μικροί γυαλιστεροί σπόροι που βρίσ-
κονται μέσα στα χαρούπια, όνομα παιχνιδιού.

Σταφυλαρμιά (η) = σταφύλια «τουρσί» μέσα σε μούσ-
το με σινάπι.
Στιλνάρια (τα) = μικρά σφαιρικά πετραδάκια βότσα-
λα, τα πεντόβολα. Όνομα παιχνιδιού.
Στιφάνια (τα) = στεφάνια, τσέρκια βαρελιών, όνομα
παιχνιδιού.
Σφιντόνα (η) = σφενδόνη. (οι σφιντόνις)
Σφόρα (η) = λεπτό σχοινί, σπάγκος.
Τζαμπούνα (η) = είδος σφυρίχτρας.
Τζιζ (το) = όνομα παιχνιδιού
Τζιτζιρας (ο) = τζιτζικας.
«**Τσιαμ, τσιαμ κώτσιου ντάλα...**» = φράση και όνομα
παιχνιδιού χωρίς ιδιαίτερη σημασία και ερμηνεία.
Τσιατάλ (το) = διακλάδωση σε κλαδί δένδρου, δικάλα.
Τσικ (το) = όνομα παιχνιδιού, το κουτσό.
Τσιγαρίδα (η) = ό,τι μένει μετά το λιώσιμο του χοιρι-
νού λίπους (οι τσιγαρίδις)
Τσιγκόσπιρτου (το) = θειϊκό ή υδροχλωρικό οξύ.
Τσιγκοτάρ (το) = είδος σφενδόνης, τα λάστιχα.
Τσιλίκι (το) = όνομα παιχνιδιού, η κλέντζα.
Τσιούκατα. (επρ) = ανεβασμένος στους ώμους κάποι-
ου.
Τσιουμπέρια (τα) = μικρά χρωματιστά αποκόμματα
υφασμάτων. Όνομα παιχνιδιού.
Τσιούρλα (η) = η μία από τις τέσσερες πλευρές του
βασιλιά.
Τσιρουπούλ (το) = το έντομο γρύλος, κάτι μικροσ-
κοπικό.
Τσουτσουλάκια (τα) = όνομα παιχνιδιού.
Φίτσιου γάτου = όνομα παιχνιδιού, «ου μπίκους»
Φούρκα (η) = δικάλα, δικαλωτό ξύλο.
Φουτσιά (η) = φωτιά. Όρος παιχνιδιού.
Χαρανί (το) = χάλκινο καζάνι με κερούλια.
Χάσκας (ο) = Αποκριάτικο έθιμο, Αυτός που ανοίγει
το στόμα.
Ψαλίδα (η) = είδος χαρταετού, η σαΐτα.

=====

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Το τρένο της ζωής που είμαστε όλοι επιβάτες του, είναι πολύ διαφορετικό από το παιδικό τρενάκι του «λούνα πάρκ» που περνά και ξαναπερνά από τα ίδια σημεία κι αν το χάσεις μια φορά το παίρνεις την άλλη. Το τρένο της ζωής έχει χαραγμένη πορεία στο άπειρο του χρόνου και ποτέ δεν ξαναπερνά από εκεί που πέρασε μια φορά. Αυτό το τρένο της ζωής μας πάει σε καινούριους σταθμούς, μας φανερώνει νέους ορίζοντες, μας δείχνει καινούριους τόπους... Αλλά παράλληλα αυτό το τρένο της ζωής μας απομακρύνει όλο και πιο πολύ από αγαπημένους σταθμούς, μας κάνει όλο και πιο πολύ να ξεχνούμε περασμένους καίριους, γεγονότα και τόπους που κάποτε ζήσαμε...

Όσο κι αν προσπαθούμε, γεμάτοι νοσταλγία, να κοιτάξουμε πίσω για να ξαναδούμε έστω για μια φορά ακόμα τα «περασμένα», αυτά όλο και θαμπώνουν, όλο και η απόσταση του χρόνου τα ξεθωριάζει και τα σβήνει...

Αυτό το «σβήσιμο», έστω ενός σταθμού, προσπάθησα να ματαιώσω με αυτή την καταγραφή των παιδικών μου αναμνήσεων. Θέλησα να περισώσω ότι ζήσαμε με τη μορφή κάποιου παιγνιδιού στον πιο ωραίο σταθμό του τρένου της ζωής που λέγεται «παιδικά χρόνια».

Δεν γνωρίζω αν το κατόρθωσα .

ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΧΑΤΣΙΟΥΛΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1)	Λίγα λόγια για αρχή.....σελ.	7.
2)	Βασικοί κανόνες και αρχές.....	« 13
3)	Όργανα, μέσα και υλικά.....	« 16
4)	Τα παιχνίδια που παίζαμε.....	« 19
5)	1.- Πιτρουπόλιμους.....	« 20
6)	2.- Βασιλιάδης.....	.. « 21
7)	3.- Καραντάνις.....	« 23
8)	4.- Λουμάδης.....	« 24
9)	5.- Κάρα.....	« 24
10)	6.- Παμπόρια.....	« 25
11)	7.- Ψαλίδης.....	« 27
12)	8.- Σβούρις.....	« 28
13)	9.- Σφιντόνις.....	« 28
14)	10.- Τσιγκοτάρια.....	... « 29
15)	11.- Σιούμκα	« 29
16)	12.- Στιφάνια.....	« 30
17)	13.- Του τσικ.....	« 30
18)	14.- Τα τσουτσουλάκια.....	« 34
19)	15.- Μπίκουσ ή Φίτσιου γάτου.....	« 35
20)	16.- Κιραμδάκια ή Τζιαμί.....	.. « 35
21)	17.- Μπίλις.....	« 37
22)	18.- Κυνηγητό.....	« 38
23)	19.- Κούκου.....	« 39
24)	20.- Σκλαβάκια.....	« 40
25)	21.- Μακρά γουμάρα.....	« 42
26)	22.- Τσιαμ, τσιαμ κώτσιου ντάλα.....	« 43
27)	23.- Αν ακουμπήσου κι σαρδέλα.....	... « 43
28)	24.- Αφήνου το σκουφάκι μου.....	« 44
29)	25- Σκαπνάκια.....	« 45
30)	26.- Κλέντζα.....	« 45
31)	27.- Τζιζ.....	« 46
32)	28.- Του λουρι ή μυρίζ κι βαρ.....	« 47
33)	29.- Καλημέρα βασιλιά.....	« 48
34)	30.- Γκαίω – Βαγγαίω.....	« 49
35)	31.- Το σχοινάκι.....	« 50
36)	32.- Τα άλογα.....	« 50

